

האוצר

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

תרומה

מאוצר שיחותיו ומאמריו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ושישכר שמואלו שליט"א

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרן הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רחל**

שמואל

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

ספרי פורים עכשיו על המדף

מדרשים על פי פרדס התורה מאוצרו של מורנו **ראש הישיבה הרב בניהו שמואלי שליטא** בתוספת מגילת אסתר השווה לכל נפש!

מטבע ברכה לימי הפורים עם כוונת השמות במגילת אסתר ולשם יחוד עם הקדמות **נפלאות**

ימי
הפורים

כוונת
פורים

הפצה ראשית
סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 ירושלים 02-644-33-00

משמיעין על השקלים

כמידי שנה בשנה ניתן להעביר את מעות

זכר למהצית השקל

עבור פעילות החסד והפצת התורה
שעל ידי ישיבתנו הקדושה

(ערך מחצית השקל כ-25 ש"ח)

שמות התורמים ובקשותיהם האישיות יועברו אל רבני ומקובלי
ישיבתנו ובראשם מו"ר ועט"ר רבינו בניהו שמואלי שליט"א
אשר יערכו עבורם תפילה מיוחדת ביום תענית אסתר
בה יעתירו עבורם לברכה וישועה

ישיבת המקובלים 'נהר שלום'

מיסודו של מו"ר המקובל האלקי ר' מרדכי שרעבי זיע"א

רח' שילה 6 ת.ד. 2822 מיקוד 9102701 ירושלים

טל': 02-624-9000, 02-6222-560

טל הפושט נרתבין לך

כמו כן ניתן להעביר מעות

מתנות לאביונים

שיחולקו בתכלית ההידור ע"י מו"ר
שליט"א שמות התורמים יכנסו אל
הקודש פנימה להושע בכל הישועות

לתרומות בטלפון:

02-624-9000

הלכות שבת

הלכות ומנהגי יום שבת קודש

- א.** יום שב"ק יכין עצמו לקבל תוספת נר"ן ממקור עליון יותר מהלילה, שבחינת תוספת נר"ן דליל שב"ק הם מצד המלכות שעלייתה הוא בליל שב"ק, מה שאין כן בחינת תוספת נר"ן דיום שב"ק שהם מצד הת"ת שהוא יותר עליון שהוא סוד דכורא^א.
- ב.** יזהר מאד שלא לדבר בלשון לעז ביום שבת קודש, לא בלילה ולא ביום אא"כ כשצריך להסביר ולדרוש איזה דרוש בלשון לעז, כדי שיבינו השומעים. וכן יזהר שלא לדבר שיחה בטלה או דיבור של חול אפי' בלשון הקודש, הן בשבת הן ביו"ט^ב.

עיונים והארות

ועתה מה שכתב הרב שליל שבת היא בחי' הנוק', ויום שב"ק בחי' דכורא, הכוונה היא שבליל שב"ק הנוק' מלך השביעי עולה ממילא ולא על ידינו, ואנחנו מכוונים כרגיל בזו"ן ויע"ר בתפילת ערבית בבחי' נה"י דחג"ת, כמפורש בסידור, לכן אין אנחנו רואים בכוונות איזה כוונה מיוחדת לנוק' בלבד, אלא נוק' זאת נתקנת ועולה מאליה בכח התיקון שעשינו לו"ק דז"א בששת ימי החול.

ובכלל זאת נרמז עליית הנוק' מלך השביעי בתפילה בליל שבת בנוסח התפילה וינוחו "בה" היא העולה, וז"א אינו עולה, כן הוא לשון הרש"ש זיע"א בסידור.

ב. שעה"ב (דף ע"ד ע"ד) ד"ה ענין המנהגים וז"ל: ענין המנהגים של יום השבת: ענין הדיבור היה מוז"ל נזהר מאוד שלא לדבר בלשון לעז ביום שבת לא בלילה ולא ביום, זולתי כשהיה אומר לנו איזה דרוש והיה צריך לאמרו בלשון לעז כדי שיבינוהו העם השומעים. ע"כ. וכ"כ בפע"ח (שער יח פרק כא) שכשהיה מספר איזה דרוש לחברים, היה מבארו בלע"ז כדי שיבינוהו היטב. ע"כ. ועיין בזה"ק (פ' ויקהל דף ר"ז על פסוק אל יצא איש ממקומו), וז"ל ולא יפיק מפומיה מלולא דחול, ואי יפוק מיניה קא מחלל שבת. ועיין מרן השו"ע (סי' שז סע' א) וז"ל: ודבר דבר שלא יהיה דבורך של שבת כדבורך של חול וכו' עיי"ש. ובויקרא רבה סוף פ' בהר (פ' לד) מובא אימיה דרשב"י כד הוה משתעיא מותר מילין בשבתא, הוה אמר לה שבתא היא והות שתקא. ובירושלמי אמרינן בטורח התירו בשאלת שלום בשבת. (תוס' שבת ק"ג:). וכתב השל"ה הקדוש (מס' שבת פ' נר מצוה אות ס') שהנשמר מלדבר דברי חול בשבת קדוש יאמר לו, ואנשי מעשה נזהרים בזה שלא לדבר אפילו דברים הכרחיים כי אם בלשון הקודש, וקבלתי אדם המבקר לחבירו בשבת שחרית לא יאמר לו כדרך שאומר בחול "צפרא טבא" רק יאמר לו "שבת שלום" או "שבת טוב" לקיים זכור את יום השבת לקדשו.

ודא עקא שלא מספיק שמדברים שיחת חולין בשבת שזה חמור מאד וכדכתבנו, אלא שמדברים אותו בבהכ"נ שזה לבד חמור מאד, כמו שהארין בזה"ק באיסור הדיבור בביהכ"נ בכלל, ובשבת יותר ויותר חמור. וכמש"כ בזה"ק ויקהל (דף ר"ה): וז"ל: כיון דעלו עמא קדישא לבי כנישתא אסיר

א. שעה"ב (דף ע"ג ע"א). וכתב עוד שם (דף ס"ז ע"ב דרוש ב) וז"ל: עוד נתבאר כי ליל שבת נקרא שמור ע"ש הנוק' שהיא העולה בליל שבת, אבל ז"א אינו עולה בלילה, אבל עכ"ז יש לו הארה יתירה בליל שבת וכו' ע"ש. ובדף ע"ג (שם) כתב הרב שיום שבת הוא בחי' הדכורא, וז"ל וביום שבת יכין ג"כ לקבל בחי' נר"ן ושלושה דכורין מבחי' קדושת היום שהוא דכורא.

ולמודעי אני צריך כי זאת הנוק' העולה בליל שבת הסביר על זה הרב פתח עינים (דף סד עמודים ב ג ד עיי"ש באורך וירוח לך), ותכלית דבריו שם הוא כי זו הנוק' העולה בליל שבת מדובר בבחי' מלך השביעי המגיע זמן תיקונו ביום שב"ק, ועולה ונתקן מאליו ונעשה שוה לשאר הששה מלכים. כי בששת ימי החול סדר המשכת המוחין הוא בו"ק דז"א בששה מלכים שכל קצה מו"ק דז"א כולל בו א"ק ואבי"ע דז"א, יום א' א"ק ואבי"ע דחסד יום ב' א"ק ואבי"ע דגבורה וכו', יום ו' א"ק ואבי"ע דיסוד, יום שב"ק א"ק ואבי"ע דמלכות מלך השביעי, ובכל יום יורדים הפרצופים העליונים לברר בפרצופים שכנגדם בבי"ע דאותו יום, וכל הברורים המתבררים בכל יום הוא מהבחינה המתייחס לאותו יום ולא מזולתו, כמבואר כ"ז בנהר שלום (דף יט יעו"ש).

והנה זאת המלכות מלך השביעי הנתקנת ביום שבת קודש עולה ממילא ביום שב"ק, משא"כ בשאר הו"ק דז"א, כמבואר הטעם בשער המצוות פ' בהר בענין השמיטה, וז"ל ואיך אפשר כי ששת ימים הם כנגד ו"ק דז"א יהיו ששת ימי החול ויום שביעי כנגד המלכות יהיה שב"ק וקדושתו חמורה על ז"א. אבל הענין הוא כי הו"ק דז"א להיותם גבוהים מאד אינם יראים לרדת למטה ולהתלבש בששת ימי החול ולברר בירור הנז', אבל ביום השבת שהוא כנגד המלכות התחתונה, היא יראה להתלבש למטה בחול ולברר בירורים פן יתאחזו בה החיצונים, ואז היא עולה למעלה באצילות עם ז"א כנז' בכח התיקון הנעשה בחול ע"י ז"א וכו', יעו"ש ב.

הראת לדעת כי זאת הנוק' מלך השביעי עולה ממילא בליל שב"ק לקחת מוחין דנשמה ע"י ישו"ת, ובזה היא שוה ככל הו"ק דז"א הנתקנים בששת ימי החול במוחין דנשמה, ועתה בליל שב"ק עולים כולם לקחת מקיפי ל"מ דיסו"ת ע"י תפילת ערבית וקידוש ואמירת סדר הקרבנות ביום שב"ק.

ג. אמרו רבותינו שינה בשבת תענוג, ולכן ישן מעט אחר האכילה, ורוב הזמן יתאמץ בעסק התורה כי קדוש היום לאלהינו א.

עיונים והארות

כו', אבל השינה ביום השבת היא טובה אל הצדיקים כי אין דבר רע שולט ביום שבת, ואין חשש שיפסיד איזה עיבור נשמת צדיק ע"י השינה, ואדרבא אפשר שירויח וימשיך עמו איזה עיבור נשמת צדיק, ולכן נכון הדבר לישן ביום שבת אחר האכילה, וכך היה נוהג מוז"ל לישן ביום שבת אחר האכילה שיעור ב' וג' שעות, כי אדרבא זהו מכלל עונג שבת.

ובמהב"ר (סי' רצ סק"ב) לאחר שהביא מנהג האר"י ז"ל כתב "ורבים מקיימים מנהג רבנו האר"י ז"ל בזה ומה טוב אם יקיימו שאר הנהגותיו ואזהרותיו כי קודש הם".

והנה האדם צריך כמובן להשים אל לבו שרק אם הוא כל השבוע טורח הרבה בלימוד התורה שתורתו אומנותו, וג"כ זוכה לקום בחצות לילה לעסוק בתורה או שמקדים לקום באשמורת הבוקר ולעסוק בתורה, או שעוסק בתורה בכל יום עד שעות המאוחרות בלילה, ואח"כ כל היום עוסק בתורה, א"כ בשבת יש לו הזכות לישון מעט כמו שהיה עושה רבנו האר"י ז"ל, הא לאו הכי הטוב ביותר שינצל השבת בלימוד התורה כמה שאפשר, כי כל שעה של לימוד התורה ביום שב"ק הוא כמו אלף שעות בימי החול, כמו שכתב הב"ח (שנה ב' פ' שמות בהקדמה) ומי ישמע הדברים הללו ויאבד זמן היקר של שב"ק בשינה, וגם אם כבר ישן כמו שעה אחת בלבד, מספיק בשביל לקבל כח כדי שיוכל להמשיך ולעסוק בתורה, וללמוד עם בניו בשוב הדעת כי קדוש היום לאדונינו.

ומו"ר הגאון המקובל ר' חיים סנואני זצוק"ל שהיינו הולכים להתברך אצלו והכרנו מעט מדרכיו, היה נמנע מלישון בשבת, והיה מזהיר על זה לכולם לשבת ולעסוק בתורה מחצות ליל שישי, וכל השבת עד מוצ"ש בשעת חצות, והיה אומר לאותם העושים מלאכה ביום ששי מחצות ולמעלה, וביום שב"ק ישנים ואומרים שינה בשבת תענוג, זה לא אצלנו, אלא אצל חכמי הדורות הראשונים כמו האר"י ז"ל והרשב"י ואחרים כמותם שבשינתם היתה נשמתם עולה למעלה ולומדת סודות התורה, אבל אנחנו אזובי הקיר איך נעשה כך.

ואחר מגדולי האדמו"רים כתב, כי מי שישן בשבת מאבד את התענוג של שבת, וסיפר על המלך נפוליון שאחר שהכתירו אותו למלך עברו עליו ג' ימים בלא שינה נכנסו הרופאים לאמו ואמרו לה על הסכנה שבדבר, נכנסה אמו אליו וגזרה עליו שיפסיק מזה, ואמר לה אני חייב לציית לך אך אינני מבין איך הולכים לישון ולחסר מתענוג כזה של המלכות, והנמשל מובן.

וזכורני כי מו"ר הגאון האדיר המקובל האלקי רבנו מרדכי שרעבי זצוק"ל ראש הישיבה היה לומד כל הלילה בליל שב"ק, וביום שבת לפי השעות שהיה יושב בישיבה לא היה יכול כמעט כלל לישון, כי עד שעה עשר בבוקר יושב בישיבה ונותן שיעור, ואח"כ יורד לביתו לקיים סעודת שבת ואח"כ משעה אחת עד תפילת מנחה של שבת לפנות ערב היה שיעור רצוף בעץ חיים ובשעה"כ, אשריו ואשרי חלקו.

ובפרי עץ חיים (שער קריאת שמע על המטה פ"א) הביא המעשה שהיה עם רבנו האר"י שישן שינת הצהרים וישן

לאשתדלא אפי' בצורך בי כנשתא, אלא במילי תושבחן וצלותא ואורייתא, ומאן דאשתדל במילין אחרנין, ובמילין דעלמא, דא איהו בר נש דקמחלל שבתא, לית ליה חולקא בעמא דישראל, תרין מלאכין יתמנן על דא ביומא דשבתא ואינן שוו ידיהון על רישיה ואמרי ווי לפלניא דלית ליה חולקא בקובה, ועל דא בעי לאשתדלא בצלותא ובשירין ותושבחן דמאריהון ובאורייתא ע"כ.

וכתב הרב ראשית חכמה (שער הקדושה פרק י"א), שצריך האדם לקדש פיו שהוא השביעי בחי' שב"ק - לשתי אוננים, שתי עינים, שני נקבי החוטם, וביום השביעי הוא שב"ק, ויש לו בשבת קודש לעסוק בתורה ולהרבות בכל יכולתו בזה.

ודע לך אחי חביבי, שמהר"ו כותב כי המדבר דברי חול בשבת הוא כמו שקר, כי מעורר החיצונים ששם סוד השקר התלוי בדיבור בפה.

וראה מש"כ עוד בזוה"ק (בשלה דף מ"ז:) ממצוא חפצין ודבר דבר, הא איתמר בגין דההיא מלה סלקא ואתער מלה דחול לעילא, ומאן דזמזמין אושפיזא, ביה בעי לאשתדלא ולא באחרא, תא חזי ההוא מילה דאפיק מפומיה סלקא ואתער אתערותא לעילא אי לטב אי לביש, ומאן דיתב בענוגא דשבתא אסיר ליה לאתערא במילה דחול, דהא פגים פגיו ביומא קדישא, מאן דיתב בהילולא דמלכא לא יתחזי למשבק למלכא ויתעסק באחרא.

א"כ הראת לדעת כי ע"י שיחת חולין בשבת יצא מן הקודש פנימה למקום של אלהים אחרים, והוא מזמין אורח חשוב כמו המלך והמלכה והולך ומתעסק עם אויבי המלך ומכבד אותם, ר"ל.

וראה את דבריו הקדושים של מו"ר הרמ"ק זיע"א "השבת סוד האצילות, ואין ראוי לעורר החול שפוגם למעלה, וישמור פתחי פיו".

וכתב מו"ר ר' חיים פלאגי' בספרו כה"ח (סי' כט י) שאין לקרוא עיתון בשבת שהוא איסור חמור, וכבר נודע שאפי' בימי החול אסור לקרוא עיתונים כי כולם מלאים שקרים ולשון הרע, ובפרט שזה ביטול תורה ושומר נפשו ירחק מהם. וכמובן שאנחנו מדברים בעיתונות החרדית, כי בעתונות החילונית לא צריכא למימר, וכבר יצא הפסק של מו"ר מופת הדור ראש ממשלת התורה בספרו שאין לקרוא עיתונים בשבת, וכן פסק מו"ר גאון הדור כמוהר"ר בן ציון אבא שאול זצוק"ל בספרו אור לציון (ח"ב פ' כ"ה סעיף ו') עיין עליו.

ג. הטור (או"ח סימן רצ) כתב וז"ל, ואם רגיל בשינת הצהריים אל יבטלנה, כי עונג הוא לו ואחר השינה קובעים מדרש. ע"כ. והעתיקו הרמ"א להלכה (שם).

ובשעה"כ (דף ע"ד ע"ד) וז"ל, ענין השינה ביום שבת, כבר נתבאר לעיל בסדר שכיבת הלילה, וגם יתבאר לקמן בסדר אמצע היום דימי החול, כי השינה בלילה היא טובה ומוכרת, והשינה בימי החול טובה אל הרשעים ורעה אל הצדיקים, וזלתי אם יהיה איזה צדיק גמור גדול שבדורו

ד. ישתדל ללמוד תורה בשב"ק כמה שיותר כי גדול לימוד התורה בשב"ק אלף פעמים יותר מעסק התורה של ימי החול. ומי שיש לו עסק בנסתרות הנה יום שב"ק מסוגל מאד ללימוד חכמת הקבלה.

עיונים והארות

ולא בעצלתיים, טוב הדבר, ואשרי חלקו בזה ובבא. ד. הגאון המקובל כמוה"ר שלום בוזגלו בעל "מקדש מלך" כתב בספרו כסא מלך על תיקוני הזוה"ק שכל שעה בשבת קודש של לימוד תורה נחשב כשנה ואם לומד קבלה כל שעה כמו שבועים שנה.

ובתב הרב רחמים שרים זצ"ל בספרו שערי רחמים (ח"ג סימן קצה) וז"ל, ושמענו מפי הרב יוסף חיים שהלומד בשבת עולה י"ז אלף פעמים על החול מפי מגידי אמת" עכ"ד.

ועין בבא"ח (ש"ב הקדמת שמות) שכתב וז"ל, ולכן בשבת שהוא מעין עוה"ב כמ"ש חז"ל צריך להרבות בו בעסק התורה, כי אז יצליחו בו יותר בבנין הרוחני, ולכן כתבו המקובלים ז"ל דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת, אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול עכ"ד.

איתא במדרש: (הובא בטור ס"ר רצ) "אמרה תורה לפני הקב"ה, רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ, זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו, ואני מה תהא עלי, אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך, ושבת שמו, שהם בטלים ממלאכתם, ויכולין לעסוק בך". ועוד איתא במדרש: (הובא בב"י ס"ט) "אמר הקב"ה למשה רד ועשה לי קהלות גדולות בשבת, כדי שילמדו כל הדורות הבאים אחריך להקהיל קהלות בכל שבת, להכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ללמוד בהם תורה לרבים. עוד איתא במדרש: אמר להם הקב"ה לישראל אם אתם נקהלים בכל שבת ושבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וקורין בתורה ובנביאים, מעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי, שכן ישעיה הנביא מפרש ואתם עדי נאם ה' ואני אל, אתם מעידים עלי שאני אלוה בעולם.

ובן איתא בתנא דבי אליהו (רבא פרשה א אות ד) וז"ל: כך אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל, בניי לא כך כתבתי לכם בתורת, לא ימוש ספר התורה הזה מפריך (יהושע א' ח'), אף על פי שאתם עושים מלאכה כל ששה ימים יום השבת יעשה כולו תורה, מכאן אמרו, לעולם ישכים אדם וישנה בשבת, וילך לבית הכנסת ולבית המדרש, יקרא בתורה וישנה בנביאים, ואחר כך ילך לביתו ויאכל וישתה, לקיים מה שנאמר לך אכל בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך (קהלת ט, ז), לפי שאין לו מנוחה להקב"ה אלא עם עושי תורה בלבד, שנאמר ואת כל אלה ידי עשתה (ישעיה סו, ב).

ועיין בספה"ק שבט מוסר (פרק כא אות טז) שכתב שאין דבר שיכול לתקן ולבנות ההריסות, כי אם החידושים שאדם מחדש בתורה. ולמפרסמות אינם צריכות להרבות בראיות, שהרי כשם שתחלת בנין העולם היה ע"י התורה, כדברי רבנו ז"ל (ב"ר א, א): אמרה תורה, בי היה מסתכל הקב"ה וברא את העולם וכו', כך תיקון ההריסות שבא ע"י העונות אינו אלא כי אם ע"י התורה. הקב"ה יזכינו בה לעולם אמן סלה ועד. ולכן אמר הקב"ה אחר פרשת העגל, שיקהיל את ישראל וידרוש להם ברבים בשבתות ובימים טובים.

ה. פרי עץ חיים (שער השבת, סוף פרק כא): "טוב ללמוד בשבת קבלה כמו שהיו נוהגים הקדמונים, והטעם הוא כי הקבלה

במעשה הזה כדי להליב הלבבות, ונעתיק אותו מספר האר"י וגוריו, וזה תוארו: העיד פעם אחת החסיד הקדוש כמוהר"ר אברהם הלוי שהיה משמש את הרב רבנו משה קורדובירו ע"ה, ואחר פטירתו שימש את האר"י זלה"ה, ואמר כי פעם אחת בשבת פרשת בלק נכנס אצלו, ומצאו ישן שינת הצהרים, שאמר הרב ע"ה כי הוא מצוה לישן שינת הצהרים בשבת, ומועיל לנשמה תועלת גדולה לפעמים אם יזכה לך, מה שאין כן בחול ששינת הצהרים הוא היזק לנשמה, מטעם שאם הרויחה נשמתו איזה נשמה של צדיק, שנשתתפה עמו בלילה בשעה שעלתה נשמתו בפקדון לצורך מ"ן כידוע ליודעי ח"ן, כשישן שינת הצהרים אותה נשמת הצדיק שבא לסייעו במצוות פורש ממנו, ואפשר שתתלבש במקומו נשמת איזה אדם רשע להחטיאו, יען כי ביום אינה מקבלת השכינה להנשמה בסוד פקדון, כי אין צורך בה אל הזווג, ונשאת משוטטת בעולם באויר לבד, ויכול להפסיד ולא להרויח, וזה דוקא בצדיקים, אבל ברשעים הוא להיפך, השינה הוא טוב להם, מטעם אולי יזכה לעיבור נשמה טהורה ותתפרש מהם נשמתם הרעה. ונחזור לעניינינו, שה"ר אברהם הלוי מצאו שהוא מרחיש בשפתיו בתוך השינה, והלך והטה את אזנו על גבי פה האר"י ז"ל לשמוע מה שהוא מדבר, ובתוך כך ניעור הרב משנתו, וראהו עומד על גביו, אמר לו הרב, מה אתה רוצה בכאן. אמר לו ימחול לי האדון שראיתי לכבוד תורתו מרחיש בשפתיו, והטיתי את אזני כדי להקשיב מה שמדבר הרב, אמר לו האר"י ז"ל, תמיד כשאני ישן, נשמתי עולה למעלה דרך שבילים ונתיבות הידועים לי, ומלאכי השרת באים כנגדי, ומקבלים נשמתי ומביאים אותי לפני מטטרו"ן שר הגדול, והוא שואל אותי לאיזה ישיבה אני רוצה לילך כנ"ל, ובאותם הישיבות מוסרין לי רזי וגנזי התורה אשר מעולם לא נשמעו ולא נודעו אף בזמן התנאים ע"ה. אמר לי כמהר"ר אברהם הלוי, ולא יגלה לי הרב מה שלמדו לו עתה בזה הפעם? התחיל הרב ע"ה לשחק ואמר, אני מעיד עלי שמים וארץ אילו הייתי דורש שמונים שנה רצופים בלי גוזמא, לא יכולתי לסיים מה שלמדתי בזה הפעם בפרשת בלעם והאתון, וכל זה זכה בארץ הקדושה אחר עלייתו ממצרים.

בא וראה מש"כ הרב בני יששכר (במאמרי שבתות מאמר י' אות ו) וז"ל והנה כתבו תלמידי הרב הקדוש מוה"ר פנחס מקוריץ בשם רבם, שבכל הנבראים יש שינה ואפי' מים ישנים, ואם לא ישנו יתקלקלו וכו', ועכ"פ יצא לך מכלל דברי הרב הקדוש הנז' כי כל מה שיש בהנברא יותר חיות, יצטרך יותר שינה. לפי זה תבין שבימי החול אין לאדם חיות אלא רק מנשמה אחת, לכן די ומספיק לו בשינת הלילה, משא"כ בשבת שיש לו חיות משתי נשמות ע"כ צריך לישן בלילה וביום, עכ"ל.

ולמסקנת הדברים בודאי מי שקם מוקדם בליל שב"ק ולומד תורה ואח"כ מתפלל בחשק גדול ועושה סעודת שב"ק ומענג השבת בלימוד ובשירה וזמרה ורוצה לעסוק בתורה במשך השבת, היות ויודע מעלת הלימוד של שבת שעולה על הכל ורוצה שתהיה דעתו מיושבת עליו כדי שיוכל ללמוד במנוחה יכול לישון בשב"ק כמו שעה אחת, ואח"כ יקום בחשק ויזרז עצמו לבית המדרש וילמד בחשק ובהתלהבות,

ה. צריך לחדש חידושי תורה בשבת, ומי שאינו בר הכי על כל פנים ילמד דברים חדשים שלא למד עד עתה.¹

ו. אפילו שאסור לפסוע פסיעה גסה בשבת, מכל מקום מצוה לרוץ ולהזדרז בלכתו לבית הכנסת או לבית המדרש וכן לכל דבר מצוה, אבל כשיוצא מבית הכנסת אסור לרוץ.²

ז. חובה קדושה על חכמי ישראל לקבוע שיעור תורה ברבים ולהרבות מאוד בדברי מוסר המלחיבים את האדם לשמור את חוקי האלקים ומשפטיו.³

עיונים והארות

שעמלו בתורה ומיגע עצמו לחדש איזה דבר חידוש בתורה לפי האמת שבחידוש זה בורא שמים חדשים וארץ חדשה, ומה גם בשב"ק יום שיש בו מוסף שעושה תיקונים גדולים בעולמות עליונים מחידושו יותר ויותר.

ובדאי הקב"ה אינו בא בטרוניא עם בריותיו לחדש דווקא חידוש נפלא מאוד, אלא לפי שכלו יהולל איש, איש אל משא שכלו ורוח מבינתו יטוף, הן לברר איזה דינא דגמרא לפי האמת ע"פ פי' תוספות ומפרשים, או לחדש פי' אמת בפסוק של תורה נביאים וכתובים. גם נראה לי ברור, אם חושב אדם איזה שעה ביום שבת קדש לחדש בשכלו איזה הנהגה טובה בעבודת יוצרנו ובוראנו ית"ש ויתעלה, שיתנהג בהנהגה ישרה זו כל ימי השבוע ולתת בהנהגה זו נחת רוח ליוצרו ב"ה וב"ש, הן בהנהגת טהרת המחשבה, הן בהנהגת הדבור למעט בכל יכולתו, הן בהנהגות התמדת למודו יותר מימים שחלפו ועברו, הן בהנהגות כוונת התפלה או בברכת הנהיגין וכיוצא, אף בהנהגת אכילה, גם במו"מ שלו לעסוק בה על צד ההיתר, זה ברור שמלאכת מחשבת ישרה כתורה יחשב, והבורא ית"ש ויתעלה ישתעשע בחדוש זה בפמליא שלו, גם יתעטר הוא ית"ש וכל פמליא שלו וכל נשמות הצדיקים שבג"ע, כמבואר בזה"ק הנ"ל, וחשב עם קונוהו כאלו חידש סתרי תורה ע"ד האמת. עכ"ל.

ז. **שו"ע** (סי' צ ס"ב) ומקורו מהגמ' (ברכות דף 1) "א"ר זירא מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקרהטי לפרקא בשבתא, אמינא קא מחללין רבנן שבתא. כיון דשמענא להא דרבי נתחומא אריב"ל לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת שנאמר אחרי ה' ילכו כאריה ישאג, אנא נמי רהיטנא" ע"כ. ובזוה"ק הפליג מאוד במעלת הריצה והזריזות לביהמ"ס או לביהמ"ד ולדבר מצוה. וכדאיתא בזוהר חדש (נח דכ"ח): אזיל לדבר מצוה ירהט. וכן איתא בזוה"ק (פקודי רמט): שיש מלאך ברקיע שמו אופן וממונה על ארבעים ממונים "ואלין אינון מלאכים דאקרון חשמלים, ואינון מגינים וסייפין ורומחין דרהטי לאגנא עלייהו דישאל משאר עמין ולאגחא קרבא בהו ולנקמא לון כפום שעתא בלא אריכו, ובגין כך אקרי תא הרצים אתר דאינון רצים רהטי ואוחו לאגחא ולנקמא נוקמין לקבל רצים אחרנין, דרהטי לאבאשא ולאתרעא מזלין שלטאה עלייהו ורזא דא הרצים יצאו דחופים, רצים מסטרא דא ורצים מסטרא דא ובינהון והעיר שושן צהלה ושמחה או נבוכה, אי מקדמי אלין דהכא, העיר שושן שמחה" עכ"ד.

ה. **איתא** בילקוט שמעוני (ויקהל רמז תח) וז"ל, אמר הקב"ה [למשה] עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו מן דורות הבאים להקהיל קהילות

בעולם האצילות אשר הוא משפיע בתחתונים ביום השבת, והנה עולם האצילות הוא קדש גמור אשר אין שם קליפה כלל, וזה רמוז בפסוק (תהלים צו, ט) ה'שתחו ליה' ב'הדרת קדש ר"ת 'קבלה', והוא באצילות הנקרא קדש גמור, אשר הוא סוד השתחוויה, לכן רמוז בתיבות אלו קבלה".

וכתב מהרח"ו בשער הפסוקים (תהלים סימן ק) וז"ל, מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ, הנה ר"ת הוא הלכה". וכתב שם בנו ר' שמואל ויטאל מה שקיבל מאביו מהרח"ו כי מזמור זה אינו נאמר בזמירות בשחרית אלא בחול כמ"ש חז"ל שאין קרבן תודה קרב בשבת, ונרמז בו בר"ת הריעו לה' כל הארץ - הלכה, ובשבת אומרים מזמור כ"ט מזמור לדוד הבו לה' בני אלים, ר"ת קבלה בפסוק "השתחו לה' בהדרת קדש" למפרע קבלה לרמוז שצריך האדם לעסוק בחכמת הקבלה ביום השבת" עכ"ד.

ובכ"ב בכה"ח (פלאג"י, סי' כט, סעי' א): "יום שבת קודש הוא מסוגל ללמוד חכמת הקבלה, ואנא חזיתיה לרבנו הגאון הגדול מרן זקני חקרי לב, זכותו יגן עלינו אמן, שכך היה דרכו דרך הקודש, דאחר שהיה לובש בגדי שבת, תכף היה לוקח ספר הכוונות וספר עץ החיים, ללמוד בהם מידי שבת בשבתו, אשריו ואשרי חלקו, זי"ע אמן".

ובזוה"ק (פר' שלח לך קעד.) כתב וז"ל, זכאה חולקהון דכל אינון דמשתדלין באורייתא יומא דשבתא משאר יומין. ע"כ. וכתב בניצוצי אורות (שם) וז"ל, מכאן נראה דגם לתלמידי חכמים לימוד שבת מוכרח, בו ירוץ צדיק ונשגב הלימוד מהחול, ומי שאפשר לו יעסוק בסתרי תורה כמ"ש רבנו האר"י זצ"ל, מאיין.

ו. **בזוהר** הק' (שלח קעג.) וזתכ"ד כיון דסלקין כלהו נשמתין דשאר עולמות עליהו דישאל. סלקי וקיימין בדיוקנא קמי מלכא קדישא, וקודשא בריך הוא שאיל לכלהו, מאי חדושה הוה לכו בההוא עלמא באורייתא. זכאה איהו מאן דחדושה דאורייתא אמרת קמיה. כמה חדוה עביד קודשא בריך הוא, כניש לפמליא דיליה, ואמר, שמעו חדושה דאורייתא, דאמרת נשמתא דא דפלוני, וכלהו מוקמי ההיא מלה בתרי מתיתבתי. אינון לתתא, וקודשא בריך הוא לעילא (בישיבה של מטטרוין).

ובמהב"ר (סי' רצ, אות ד) הביא: "וכתב הרב החסיד בעל דעת חכמה (שער השבת, סוף פרק עשירי) משם האר"י זצ"ל, מי שעוסק בתורה בשבת ומחדש איזה חידוש בה, מעטרין לאביו באותו עולם, ולכן נסמכו ב' ציוויים הללו להדדי (שמות כ, ה יב) כבד את אביך - זכור את יום השבת, וכן (ויקרא יט, ג) "איש אמו ואביו תיראו - ואת שבתותי תשמורו".

וכתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער העליון פרק יב) אשרי מי

ח. במקומות שנוהגים לעשות קידוש רבה לאחר התפלה ואוכלים עוגות או קוגל ובורקס וכדומה ועוד מיני תרגימא, וע"י זה מושכים הקהל לתפלה ולשיעור תורה^ט. צריכים ליזהר לכסות העוגות המונחים בשעת הקידוש ויש נוהגים להקל בשאר שולחנות שאינם של המקדש^י.

ט. האוכל פת כסנין בשבת, אינו צריך לבצוע על שתי עוגות מן הפת כסנין, משום לחם משנה, כיון שאינו אלא אכילת עראי, ולא חשיב לחם, ורק אם אוכל אכילת קבע מהפת כסנין (ע"ב דרהם), שחייב לברך עליו המוציא "לחם" מן הארץ, חייב לקיים לחם משנה ויברך ויבצע על שתי עוגות כאחת, ויאכל י"א.

עיונים והארות

יזהר שלא ימלא כריסו במעדנים ואחר כך לא יוכל לעשות סעודת העיקר בצהרים, ואם אינו יכול להעמיד על עצמו ישנה מנהגו ויקבע הסעודה בבקר ויאכל מעדנים לשובע.

ומנהג אכילת קוגל זה נשתרש ממעשה שמובא בספרן של צדיקים (מערכת לו, אות טו), פעם בא איש המוני עם אשתו, אל המגיד הקדוש מקאזניץ זצוק"ל ואמר האיש להמגיד שרוצה לגרש את אשתו, ושאל לו המגיד, מה זה ועל מה זה, השיב האיש, הנה אנכי עובד ביגיעה רבה כל השבוע עד השבת, ובשבת אני רוצה להתענג, וכאשר בא השבת נותנת לי אשתי בתחילת הסעודה את הדגים, ואחר כך הבצלים והטשאלענט, עד כשאני מגיע להקוגל אני שבע, ואין אני מרגיש בו טעם, ועל הקוגל הזה אני עובד כל השבוע, ואם אני מרגיש נמצא כל עמלי לריק, לכן אני רוצה שתתן לי הקוגל תיכף אחר הקידוש, והאשה אמרה שכך ראתה מנהג בית אביה לאכול את הקוגל באמצע הסעודה, ולא תשנה המנהג. ואמר להם המגיד הקדוש, הנה אני אעשה פשרה ביניכם, שתעשה שני קיגלען, האחד תתן תיכף אחר קידוש-רבא, והאחד באמצע הסעודה. והוטב בעיניהם הפסק, ותיכף קרא המגיד לאשתו הרבנית ואמר לה בפניהם, הנה מהיום והלאה תעשו גם עבורי שני קיגלען, אחד לאחר קידוש, והשני באמצע הסעודה. וכן מנהג כל משפחת המגיד הקדוש לאכול קוגל אחר הקידוש בסעודת היום, וקוראים לו "שלום בית קוגל". (מבוא ועד צאתו).

י. בשו"ע (סי' רע"א סעי' ט) איתא צריך שתהיה מפה על השלחן תחת הפת ומפה אחרת פרוסה על גביו. ובטעם הדבר כתבו המפרשים א. שלא יראה הפת בושתו שאין מקדשין עליו. (טור בשם הירושלמי). ב. זכר למן שהיה מכוסה למעלה ולמטה. (טור). ג. משום יקרא דשבתא שנראה שמביא עכשיו את הפת מחדש לצורך הסעודה. וכתבו האחרונים והובא במשנ"ב (שם ס"ק מא) דאף בשחרית יש לכסות. ובאחרונים דנו בדין מי שמקדש ולפניו מונחים מיני מזונות אם צריך לכסות. דעת הגרש"ז אוירבך (שלחן שלמה ס"ק טז אות ט) דלפי הטעם שלא תראה הפת בושתו רק המקדש לבדו צריך לכסות העוגות וכדו' אבל שאר האנשים אין צריכים ובמיוחד כשאין טועמים מהין. ואף לטעם זכר למן כיון שלא יוצאים יד"ח לחם משנה במזונות ממילא לא שייך זה הטעם. ובאגרות משה (או"ח ח"ה סי' כ אות יח) כתב דאף מי שלא מקדש צריך לכסות עי"ש. ומו"ר מופת הדור בחזו"ע (שבת ב הלכות קידוש הלכה ד בהערה ה) כתב דמהפוסקים נראה שכולם צריכים לכסות את הפת שמעל שולחנם. והגרש"ז כתב שלמעשה נוהגים להקל.

יא. בן דעת מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שבת ב דיני סעודות שבת הלכה ח) ומ"ש הקיצור שלחן ערוך (סי' עז סעי' יז) שמהקדש

בכל שבת ושבת, ולכנסו בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני, מכאן אמרו משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשים בעניניו של יום. ע"כ.

וכתב רבנו חיים פלאגי בספרו כף החיים (סי' כט אות ד) וז"ל השומע דרשת חכם בשבת היא רפואה לאוזן יותר מכל האיברים. ותהלות לאל יתברך כאן נמצאו וכאן היו, בעיר עוז לנו איזמיר יע"א, מדרשים ללמוד בשחרית בשבת, ולכל האומניות יש להם לכל אחד מדרש בפני עצמו וכו', והאיש אשר דר בעירנו זאת והולך בשבת לטייל ובמקום שאינו מעורב, ולדבר דברים בטלים ושחוק וקלות ראש, הנה ענשו גדול במאוד מאוד, כיון דיש בידו בנקל במבוי לילך שחרית ומנחה לשמוע מוסר, ובחצי היום לאכול ולישן, ואילו היה יודע האדם הפגם שעושה החוטא בשבת יותר מבחול, היה נחבא אל הכלים ולא ייראה החוצה, עלית על כולנה דאנשים כאלה מעכבים את הגאולה דאי שמרו ישראל שתי שבתות היו נגאלים. עכת"ז ז"ל. ובסדה"י (סדר יום שבת) כתב שמי שמבזבז זמנו לריק בשבת אין לו חלק עם ישראל הקדושים ולא עם הקב"ה ח"ו ע"כ.

וכתב הב"ח (או"ח סי' רצ) דעיקר קביעות מדרש בשבת אינו לדרוש באגדה, אלא לדרוש בדינים ובהלכות כמפורש במדרש הנ"ל. וכתב עוד הב"ח וז"ל, ומקורב נתפשט לדרוש כל הדרשות באגדות ולא בדינים והלכות כל עיקר, נגד דתי תורתנו הקדושה דעיקר הדרשה צריך שתהיה ללמד את חקי האלהים ואת תורותיו, להורות הלכות שבת והאסור והמוותר. גם להמשיך את לב השומעים באגדה המדריכים ליראת השם, למנעם מחטוא לפניו יתברך לתשובה, ולא שיכוין להראות את עצמו שהוא חכם ויודע לדרוש פסוק או מאמר בכמה פנים.

ט. כתב הדרכי משה (סי' רמט אות ד) בשם האור זרוע לאחר קידוש היו מביאים גרימז"ל לפני רבי קלונימוס ושאר הזקנים והיו מברכין עליהם בורא מיני מזונות ואחר כך ברכה אחת מעין שלש כדי להרבות ולהשלים מאה ברכות ואח"כ היו אוכלים לחם לצורך הסעודה. וכן כתב הפמ"ג (סי' שלד במשב"ז ס"ק א') ובכה"ח (סי' שלד ס"ק ה). ויש שאמרו הטעם כדי לצאת יד"ח ר' חדקא המובא בגמ' דס"ל שצריך האדם לאכול ד' סעודות בשבת כמו שכתב בספר טעמי המנהגים (אות ב בהג"ח), והעולם אומרים דבמיני תרגימא שאוכלין בבוקר אחר קידושא רבא, יוצאין קצת ידי ר' חדקא ע"ה, שאומר לאכול בש"ק ד' סעודות (עי' שבת קיח). ומ"מ בכה"ח (שם) הביא בשם הפתח הדביר שכ' בשם האר"י ז"ל דיש ליזהר שלא יאחר הסעודה השנייה מתפלת מוסף אלא תיכף אחר מוסף יעשה הסעודה השנייה. וסיים דלכל מנהג יש סמך ורק שהאוכל עראי בבקר

י. יזהר שלא ימלא כרסו באכילת עוגות וכיוצא, קודם הסעודה כדי שיאכל הלחם והחמין שהוא עיקר הסעודה – לתיאבון².

מאמרי הזוה"ק

פרשת תרומה

מאמרי הזוהר בנין בית המקדש

ביום שנבנה בית המקדש ע"י שלמה המלך ע"ה לא היתה שמחה כזו להי"ת מיום שנברא העולם. כי ביום שמושה רבנו ע"ה הקים את המשכן למטה הוקם גם משכן למעלה והיה המשכן של השר מטטרו"ן למעלה בעולם היצירה. אבל כאשר נבנה בית המקדש הראשון נבנה למעלה בית המקדש העליון שהוא סוד הבינה העליונה והאירו כל העולמות ונתמתקו כל הדינים ופתחו העליונים והתחתונים את פיהם בשירה ובזמרה.

ח"ב דף קמג ע"א

בְּשַׁעֲתָא דְּאַתְבְּנֵי בֵּי מִקְדָּשָׁא לְתַתָּא בשעה שנבנה בית המקדש למטה כעין ביהמ"ק של מעלה והלבנה היתה בשלמות, **לָא הָוָה חֲדָוָה קַמִּיָּה קְדָשָׁא פְּרִידָּהּ הוּא,** מִיּוֹמָא דְּאַתְבְּרִי עֲלָמָא, פְּתָהוּא יוֹמָא לא היתה שמחה לפני הקב"ה מיום שנברא העולם כאותו יום שנבנה בו ביהמ"ק והשרה בו את שכינתו.

מִשְׁכַּן דְּעֵבֶד מִשֶּׁה בְּמִדְבָּרָא, לְנַחְתָּא שְׂכִינְתָּא לְאַרְעָא כי כך היה במשכן שעשה משה במדבר כדי שתרג השכינה לארץ אצל התחתונים ותתלבש במטטרו"ן בימי החול להשפיע שפע לבניה שבעולם הזה התחתון, **פְּתָהוּא יוֹמָא מִשְׁכַּן אַחְרָא אֲתוֹקֵם עִמִּיָּה לְעִילָא** באותו יום הוקם משכן אחר למעלה בעולמות העליונים שמכוון כנגדו למטה, שממנו ירד אור למשכן למטה שנבנה מעצים וזהב וכו' ומתלבש בתוכו וע"י התחברות המשכן העליון במשכן התחתון, יש כח לשכינה לירד ולשכון בתחתונים, **בְּמָה דְּאוֹקְמוּהָ דְּכַתִּיב,** (שמות מ) **הוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן** כמו שהעמידו ופרשו חז"ל על הפסוק הוקם

עיונים והארות

ק"ט).
יב. כן כתב הדרכי משה (סי' רמט אות ד) וז"ל: כתב באור זרוע (ה' ערב שבת סי' כא) וז"ל כתב רא"ם (עי' יראים השלם סי' צב) דמצווה על כל ישראל לאכול סעודת שבת לתיאבון עכ"ל. וכ"כ הבה"ל (סי' רמט סעי' ב ד"ה מותר) וז"ל: נכון להדר שלא למלא כרסו משארי אכילות קודם סעודת הפת. וכ"כ בפסקי תשובות (סי' רפט אות י) והוסיף שהמונע עצמו מהנהגה זו (לאכול מזונות קודם סעודה שניה) ודאי שפיר עביד לכבד סעודת שבת העיקרית לאכלה בתאבון, והשלמת מאה ברכות יעשה בפירות ומגדים לאחר סעודת השבת.

ביום בשחרית קודם הסעודה הקבועה ואוכל פת כיסנין, יש לקחת שתיים שלמות. אינו מחוור. מיהו אם יש לפניו בנקל שתי עוגות, מצוה מן המובחר לקיים בהם לחם משנה.
ומיהו נראה שאם קבע סעודתו על פת כסנין (שאוכל שיעור ע"ב דרהם), צריך לברך על לחם משנה, וכמ"ש בספר תוספת שבת (סי' רעד סק"א). ע"ש. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ג (סימן יג אות יד). ע"ש. וסמך לזה, שהרי הלחם משנה הוא זכר למן, אשר נאמר בו "וטעמו כצפיחת בדבש", והוי כמו פת כסנין שלנו. אלא שהם היו קובעים סעודתם עליו, ולכן נאמר עליו, הוא "הלחם" אשר נתן ה' לכם לאכלה. ומכיון דאקרי "לחם" חייב בלחם משנה. וע' במש"כ בחזון עובדיה (סוכות, עמוד

ה-משכן, **הַמִּשְׁכָּן: מִשְׁכַּן אַחֲרָא דְאַתְקָם עִמִּיה** המשכן בה' הידיעה בא לרמוז על משכן אחר שהוקם עמו באותו זמן, **וְדָא מִשְׁכַּן דְנַעַר מִטְטְרוּן, וְלֹא יִתִּיר** והוא משכן של נער מטטרו"ן שבעולם היצירה, ולא למעלה מזה. **בֵּית ראשון כַּד אֲתַבְּנִי, בֵּית ראשון אַחֲרָא אֲתַבְּנִי עִמִּיה** אבל כאשר נבנה בית המקדש הראשון בית אחר נבנה עמו שהוא סוד הבינה העליונה, ה' ראשונה של שם הוי"ה ב"ה שהארתה ירדה למטה עם הארת ו"ה של הוי"ה ב"ה שהם זו"ן, וכולם ירדו לשכון בתוכו, **וְאַתְקִיִּים בְּעֶלְמִין כְּלָהוּ, וְאַנְהִיר** (ד"א בְּעֶלְמָא וְאַנְהִיר) **לְכֹל עֶלְמִין, וְאַתְבְּסַם עֶלְמָא** ונתקיים אותו אור גדול של הבינה זו"ן בכל העולמות כולם, והאיר בכל העולמות ונתמתקו הדינים מכל העולמות ע"י האור הגדול של האמא העליונה, **וְאַתְפַּתְחוּ כָּל מִשְׁקוּפֵי עֶלְאִין לְאַנְהֲרָא** ונפתחו כל החלונות העליונים להאיר למטה כי הבינה היא המפתח של כל הפתחים, **וְלֹא הָוָה חֲדוּהָ בְּכָל עֶלְמִין כְּתְהוּא יוֹמָא** ולא היתה שמחה בכל העולמות כאותו יום, כי הבינה היא מקור השמחה והברכה ועל ידה התעוררו שפע ומוחין בכל העולמות, ואפי' יום מתן תורה לא היה לו כערך אותו היום, **כְּדִין פְּתַחוּ עֶלְאִי וְתַתְּאִי וְאַמְרוּ שִׁירְתָּא** ואז פתחו העליונים דהיינו המלאכים וכל צבאות השמים עם ישראל שלמטה ואמרו שירה, **וְתִיַּנּוּ שִׁיר הַשִּׁירִים. שִׁירְתָּא דְאַנּוֹן מְנַגְנִין דְמְנַגְנִין לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** והשירה שאמרו היא שיר השירים שהוא מצד הבינה, והיא השירה של אלה המלאכים שמנגנים לקב"ה, (י"א ששירה זו נאמרה ביום מתן תורה וי"א ביום שנבנה בו בית המקדש).

ח"ב דף נט ע"ב רעיא מהימנא

פְּקוּדָא לְמַבְנֵי מְקוּדְשָׁא לְתַתְּא, כְּנֻוּנָא דְכִי מְקוּדְשָׁא דְלְעִילָא מצוה לבנות בית המקדש למטה כעין בית המקדש של מעלה, **כְּמָה דְאַתְּ אָמַר** כמו שלמדו רבותינו, **מְכוּן לְשַׁבְּתָךְ פְּעֻלַּת יְהוָה. דְאַצְטְרִיךְ לְמַבְנֵי כִּי מְקוּדְשָׁא לְתַתְּא, וְלְצֻלָּאָה בְּגוּיָה צְלוּתָא בְּכָל יוֹמָא** מכאן שבית המקדש של מטה מכוון כנגד כסא הכבוד של מעלה שנמצא בביהמ"ק שבירושלים של מעלה ומכאן למדו שצריך לבנות את בית המקדש למטה כעין של מעלה שיהיה מכוון כנגדו, ולהתפלל בתוכו התפילות בכל יום, **לְמַפְלַח לִיּוֹה לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, דְהָא צְלוּתָא אֶקְרִי עֲבוּדָה. לעבוד בו כעין עבודת הקרבנות לקב"ה, שהרי התפילה נקראת עבודה כנודע כמש"כ איזו עבודה שבלב זו תפילה.**

וְתַתְּוּא כִּי בְנִשְׁתָּא, אֲצְטְרִיךְ לְמַבְנֵי לִיּוֹה בְּשִׁירוֹ סְנִיָּא, וְלְאַתְקָנָא לִיּוֹה בְּכָל תְּקוּנִין ואותו בית הכנסת שבונים לצורך התפילה צריך לבנות אותו ברב פאר והדר ויופי גדול ולתקן ולשכלל אותו בכל מיני תיקונים וכיורים יפים כמו שכתוב כולך יפה רעיתי, **דְהָא כִּי בְנִשְׁתָּא**

דְּלַתְתָּא, קְוִימָא לְקַבֵּל בִּי בְנִשְׁתָּא דְלַעֲיָלָא שהרי בית הכנסת של מטה עומד ומכוון כנגד בית הכנסת של מעלה, כי הנדה השכינה נקראת בית הכנסת, והשכינה היא שם ב"ן, ועשר פעמים ב"ן עולה גימ' כנס"ת.

בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְתַתָּא בית המקדש של מטה שהוא במלכות, **אִיהוּ קָאִים בְּגוּוּנָא דְבֵית הַמִּקְדָּשׁ דְלַעֲיָלָא, דְקָאִים דָּא לְקַבֵּל דָּא** הוא עומד כעין בית המקדש של מעלה שהוא כנגד הבינה, שעומד ומכוון זה כנגד זה. **וְתַהוּא בִּי מְקַדָּשָׁא, כָּל תְּקוּנָוִי, וְכָל פּוּלְחָנָוִי, וְכָל אַנּוּן מְאֲנִין, וְשִׁמְשִׁין** ואותו בית המקדש, כל תקוניו וכל עבודותיו וכל אותם הכלים והכהנים והמשמשים, **כְּלָהוּ אַנּוּן בְּגוּוּנָא דְלַעֲיָלָא** כולם הם כעין של מעלה. **מִשְׁכָּנָא דְקָא עֶבֶד מִשָּׁה בְּמִדְבָּרָא, כִּלְא תָּוָה בְּגוּוּנָא דְלַעֲיָלָא** משכן זה שעשה משה רבנו במדבר כולו היה כעין המשכן של מעלה, כי המלכות התלבשה במטטרו"ן והיתה בבית המקדש, ודרך מטטרו"ן שבעולם היצירה בא שפע לכל התחתונים.

בִּי מְקַדָּשָׁא דְבָנָא שְׁלֵמָה מְלָכָא בית המקדש שבנה שלמה המלך, **הוּא בִּי נִיחָא בְּגוּוּנָא עֲלָאָה, כְּכָל אַנּוּן תְּקוּנָוִין** הוא היה בית מנוחה כעין המקדש של מעלה בכל אותם התיקונים שהיו בו, **לְמַהוּי בְּתַקוּנָא דְלַעֲיָלָא, בִּי נִיחָא וְאַחֲסִנְתָּא** כדי שיהיה על ידו התיקון של מעלה בו יש מנוחה ונחלה להשראת השכינה. **הָכִי בִּי בְנִשְׁתָּא, אֲצַטְרִיךְ כְּכָל תְּקוּנָי שְׁפִירו, לְמַהוּי בְּגוּוּנָא עֲלָאָה** כך בית הכנסת צריך להיות בכל התיקונים של יופי ופאר להיות כעין של מעלה, **לְמַהוּי בֵּית עֲלוּתָא, לְאַתְקָנָא תְּקוּנָוִין בְּעֲלוּתָא, כְּמָה דְאוּקְמוּהָ** להיות בית תפילה לתקן בו תיקוני התפילה ביחודים מיוחדים לשכינה הקדושה כמו שבארנו.

וְתַהוּא בִּי בְנִשְׁתָּא דְלַהוּי בִּיהַ חֲלוּנוֹת ואותו בית הכנסת צריך שיהיו בו חלונות, **דְּכַתִּיב שְׁכֹתוֹב (דְּנִיאל ו'), וְכוּוֹן פְּתִיחָן וְחֲלוּנוֹת פְּתוּחִים לוֹ כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם. בְּגוּוּנָא דְלַעֲיָלָא** כעין ביהכ"נ של מעלה, **וְעַל דָּא** ועל זה כתוב (שיר השירים ב) **מִשְׁנִיחַ מִן חֲחֲלוּנוֹת מִצִּיץ מִן הַחֲרָבִים** שהקב"ה משגיח בבית הכנסת של מעלה לשמוע את תפילות ישראל דרך החלונות והחרכים. **וְצִרִיךְ שִׁיחֵי בְּבֵית הַכְּנֶסֶת י"ב חֲלוּנוֹת, וְד' חֲרָכִים** כמו שיש בבית הכנסת העליון. **וְאִי תִימָא אֲפִילוּ בְּחֻקָּא, בְּגִין דְּרוּחָא לְהוּי סְלִיךְ** ואם תאמר שאפילו בשדה ראוי להתפלל כדי שרוחניות התפילה והקדושה והאורות יוכלו להיות עולים. **לָאוּ הָכִי** אינו כן ראוי להתפלל בשדה, **דְּתָא אַנְן צְרִיכִין בֵּית וְלִיכָא לְאַשְׁתַּבְּחָא בֵּית לְתַתָּא, בְּגוּוּנָא דְבֵית עֲלָאָה** שהרי אנחנו צריכים בית, ובשדה א"א שימצא בית כדי שיהיה בית של מטה כעין בית של מעלה, **לְנַחְתָּא דִּיּוֹרָא עֲלָאָה** לְדִיּוֹרָא תַתָּאָה כדי להוריד השכינה שהדירה שלה למעלה להיות דירתה למטה.

הזוה"ק מדבר על השראת שכונה על עם ישראל שהיא באה ע"י הצדיק כי כיון שמשנה רבנו נמצא בעולם והשכינה היא בחי' כלת משה כנודע שכן הסבירו לנו רבותינו על הפסוק ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן אל תקרי כלות אלא כלת, וכן בכל דור ודור ע"י הצדיק שנמצא בתוכנו השכינה שורה בזכותו כיון שע"י שהשכינה באה אליו, כן גם אנחנו זוכים להארתה.

ח"ב ק"מ ע"ב

פָּתַח רַבִּי אָבָא וְאָמַר, (שמות כה) וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ וְגו'. מֹשֶׁה, בְּשַׁעֲתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִידָא הוּא אַחְמִי לִיה עוֹבְדָא דְמִשְׁכָּנָא בשעה שהקב"ה הראה לו למשה מעשה המשכן, הָוּה קֹשֶׁה קַמֵּיהּ, וְלֹא יָכִיל לְמִיקָם בֵּיהּ. היה קשה לפניו ולא היה יכול לעמוד בהבנת ענינו, כי היה קשה לו מאוד כיצד אפשר שהשכינה הקדושה תרד למטה ותתלבש בחומר, ועוד כיצד יוכלו קרוצי חומר ילודי אשה להמשיכה אצלם, **וְהָא אוֹקְמוּהּ** והרי כבר העמדנו ופרשו רבותינו ע"ז במדרש. **וְהַשְׁתָּא אֵית לָן לְמִקְשֵׁי הָבָא** ועתה שידענו שהשכינה ירדה ושרתה בתחתונים, (אפי' שעדיין אין אנחנו יודעים איך זה אפשר) יש לנו להקשות כאן, **אִי תְרוּמָה דָּא, יְהִיבָה קוּדְשָׁא בְּרִידָא הוּא לְמֹשֶׁה בְּלַחְדוּדֵי** אם תרומה זו שהיא סוד השכינה הקדושה, נתנה הקב"ה למשה לבדו שתשרה עליו, אם כן, **הֵיךְ יְהִיבָה לְאַחְרָא, וְאָמַר דְּלַבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְחוּ הָאִי תְרוּמָה** איך נתנה הי"ת לאחר, ואמר שבני ישראל יקחו לעצמם את זו התרומה שהיא השכינה, לשרות עליהם.

אֶלָּא וְדָאִי לְמֹשֶׁה יְהִיבָה, וְלֹא יְהִיבָה לְאַחְרָא ומתרגם, ודאי שהי"ת נתן למשה רבנו לבדו את השכינה ולא נתנה לאחר, כי השכינה נקראת כלת משה והשיאה לו, אלא שע"י שהשכינה תשרה על משה רבנו, אז מכח זה תשרה על כל עם ישראל. וזה שאמר ויקחו לי תרומה, כי כיון שהשכינה למטה בשביל משה, כאילו שכל עם ישראל לוקחים אותה והיא שורה עליהם. **לְמַלְכָּא דְהוּוּה בְּגוּ עַמֵּיהּ, וְלֹא הָוּת מְטְרוּנִיתָא עַמֵּיהּ דְּמַלְכָּא** משל למלך שהיה בתוך עמו ולא היתה המלכה עם המלך. **כָּל זְמָנָא דְּמְטְרוּנִיתָא לָא הָוּת עַמֵּיהּ דְּמַלְכָּא, לָא מְתִיאֲשֵׁי עַמָּא בֵּיהּ, וְאַנּוּן לָא יְתַבִּין לְרַחֲצֵן** כל זמן שהמלכה לא היתה עם המלך, לא היו מתייסדים ומתחזקים וסומכים העם במלך, ולא היו יושבים בטוחים. **בֵּינּוּן דְּאֵתַת מְטְרוּנִיתָא, כָּל עַמָּא חֲדָאן, וְיְתַבִּי בְּרוּחֲצֵנוּ** אבל כיון שבאה המלכה, כל העם היו שמחים ויושבים לבטח כי יודעים שהמלך יישב עמם תמיד. **בְּדִ בְּקַדְמִיתָא, אַף עַל גַּב דְּקוּדְשָׁא בְּרִידָא הוּא עֵבֶד לִזְוֵן נִסּוּן וְאֵתִין עַל יְדֵי דְּמֹשֶׁה** כך הוא הנמשל בתחילה אע"פ שהקב"ה עשה להם נסים ואותות על ידי משה לבד, **לָא מְתִיאֲשֵׁי עַמָּא** עדיין לא סמכו. **בֵּינּוּן דְּאָמַר קוּדְשָׁא בְּרִידָא הוּא וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה** כיון שאמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, ועוד אמר, **וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם. מִיַּד אֲתִיאֲשׁוּ בְּלַחוּ, וְחָדוּ בְּפּוֹלְחָנָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִידָא הוּא** מיד התחזקו כולם ושמחו בעבודתו של הקב"ה כי עתה

ידעו שהקב"ה קבע דירתו בתחתונים, **הָרָא הוּא דְכָתִיב**, (במדבר ז) **וַיְהִי בַיּוֹם בָּלַת מִשֶּׁה**, **דְּנָחַת בָּלַת מִשֶּׁה לְאַרְעָא** וזה שכתוב ויהי ביום בלות, ודורשים חז"ל בלת חסר ו' (עי"ש באור החיים) לרמוז לנו שירדה השכינה שהיא בלת משה לארץ לשכון בתחתונים.

מבאר הזוה"ק מדוע השכינה שורה על הצדיקים ואמר כי הם לא הולכים אחר תאוות העוה"ז כי התאוות והתענוגים הם חלקו של הנחש כנודע, כי קודם חטא אדם הראשון היה האדם רוחני מאוד וע"י החטא נתגשם כנודע כי גופו נעשה מטו"ר וכך נעשו כל הגופות שלנו אח"כ, והם חלק עור הנחש וא"כ כל ההנאות והתאוות למיניהם הם חלק הנחש. אמנם אם האדם אוכל לקיום הגוף ולא למלאות תאוותו אלא כדי שיהיה בריא לעבודת ה"ת אז זוכה שלא תדבק בו אותה טומאה ואין החיצונים שולטים בו ונעשה רוחני וזוכה שהשכינה תשרה בו ואפי' שיש בו בהכרח חלק מהנחש בתור ירושה מאדה"ר היא טומאה קלה שאינה מזקת ממש לנשמה.

ח"ב קמ"א ע"א

גוֹפִיּהוֹן דְּצַדִּיקָיָא, דְּלֹא אֲתַמְּשָׁכוּ בְּהָאֵי עֲלָמָא בְּתַר הַנְּאִין דִּתְהִיא קְלִיפָה **תְּקִיפָא** הגופות של הצדיקים שלא נמשכו בזה העולם אחר ההנאות והתאוות של העוה"ז שהם הנאות של אותה קליפה חזקה שבאה מזוהמת הנחש כנודע, זוכים, **לָא שְׁלֵטָא עַלֵּיהוּ רוּחַ מְסֻאָבוּ בְּלָל** שלא שולטת עליהם רוח הטומאה כלל, **דְּהָא לָא אֲשַׁתְּתַּפוּ אֲבַתְרִיהַ בְּלוּם בְּהָאֵי עֲלָמָא** שהרי לא נשתתפו והלכו אחריה כלל בזה העולם. **בְּמָה דְּגוּפָא דְּרִשְׁעִיָּא אֲתַמְּשָׁד בְּהָאֵי עֲלָמָא בְּתַר תְּהִיא קְלִיפָה תְּקִיפָא** כמו שהגוף של הרשעים נמשך בזה העולם אחר אותה הקליפה החזקה של הנחש, **וְהַנְּאִין וְעַנְוִין דִּילִיָּה וְתִיקוּנִין דִּילִיָּה, הָכִי אֲסַתְּאָב, בְּתַר דְּנִפְקַת נִשְׁמַתִּיהַ מִנִּיָּה** והנאות ותענוגים של הרשע שהיו לו בעוה"ז וכן הקשטים והמלבושים והמותרות שהיו לו בעוה"ז, כך ממשיך להטמא אחרי שיוצאת הנשמה ממנו.

גוֹפִיּהוֹן דְּצַדִּיקָיָא, דְּלֹא מִתְעַנְנִי בְּהָאֵי (דף קמ"א ע"ב) **עֲלָמָא** גופותיהם של הצדיקים שלא מתענגים בזה העולם, **אֲלָא מִתְעַנְנִי דְּמִצּוּהַ, וְסְעוּדַתִּי שְׂפַתִּין וְחַגִּין וְזַמְנִין** אלא אך ורק מתענוגים של מצוה וסעודות של שבתות וחגים וזמנים, **תְּהוּא רוּחַ מְסֻאָבָא לָא יָכִיל לְשַׁלְּטָא עַלֵּיהוּ** אותו רוח טומאה לא יכול לשלוט עליהם לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, **דְּהָא לָא אֲתַעַנְנִי מְדִילִיָּה בְּלוּם** שהרי לא התענגו משלו כלום, מחלק הסט"א. **וְהוּאִיל וְלֹא נָטְלוּ מְדִילִיָּה, לִית לִיָּה רִשׁוּ עַלֵּיהוֹן בְּלָל** ומכיון שלא לקחו מחלק הנחש כלום אלא התענגו על השם שהעונג הזה הוא מצוה כנודע כמ"ש וקראת לשבת עונג והוא מכפר על הנגע, כי ע"י שעם ישראל מתענגים כאן למטה גורמים תענוג בעולמות העליונים למעלה ולכן אין לו רשות עליהם כלל ועיקר. **וְכַפָּא אִיהוּ מֵאן דְּלֹא אֲתַהֲנִי מְדִילִיָּה בְּלוּם** אשריו אותו מי שלא נהנה כלום מחלק הסט"א.

ח"א דף רלט ע"א

הַנּוּ, עוּד פִּי עַל וַיִּקְרָא אֶל מִשֶּׁה. מַה בְּתִיב לְעִילָא, מה כתוב למעלה (שמות לט) **וַיִּבְיֵאוּ אֶת תְּמֻשָׁבֵן אֶל מִשֶּׁה וְגו'.** אמאי א"ל מִשֶּׁה ושואל, מדוע הביאו את המשכן אל משה, היה צריך להביאו אל הזקנים או לנשיאים. **הָכִי אָמְרוּ, בְּנִין דְּמִשֶּׁה חָמָא לִיָּה בְּטוּרָא** ומפרש,

כך אמרו היות ומשה ראה את המשכן בהר סיני, וְקִדְשָׁא בְרִיךְ הוּא אֲחֵמִי לִיָּה בְּחִיזוֹ דְּעֵינָא והקב"ה הראה לו את המשכן במראה עיניו ממש עם כל הסודות שיש בו, כְּמָה דְּאֵתָּ אָמַר, כמו שנאמר בעשיית מזבח העולה (שמות כז) **בְּאֲשֶׁר הִרְאָה אֶתְךָ בְּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ, וּבְתִיב, ועוד כתוב בעשיית המנורה (במדבר ח) כִּמְרָאָה אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה וְגו'. וכתוב שם עוד (שמות כה) וְרָאָה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אֶתָּה מְרָאָה בְּהָר וכתוב שם בציווי המשכן ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו, הַשְׁתָּא אֵייתִיאוּ לִיָּה, בְּגִין דִּיחֵמִי, אִי אִיהוּ בְּהִתּוּא מְשָׁכְנָא דְחָמָא עתה הביאו את המשכן אל משה כדי שיראה אם הוא נעשה כאותו המשכן שראה בהר סיני.**

אָבֵל אִמָּאִי אבל, עדיין צ"ל, מדוע כתוב שהביאו את המשכן אל משה כמש"כ [יְבִיאוּ אֶת הַמְּשָׁכָן אֶל מֹשֶׁה ולא הלך משה לראות את המשכן. אֶלָּא, לְמַלְכָּא דְבַעָא לְמַבְנֵי פְּלַטְרִין לְמַטְרוֹנִיתָא, [א] ומפרש שזה משל למלך שרצה לבנות ארמון מיוחד למלכה פְּקִיד לְאִמְנִין, הִיכְלָא

עיונים והארות

והקישו התוספות (שם, בד"ה ועכשיו): מדוע לא הפר הקב"ה בעצמו את שבועתו, כפי שמצינו לגבי דור המדבר? עוד דקדק ה"תוספות יום-טוב" בנדרים, שהרי הדין הוא (כפי שנתבאר בנדרים ע"ג) שחכם צריך לומר "מותר לך" בהתרת נדר, ואם אמר "מופר לך", שהוא לשון בעל - לא הותר הנדר, ואם כן מדוע השתמש הקב"ה בלשון "מי מפר לי", היה לו לומר "מי מתיר לי"? וכן מה שאמרו רבנן לרבב"ח לאחר מכן "היה לך לומר מופר לך", והלא חכם המתיר צריך לומר "מותר לך"?

קושיא נוספת מופיעה ב"משנה למלך" על הרמב"ם (פרק ז' מהלכות נדרים הלכה ט'): שהרי דין הוא שמי שאסר על עצמו הנאת בני העיר, אסור להשאל על נדרו אצל חכם מבני אותה העיר, משום שהוא נוגע בדבר, ואם כן איך יכול היה רבה בר בר חנה, שהוא נוגע בדבר, להתיר את נדרו של הקב"ה? המשנה למלך עצמו מנסה ליישב, שאם נאמר שבדיעבד מועילה ההפרה בכגון-זה, אפשר ליישב שזו היתה כוונת החכמים, אולם הוא מסיים: "ומיהו הדבר אינו נוח בעיני וצריך עיון".

הגאון רבי יחיאל העליר השתמש בדברי המדרש שהובאו לעיל, שמהם מתברר כי כאשר האדם שלם בתורתו נחשבת התורה לנשואה לו וכאשר אינו שלם נחשבת כארוסה - כדי לבאר בטוב טעם את דברי הגמרא, ביאור שעל פיו מתורצות כל הקושיות הנ"ל.

והיינו, כי ידוע שהתורה היא הגוזרת את כל מה שיבוא על עם ישראל, ועל פי משפטיה וחוקיה אנו נדונים, כפי שמתבאר בדברי חז"ל פעמים רבות. וזה ההסבר באותה בת-קול ששמע רבה בר בר חנה, שכוונתה היתה: אוי לי שנשבעתי לייסר את ישראל בכל הצרות והיסורים הבאים עליהם. ועכשיו שנשבעתי - מי מביניהם הוא תלמיד חכם גמור שדינו כדין בעל, ויוכל להפר לי את הנדר, כפי הדין שבעל מפר בעצמו את נדרי אשתו?

ומשום כן הקפידו החכמים על רבב"ח שלא אמר "מופר לך", כי אולי הוא עצמו היה בבחינת בעל, ואפילו אם היה רק

א. "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (כה. ה) "משל למלך שהיתה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה, ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו. אמר לו: בתי נתתי לך, יחידית היא. לפרוש ממנה - איני יכול, לומר לך אל תטלה - איני יכול, לפי שהיא אשתך. אלא זו טובה עשה לי; שכל מקום שאתה הולך, קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי. כך אמר הקב"ה לישראל: נתתי לכם את התורה, לפרוש הימנה - איני יכול, לומר לכם אל תטלוה - איני יכול, אלא, בכל מקום שאתם הולכים, בית אחד עשו לי שאדור בתוכו, שנאמר 'ועשו לי מקדש'" (שמות רבה, פרשה ג).

מדרבי המדרש למדנו שהגדרת התורה ביחס לישראל, היא כאשה נשואה לבעלה. מאידך, במסכת ברכות (זג.) דרשו חז"ל: "תורה ציוה לנו משה מורשה - אל תקרי מורשה אלא מאורסה", הרי שהגדרת התורה ביחס לישראל היא כאשה מאורסה? וביארו המפרשים כי לאדם השלם בתורה נקראת התורה בבחינת נשואה, כביכול שיצאה מרשות אביה לגמרי, ואילו לחכמים הבלתי שלמים היא רק בבחינת ארוסה, שעדיין רשות אביה עליה.

הבדל הלכתי בין נשואה למאורסה, מצינו בדין הידוע בהלכות נדרים - שאשה נשואה, בעלה לבדו מפר את נדיה, בעוד שארוסה - אביה והארוס יחד מפירים את נדרה. על פי זה, אמר הגאון רבי יחיאל העליר, בעל שו"ת "עמודי אור", ביאור נפלא באחת מאגדות רבה בר בר חנה, שהתקשו בה ראשונים ואחרונים.

בגמרא (בבא בתרא עד.) מובא המעשה באותו טייעא (סוחר ישמעאלי) שפגש את רבה בר בר חנה והראה לו את הר סיני. בגמרא מסופר שרבה בר בר חנה שמע שם בת קול האומרת: "אוי לי שנשבעתי, ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי". רש"י מפרש שהכוונה לשבועת הגלות. בהמשך מסופר שכאשר רבה בר בר חנה בא לפני חכמים וסיפר להם על מה ששמע, תקפו אותו בחריפות ואמרו לו: "היה לך לומר 'מופר לך!'" עד כאן מדברי הגמרא.

דָּא, בְּרוּךְ פִּלְן ציוה את האומנים שיעשו היכל זה במקום פלוני, **וְהִיבֵלָא דָּא, בְּרוּךְ פִּלְן** והיכל זה במקום פלוני, **הָכָא אַתְר לְעָרְסָא** כאן יהיה המקום למטה, **וְהָכָא אַתְר לְנִיחָא** וכאן יהיה מקום המנוחה. **כִּיּוֹן דְּעֵבִידוּ לֹון אֲמָנִין** כיון שעשו האומנים את הארמון, **אֲחֻמִּיו לְמַלְכָּא**. הראוהו למלך, אבל המלך לא נכנס לפלטרין כדי שלא יקרא שמו עליו כי זה בשביל המלכה ורק ראה את הארמון מבחוץ **כְּן, וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה** זה הפירוש של ויביאו את המשכן אל משה שהראו לו אותו אבל משה רבנו לא נכנס בעצמו בפנים, **מֵאֲרֵי דְבֵיתָא, אִישׁ הָאֱלֹהִים** וז"ש שמשה רבנו הוא בעל הבית איש ואדון של המלכות שנקראת אלהים, **כִּיּוֹן דְּאֲשַׁתְּכִלֵּל הִיבֵלָא**, ומכיון שנשלם ההיכל בשכלולו **מִטְרוּנֵיתָא וְמִינַת לְמַלְכָּא לְהִיבֵלָא, וְמִינַת לְבַעֲלָה עָמָה** הזמינה המלכה את המלך אל ההיכל, דהיינו שהשכינה הזמינה את בעלה שהוא משה רבנו להיות עמה, **כְּגִין כְּן וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה** לכן כתוב ויקרא אל משה, שהשכינה קראה והזמינה את משה לבא לאוהל מועד.

וּבְגִין דְּמֹשֶׁה מֵאֲרֵי דְבֵיתָא אִיהוּ ולפי שמשה רבנו בעל הבית הוא, **מַה כְּתִיב, מַה כְּתוּב** (שמות ג) **וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל וְנָטָה לוֹ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה, מֹשֶׁה דֹּאִיהוּ מֵאֲרֵי דְבֵיתָא, (דף רל"ט ע"ב) עֵבִיר הָכִי** משה שהוא בעל הבית עשה כך, שלקח את האוהל שהיא השכינה הקדושה, **מַה דְּלִית רִשׁוֹ לְבַר נֶשׁ אַחֲרָא לְמַעַבְדֵּי הָכִי** מה שאין רשות לשום אדם אחר לעשות כן.

מאמרי הפרשה

הקדמה לפרשת תרומה

כשהתחילו לבנות את המשכן חזרו ענני כבוד

פרשה זו נאמרה למחרת יום הכיפורים, שבאותו היום אמר הקב"ה למשה רבנו (במדבר יד כ): "סלחתי כדברך", ובשעה זו ציוה אותם הקב"ה שיעשו משכן, והתחילו לבנות את המשכן כמה ימים אחר כך, ביום ט"ו בתשרי, ואז חזרה השראת השכינה בעם ישראל. (רש"י שמות לג יא)

ובאותו יום בט"ו בתשרי חזרו ענני כבוד, אחרי שנסתלקו בחטא העגל. ולכן חג הסוכות שהוא זכר לענני כבוד, עושים אותו בט"ו בתשרי, ולא בט"ו בניסן בזמן שיצאו ממצרים [והתחילו הענני כבוד], כי בט"ו תשרי חזרו ענני הכבוד. (פירוש הגר"א על שיר השירים פירוש א' פרק א' פס' ד')

בנין המשכן הוא סוף גאולת מצרים

וענין בית המשכן הוא השלמת גאולת מצרים. שכן לאחר יציאת מצרים, קריעת ים סוף, ומתן תורה, מופיעה עתה החוליה השלישית בבנין עם ישראל והיא בניית המשכן.

עיונים והארות

בבחינת ארוס - אולי היתה זו עת רצון מלפניו יתברך, שהוא נחשב כאביה של התורה, ואם כן ארוסה (רבב"ח) ואביה (הקב"ה) יכולים להפר את נדרה ובכך להביא לקיצה את הגלות המורה! (שו"ת "עמודי אור" - בהקדמה.)

והנה דבר זה הוא החסד הגדול שעשה עמנו ה' יתברך, שעזב את כל העולמות העליונים ואמר איני משרה שכינתו אלא למטה אצל בני אהובי בעולם התחתון הגשמי, ושם ציוה עליהם לבנות משכן בכדי להשרות את שכינתו שם, וכל זה מאהבתו הגדולה אותנו. ובאותה שעה כל אחד ואחד מעם ישראל נדרש להביא את נדבת לבו, כי המשכן שהקב"ה משרה בו את שכינתו, צריך לבנותו מכל הטוב שבו מתברך כל אחד מישראל. "זהב וכסף ונחושת ותכלת וארגמן" - כל אחד הביא למשכן את החלק הטוב המיוחד אותו.

וכן כותב הרמב"ן (הקדמה לשמות) שספר בראשית הוא "ספר האבות", וספר שמות הוא "ספר הגאולה", שבתחילה מדבר על גלות מצרים וכו' ואחר כך על יציאת מצרים, וממשיך בקריעת ים סוף, ואחר כך מתן תורה, וסופו הוא הקמת המשכן, שאז הגענו לפסגת הגאולה להתנתקות המוחלטת ממצרים, מהעבודה זרה שלהם ומהתרבות שלהם וכו' ועתה אנו דבקים אך ורק בבורא יתברך.

גם הגאולה העתידית עיקרה גאולה רוחנית

ולמדנו מכך, שגם בגאולה העתידה, מאותה גלות קשה שאנחנו נמצאים בה עכשיו שהיא בבחינת "מצרים", גם אז יהיה כמו שהיה ביציאת מצרים, שלא תוכל להיות הגאולה הגשמית, מבלי הדבר העיקרי שהוא הגאולה הרוחנית, שהיא בנין בית המקדש [שהוא כמו המשכן בגאולת מצרים] שתכליתו התקרבות והתדבקות בקב"ה.

ולזמן הזה נתאוו כל הנביאים והחכמים לימות המשיח, כדי שינחו משעבוד מלכויות ומתאוות העולם הזה שאינם מניחים לאדם לעבוד את הקב"ה ולעסוק בתורה, ובאותם ימים רוחניים ופרושים מתאוות העולם הזה, תרבה הדעת וחכמת התורה, כי כל המעדנים, הכסף, הזהב, האבנים טובות ומרגליות, יהיו מצויים כעפר ולא יהיה עסק העולם אלא להתקרב לבורא יתברך בלבד, ולא יהיה רעב, מלחמות, קנאה, ושנאה, והקב"ה יעמיד להם את מלך המשיח שילמד לעם ישראל תורה וחשקם יהיה אך ורק להתעלות, ויהיו ישראל חכמים גדולים וישגו את בוראם כפי יכולת האדם. (ראה רמב"ם הל' מלכים פרק י"ב ה"ד והלאה)

דברי מרן רבנו מרדכי שרעבי במעלת המשכן

ואביא לפניכם חלק קטן הנוגע מעלת המשכן, מדברי תורה שיצאו מפי קדשו של מו"ר המקובל האלקי ראש עדת המכוונים הגה"צ רבנו מרדכי שרעבי זיע"א שנאמרו בבית הכנסת "אוהבי ציון" בשנת התשכ"ה בהשתתפות מו"ר הראשון לציון הרב הגאון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, והם דברים מופלאים המדברים במעלת המשכן כאשר עיניכם תחזינה מישרים, וזה לשונו:

מורי ורבותי, ובראשם פאר הדור והדרו, מורנו ורבנו רבי עובדיה יוסף שליט"א [זצוק"ל], אנחנו רוצים לברך את כל הקהל הקדוש הזה, ווכדי שתחול הברכה, נאמר איזה דבר תורה קטן, שבכח התורה תחול ותשרה הברכה: **היום למדנו:** "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". הפסוק הזה והמשפט הקצר הזה כולל כל תורתנו הקדושה, הן הפשט, והן הרמוז, והן הדרש והן הסוד, כולם כלולים מארבע בחינות במילת "מקדש", "ועשו לי מקדש", במשפט הקצר הזה.

הבחינה הראשונה - "ועשו לי מקדש", במילים האלו גילה הבורא יתברך את אהבתו לעם ישראל. הקשר האמין לעזוב את כל עולמות העליונים, מליוני מליונים של עולמות, אורות נעלמים גנוזים, אור הצחצחות, ולבוא לשכון בתוך עם ישראל. זה מגלה אהבה שאין לה ערך, אהבה כזו, שכמו שהוא אין לו סוף, גם אהבתו לעם ישראל אין לה סוף. זו הבחינה הראשונה שמגלה לנו בפסוק הזה הקצר "ושכנתי בתוכם", להיות משכנו ומקומו, כל הודו הדרו לשכון בתוך עם ישראל.

אם הבורא יתברך היה רוצה מהעליונים להיות לו מקדש, כל העליונים והנעלמים היו בונים לו מקדש, אבל הוא רצה ואהב וחיבב את העם הנבחר - עם ישראל - לשכון בתוכו, ועל ידי ששוכן בתוכנו אנחנו מרגישים את הצחצחות והאורות הנעלמים, כולם באים בארבעת חלקי הנשמה. וכמו שהתורה ארבעה חלקים, כך העוסק בה קונה את ארבעת חלקי הנשמה (זוה"ק ח"ב דף צ"ד ע"ב):

כשעוסק אדם בתורה בפשט שהוא הבחינה הראשונה שבתורה - קונה חלק הראשון בנשמה, שהיא בחינת ה'נפש'. "זכה יתיר, יהבין ליה רוח" - עלה יותר במעלה והשיג יותר ולמד בחינה השנייה של התורה שהוא הרמוז - מגלים לו בחינת ה'רוח'. "זכה יתיר, יהבין ליה נשמה" - אם זכה ונתעלה ולמד בחינה השלישית של התורה שהיא הדרש - קנה בחינה יותר עליונה, השפעה אלקית יותר, והיא בחינת הנשמה, בבחינת ה"א ראשונה. וכל בחינה יש לה

אות אחת בשם הוי"ה, ה"א האחרונה היא הפשט, ומשם נמשכת הנפש. אות וא"ו היא הרמז, ומשם הרוח. ה"א הראשונה היא הדרש, ומשם הנשמה.

זכה יותר - התעלה במעלה יותר ולמד בחינה הרביעית העליונה מכולם, והיא בחינת נסתרות התורה וסודותיה, מהיכן קונה? מיו"ד הראשונה של הוי"ה, שהיא הבחינה העליונה שבכולם, שהיא בחינת 'נשמה לנשמה'. הנשמה עצמה נקרא נשמה, בחינה עליונה הנעלמה מאוד מאוד, גנוזה מאוד מאוד, היא בחינת החיה, והיא בחינת נשמה לנשמה. וזה בענין מה שאמרנו "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". וכל תלמיד חכם למה זוכה על ידי עסק התורה? שיש לו עולם עליו ארבע בחינות, והם בחינת הנפש, בחינת הרוח, בחינת הנשמה, ובחינת הנשמה לנשמה. בכח מה? בכח "ושכנתי בתוכם".

ועשיו אין לנו מקדש. ומי הוא המקדש? התלמיד חכם שהוא עוסק בתורה, הוא המקדש "ושכנתי בתוכם". כל תלמיד חכם, כל המלים שמוציא מפיו כשעוסק בתורה או בתפילה או עושה איזו מצוה.

ובפרט יש לנו מוסר מהרמב"ן שהאדם לא ימנע מלומר לפני כל מעשה טוב לפני כל תפילה, לפני כל עסק תורה, "בשם כל ישראל". אם אומר המלה הזאת "בשם כל ישראל", הברור הוא לא רק לעצמו כלומר לאבי"ע [אצילות בריאה יצירה עשיה] שורש נשמתו, אלא יכול לברר כל מיני אבי"ע של כל עם ישראל, וכולם האדם מברר אותם ומעלה אותם במעלות רמות בשרשם העליון, כל אחד ואחד בנקודה שלו באבי"ע שלו וכפי שורש נשמתו.

ואם כן, כל אחד ואחד יקח את העצה הזאת מהרמב"ן ויזכור אותה לפני כל תפילה, לפני כל לימוד תורה, לפני כל מצוה, לפני כל מעשה טוב, ויאמר "בשם כל ישראל". השלוש מלים הללו "בשם כל ישראל" עושות תיקון עצום, המעלה את השכינה עם כל ניצוצות הקודשה, כל רפ"ח ניצוצים ששיכים הן בזמננו, הן בזמנים שעברו, הן בזמנים שעתידים לבא, יכול לברר אותם על ידי התורה. עכ"ל הרב מרדכי שרעבי זצוק"ל.

המשכן מבטא את גודל אהבת ה' לישראל

המדרש (תנחומא תרומה ז) אומר על בנין המשכן: "זהו שאמר הכתוב (מלאכי א ב) אהבתי אתכם אמר ה', וצריך להבין מה ענין זה לזה?

והביאור בזה, שהענין של מלאכת המשכן מעיד על אהבתו של הקב"ה לישראל שציוה את ישראל להביא תרומה לבנות את המשכן, וכמו שכתוב כאן "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

והנה הקב"ה ברא את כל העולם והוא עצמו למעלה מהכל, וכמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה ויצא פרשה סח סי' ט) שהקב"ה 'מקומו של עולם' ואין העולם מקומו, והביאור בזה שהקב"ה נקרא 'מקום', כי תמיד המקום שנמצאים בו הוא יותר גדול מהיושב עליו, שהרי האדם לא יכול לשבת במקום צר וצריך שהמקום יהיה יותר גדול ומרווח כדי שיוכל להכיל אותו, והקב"ה הרי ברא את כל העולם, וכבודו מלא עולם, ושכינתו נמצאת בכל מקום וכמו שכתוב (ישעיה ו ג) "מלוא כל הארץ כבודו", ואף על פי כן נאמר (מלכים א' ח כז) "הן השמים ושמי השמים לא יכלכלוך", ואם כן לא נחשוב שהעולם הוא מקומו של הקב"ה אלא הוא 'מקומו של עולם' ואין העולם מקומו.

וכמו שהיה עם בעל החידושי הרי"ם בילדותו שאמר לו אביו: אתן לך דינר זהב אם תגיד לי היכן הקב"ה נמצא, השיב לו בנו: ואני אתן לך שני דינרי זהב אם תראה לי מקום שהקב"ה לא נמצא! כי הקב"ה נמצא בכל חלל העולם ואין שום מקום שנסתר מפניו, וזהו מה שכתב הרמ"א בתחילת השו"ע (או"ח סי' א סעי' א') "שויתי ה' לנגדי תמיד" (תהלים טז ח) הוא כלל גדול במעלות התורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כשיביתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו, והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדיבורו במושב המלך, כל שכן כאשר ישם האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלוא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר (ירמיה כג כד) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה', מיד תגיע אליו היראה וההכנעה בפחד ה' יתברך ובושתו ממנו תמיד, והכוונה בכל זה כי הקב"ה הוא מקומו של עולם, שמלוא כל הארץ כבודו, והעולם נברא בתוך המקום שלו, וא"כ כיון שהקב"ה נמצא בכל מקום, תמיד צריך האדם להרגיש שהוא יושב ונמצא לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ולהתנהג ביראה והכנעה כמו שמתנהגים לפני מלך. (ועי' עוד בס' נפש החיים שער ג' פרקים א'-ג')

ולפי זה נבין את דברי המדרש שאומר על עשיית המשכן את הפסוק (מלאכי א, ב) אהבתי אתכם אמר ה', שהרי הקב"ה הוא מקומו של עולם, ונמצא בכל מקום, ובכל זאת צמצם את השראת השכינה מה שיש לנו בגלוי בתוך המשכן,

שיש בו את קודש הקדשים שהוא סך הכל עשר אמות על עשר אמות. והנה דבר זה מראה את האהבה שיש להקב"ה אלינו, וכשיש לו אהבה הוא לא חושש מזה שהוא מצמצם את מקומו כי אנחנו חביבים לפניו והוא רוצה לשכון בתוכנו, וכשיש אהבה לא מפריע שום דבר. (טירת כסף, גאטיניו, פרשת תרומה דרוש ב' סוד"ה ובשמות)

וז"ל המדרש תנחומא (תרומה, ח'): "אהבתי אתכם" - אמר הקב"ה ראו כמה חיבבתי אתכם, מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, ומן הרקיע הראשון לשני מהלך חמש מאות שנה, ועביו של כל רקיע ורקיע מהלך חמש מאות שנה, נמצאו כולם מהלך שבעת אלפים שנה, וטלפי החיות מהלך חמש מאות שנה וכו' והכסא למעלה מכולם, וראו כמה חיבבתי אתכם - שהנחתי את הכל ואמרתי לכם עשו לי יריעות עזים ואבוא לשכון אצלכם. ע"כ.

חיבה יתירה חיבב הקב"ה לישראל לצמצם שכינתו

ובפסיקתא דרב כהנא (כי תשא פיסקא ב אות י. וכן בשמות רבה ל"ד) אמרו על הפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" בזה"ל: בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה לי משכן, התחיל מתמיה ואומר כבודו של הקב"ה מלא עליונים ותחתונים והוא אומר עשה לי משכן? אמר לו הקב"ה: משה, לא כשאתה סבור, אלא עשרים קרשים בצפון ועשרים בדרום ושמונה במערב ואני יורד ומצמצם שכינתי ביניהם למטה, דכתיב (שם כה כב) "ונועדתי לך שם".

ובמדרש תנחומא (נשא פרשה יט) איתא: בא וראה בשעה שאמר לו הקב"ה למשה שיאמר לישראל שיעשו לו משכן, אמר הקב"ה למשה: אמור להם לישראל, כביכול לא בשביל שאין לי היכן לדור אני אומר לכם שתעשו לי משכן, שעד שלא נברא העולם הרי מקדשי בנוי למעלה, שנאמר (ירמיה יז יב) "כסא כבוד מרום מראשון", ושם היכל כסאי בנוי שנאמר (חבקוק ב כ) וה' בהיכל קדשו, וכן ישעיה אמר (ו א): "ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא", ובשביל חיבתכם אני מניח בית המקדש העליון שהוא מתוקן עד שלא נברא העולם, וארד ואשכון בתוכם שנאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

והנה מכל הדברים הללו נוכל ללמוד מוסר במה שנוגע אלינו בין אדם לחברו, שיש לנו מצוה של "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט יח), והמצוה הזאת כוללת ב' דברים: דבר ראשון, לא לצער או לפגוע בשני, ובנוסף לכך להראות לו אהבה וחיבה, ולפעמים יש מצבים שנמצאים יחד הרבה חברים או אנשים בבית כנסת או בכל מקום ציבורי והמקום קטן ויש צפיפות, ויכול אחד לומר אין כאן מקום בשביל האחרים, וזה מראה על חסרון אהבה לזולת, שאם יש אהבה לא ירגישו שאין מקום ואם אין מקום סימן שאין אהבה.

דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה (כה, ב)

הצדקה שאדם נותן שתהיה נקיה מגזל

פרשת תרומה באה לאחר פרשת משפטים, זאת ללמדנו כי בטרם שבא אדם לעשות צדקה, צריך הוא לבדוק שלא יהא בממונו חשש גזל. שאם לא כן, דין צדקה זו כדין לולב הגזול אשר נפסל משום "מצוה הבאה בעבירה", וצדקה זו אינה מועלת לו.

זבנה מדויק מה שאמר הכתוב (ישעיה נו א): "שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא" - קודם לשמור "משפט", ורק אחר כך לעשות "צדקה". ואף כאן, בתחילה אמר להם פרשת משפטים ורק אחר כך תרומת המשכן, דווקא בסדר הזה. (בית הלוי על התורה)

ולמדנו מכאן, שראשית כל, על האדם להתנהג ביושר בצדק ובמשפט, חלילה לו לגזול, לרמות, להונות וכדו'. ורק אם נהג בדרך הנכונה והישרה, רק אז ראוי הוא להעניק תרומה מכספו ומרכושו, כי רק אז מתקבלת התרומה באהבה וברצון. ואם כן, כאשר קיימת את הנאמר בפרשת "משפטים", תוכל לקיים הציווי שבפרשת "תרומה" - "ויקחו לי תרומה".

כסף הקידושין של הקב"ה עם ישראל

במדרש רבה (פרשה לג ד) על הפסוק "ויקחו לי תרומה" אמר רב: ויקחו לי תרומה - הדא הוא דכתיב (דברי הימים א' כט יא) "לך ה' הגדולה והגבורה כי כל בשמים ובארץ", אלו דברי המדרש. וצריך להבין מה הקשר בין הפסוק הזה, לפסוק "ויקחו לי תרומה"?

ויש לבאר את הדברים בס"ד: הנה הדין הוא (קידושין ב). שאשה נקנית לבעלה בשלוש דרכים, כסף שטר וביאה, וידוע (ראה בעל הטורים שמות יט ד) שאף הקב"ה "קידש" את ישראל בשלשת הדברים הללו: בכסף - כסף המשכן. בשטר - התורה הקדושה. בביאה - לעתיד לבא כדכתיב (ישעיה נד ה) "כי בועלייך עושייך".

ולכאורה קשה, הלא בקידושי כסף החתן הוא הנותן את הכסף לכלה, ואם כן כיון שהקב"ה נקרא החתן, הרי הוא זה שצריך ליתן את הכסף, ומדוע הוא מבקש "ויקחו לי תרומה" - שבני ישראל יתנו לו את הכסף?

ויש לתרץ, על פי הגמרא בקידושין (ז): שאומרת, שאם החתן הוא 'אדם חשוב', גם אם האשה היא זו שנותנת את הכסף, מקודשת, באותה הנאה שהוא הסכים לקחת ממנה, שהנאה זו [שאדם חשוב הסכים לקבל ממנה מתנה] שווה כסף. ולפי זה יש לומר, שהקב"ה הוא כביכול אדם חשוב, שיכול לקדש על ידי שהוא מקבל הכסף.

ואם כך, זו כוונת המדרש "ויקחו לי תרומה", דהיינו יתקדשו לי בכסף. ואם תשאל הרי הקב"ה הוא המקדש, והוא צריך ליתן את הכסף? לכן ממשיך המדרש: "הדא הוא דכתיב, לך ה' הגדולה והגבורה כי כל בשמים ובארץ", שהוא בגדולתו וגבורתו נקרא כביכול אדם חשוב, ובאדם חשוב כשהוא מקבל את הכסף, האשה מקודשת. (מדרש יהונתן, אייבשיץ, מאמר ק"ח)

על ידי הצדקה זוכה לחזות בנועם ה'

מצות צדקה נשגבה היא מאוד, וכמו שכתוב (ישעיה ה טז) "והאל הקדוש נקדש בצדקה". א"כ אדם שנותן צדקה הוא מקדש שם שמים.

וכן המילה "כסף" במילוי האותיות [כ"ף סמ"ך פ"ה], עולה בגימטריא "כפרה", כי על ידי הצדקה מתכפרים עוונותיו. (החיד"א בנחל קדומים משפטים כ"ד, י"ב)

וכן גם המילה "תרומה" היא סופי תיבות: לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, כי על ידי מצות הצדקה, זוכה לחזות בנועם ה' ולראות השכינה, (ליקוטי מוהר"ן תנינא עא), וכמו שכתוב (תהילים יז טו): "אני בצדק אחזה פניך".

נותן הצדקה הוא המקבל

ולכאורה אינו מובן מהו הלשון "ויקחו לי תרומה, הרי הקב"ה מצווה לעם ישראל "לתת" את תרומתם למשכן ולא "לקחת", והיה צריך להיכתב "ויתנו לי תרומה"?

והתשובה היא, שידוע מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, כי בצדקה, הנותן, יותר משהוא נותן, הוא מקבל. צדקה אין אדם נותן לזולת אלא לעצמו, כמו שאמרו חז"ל (שבת קיט.) "עשר בשביל שתתעשר". ולפי זה מובן שלכן נכתב כאן לשון "ויקחו לי תרומה", כי בזה שתתנו צדקה, אתם תהיו בבחינת "ויקחו" לעצמכם.

ודורשי רשומות (בעל הטורים) כבר רמזו את זה בתיבת "ונתנו" האמורה בפרשת כי תשא (ל יב) שנקראת ישר והפוך, כי בנתינת צדקה הנותן מקבל בחזרה.

ככל שירבה בצדקה ירבה ממונו

וככל שאדם ירבה בצדקה כך יתרבה ממונו, וכמו שאמרו חז"ל בגמרא (גיטין ז א) אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים יעשה מהן צדקה, וכל שכן כשהן מרובין. נמצאנו למדים שכאשר אדם במצוקה ואין לו מספיק כסף, אומרים לו לתת צדקה, משום שעל ידי מצות צדקה יתרבה ממונו, מלבד השכר המוכפל שיגיע לו בעולם הבא יותר משאר העם.

רמז מאותיות "ממוון" שהכסף חוזר

בעל הפלאה (הפלאה כתובות סו:) מביא רמז נפלא לכך שבצדקה הנותן הוא המקבל, באומרו, כי האותיות "ממוון", כשתכתבם במילוי [מ-מ, מ-מ, ו-ו, נ-ו] תתקבל עוד הפעם המילה "ממוון". אך זאת בתנאי שהמילה "ממוון" נכתבת חסר ו', אבל במילה "ממוון" עם ו', אין למילוי האותיות מילה עם משמעות.

ונמצא שכאשר "מחסרים" מן הממוון עבור צרכי צדקה, מקבלים שוב פעם את הממוון, שפירושו: עוד כסף, אבל כאשר הממוון "מלא" ולא מחסרים ממנו כלום לצדקה, לא יוצא מזה כלום...

צדקה בא"ת ב"ש גם כן צדקה

והנה המילה "צדקה" בא"ת ב"ש, נכתבת גם כן "צדקה", והוא פלא. ורומז שגם העני עושה צדקה עם העשיר. (הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות חיקור דין ח"ג פרק כ', הובא במדבר קדמות ערך צדקה)

צדקה כמו גילוח שיער

אמרו בגמרא (כתובות סו:) "מלח ממוון - חסר", פירוש: הרוצה למלוח ממונו שיתקיים, יחסיר ממנו לצדקה. וחז"ל (מדרש זוטא שיר השירים פ"א א' ס"ט) המשילו את הצדקה לשערות של האדם, שככל שמרבים בגילוחן הן גדלות יותר מהר.

נתינת צדקה כמו זריעת שדה

ורבנו הבא"ח המשיל את הדבר לאדם שראה בפעם הראשונה בחייו איכר שהולך בשדה וזורק גרעיני חיטה על פני התלמים, אמר איזה טיפש הוא, לוקח חטים טובות ראויות למאכל וזורק אותן כך, אבל האמת היא שכל גרעין וגרעין "שזורק" הרי הוא יצמיח שבולת שלימה ויתן שפע גדול, וזה מה שכתוב (הושע י יב) "זרעו לכם לצדקה", כי הצדקה היא כמו הזריעה והנותן פרוטה מקבל הרבה כנגדה.

"תרומה" אותיות "תמורה"

רבנו יוסף חיים ע"ה (בס' עוד יוסף חי, כאן) מעיר: למה התורה אומרת ויקחו לי "תרומה" ולא ויקחו לי "נדבה". ומתריץ, שזאת מכיון ש"תרומה" זה אותיות "תמורה" - ובא לרמוז שמי שנותן תרומה מממונו, יקבל "תמורה", שלא יהיה לו מזה חיסרון אלא יצא לו רק רווח מזה.

וצריך לדעת, שגם לגבי כל המצוות, אם אדם הולך בדרך התורה, לא יהיה לו שום הפסד ולא יאונה לו כל רע, ואפילו אם יזיקו אותו, יכול לצמוח לו טוב דווקא מההיזק הזה.

רבנו יוסף חיים ע"ה (שם) מביא מעשה הממחיש כמה הדבר שהוא הכי רע לאדם מתהפך לדבר הכי טוב:

מעשה באדם שהיה מוכר יין לעיירה קטנה אחת, לימים בא אדם אחר והביא איתו הרבה חביות יין למכור שם, ונודע לו שיש כבר אדם אחר שמספק להם יין בקביעות, מה עשה הסוחר השני? הלך ושכר אנשים שיפיצו בכל העיירה שהיין של הסוחר הראשון החמיץ, עד שכל אנשי העיירה דיברו שהיין שלו החמיץ. וכיון שברית כרותה לשפתיים וכולם פתחו פיהם עליו, באמת כך נהיה שהיין שלו החמיץ, והסוחר השני שמח שמחה גדולה שהצלח במזימתו.

אבל הקב"ה עזר לסוחר הראשון שהיה הולך ברכי התורה, והביא על תושבי אותה עיירה חולי בעור בשרם, ואמרו להם הרופאים שהתרופה שלהם היא לסוך את הפצעים בחומץ ענבים, ואז כולם היו צריכים חומץ, ולכן עלה המחיר של החומץ יותר מהשווי של היין, כך שהסוחר הראשון לא רק שלא הפסיד, אלא אדרבה הרוויח מזה. כך ממש אדם הנותן צדקה והולך בדרך התורה, הקב"ה הופך עליו את הדין לטובה וממתיק אותו, שבמקום 'נגע' עושה לו 'ענג' ובמקום 'צרה' 'צהר' ובמקום 'נגף' 'גפן'.

הקמצן מרויח פרוטה ומפסיד עשירות גדולה

והגאון הקדוש בעל ה"חפץ חיים" זיע"א (ס' מעשי למלך, פרשת ראה) אומר, שאדם המקמץ בצדקה חושב שהוא חוסך לעצמו אבל באמת מפסיד בכך ממון גם בעולם הזה, והסביר את הענין במשל:

איכר פשוט היה מעמיס את עגלתו בתבואה משדהו, והיה נוסע למכור את התבואה בעיר הגדולה. כאשר הגיע האיכר לעיר, נמצאו רבים שרצו לקנות את התבואה המשובחת, אולם האיכר פחד שמא ירמו אותו הקונים ויקחו ממנו שקי תבואה ללא תשלום, לכן אמר לקונים: מלאו לכם תבואה בשקכם, ועל כל שק מלא, תטילו מטבע נחושת לתוך כובעי, וכאשר תסיימו למלא, נספור כמה מטבעות יש בתוך הכובע, וכך נדע על כמה שקים עליכם לשלם לי. הסכימו הקונים והתחילו למלא מהעגלה, וכנגד כל שק מלא, הטילו מטבע לתוך כובעו של האיכר. ראה האיכר מטבעות נחושת בתוך כובעו, לא עמד בנסיון, ובלי שאיש שם לב, הכניס לכיסו כמה מטבעות...

אומר ה"חפץ חיים" זי"ע: כמה שוטה הוא איכר זה, אמנם גונב הוא כמה פרוטות, אולם כאשר יספרו את המטבעות, ימצאו בכובע פחות מטבעות מאשר שקים, והקונים הרי משלמים לפי המטבעות שבכובע. נמצא שעל כל מטבע נחושת שגנב איכר שוטה זה, מפסיד הוא תשלום בעבור שק תבואה שלם.

זה גם הנמשל - סיים ה"חפץ חיים" - אדם הקופץ את ידו ואינו נותן צדקה, אמנם נכון, חוסך הוא פרוטות נחושת, אולם מפסיד הוא שכר מצווה עצום ורב, וכן עשירות שצריכה להגיע אליו...

כסף הוא כמו דם

הגאון בעל השבט מוסר זצ"ל מביא בספרו מעיל צדקה (אות א' תקכ"ח) שמהטעם הזה הכסף נקרא בלשון חז"ל "דמים", כי כשם שהקזת דם רפואה היא לגוף, כך נתינת כסף לצדקה רפואה היא לנפש!

"הנדיבים צריכים לעשות קבלת פנים"

מסופר על מו"ר ראש הישיבה ר' עזרא עטיה זצ"ל, שהזמין אותו ראש ועד הישיבות דאז הרב טננבוים ע"ה למסיבה בג'וינט [ארגון עזרא וסיוע], והם עשו מסיבה גדולה לתורמים במלון הנשיא, היו שם גאוני עולם הרב

אברמסקי, הרב פינקל, הרב סורצקין, וגם מו"ר ראש הישיבה. כשהזמינו את הרב לדבר, היה קשה לו הדבר, והתחיל לבכות, ופרץ בבכי קול נהי תמרורים.

כולם נבהלו, מה קרה? אולי פגענו ברב? ענה הרב: לא, כלל לא, אלא שנוכחתי לדעת שאנחנו נמצאים עדיין בגלות! השיבו הנוכחים: פשיטא שאנחנו בגלות אבל למה כבודו בוכה דוקא עתה? ענה הרב: אילו היה המשיח בא האם היינו עושים קבלת פנים כזו לנדיבים? כלומר אף על פי שחייבים לכבד את הנדיבים, אבל אם היה כבר בא המשיח, היו מבינים הנדיבים שהם אלו שצריכים לעשות קבלת פנים עשרת מונים לתלמידי חכמים!

מצות הצדקה ניכרת בפנים

האר"י הקדוש אומר (פרי עץ חיים שער השבת פרק ד'), שמצוה צדקה היא הניכרת ביותר על הפנים. וזה לשון מהרח"ו: מורי זלה"ה [האריז"ל] היה אומר, כי כל המצות שאדם עושה, נרשמות במצחו, וכל מצוה ומצוה נרשמת באות אחרת המיוחדת לאותו מצוה, ואם עושה מצוה אחת, מאיר האות של אותה מצוה, ואם אחר כך עשה מצוה אחרת, אז הארת אות מצוה הראשונה מסתלקת ונבלעת בפנים במצחו. וכל זה בשאר מצוות, אבל אם עשה מצוה של צדקה, אינה נבלעת בפנים כמו בשאר האורות של שאר אותיות, אלא מאיר כל השבוע במצחו בסוד וצדקתו עומדת לעד ולא נבלעת תיכף. עד כאן דבריו.

ואולי הטעם הוא, משום ש"פנים" הם מלשון "פונה לחוץ", שדרך העולם לגלות את הפנים, כך גם מצות צדקה היא מצוה חיזונית בקום ועשה בנתינת צדקה לעני, ולא כמצות אהבת ה' וכדומה, שהיא מצוה פנימית, ולכן הרגיל במצות צדקה ישנה הארה מיוחדת על פניו. (לבוש יוסף)

צדקה היא "שפע ברכה והצלחה"

בספר ומתוק האור מובאת גימטריא יפה בענין זה: המילים "ויקחו לי תרומה" עולות בגימטריא 821 וגם המילים "שפע ברכה והצלחה" בגימטריא 821, כלומר הנותן בעין יפה תרומות וצדקות, זוכה לשפע ברכה והצלחה.

ושמעתי מהר"ה כה"ר אברהם אוולנדר הכהן רמז מהפסוק בתהילים (ל יב): "פתחת שקי ותאזרני שמחה", שיש לומר על דרך הדרש: שאדם שיפתח את כיסו וארנקו לפרנס אחרים משלו, על ידי זה יזכה לסיפא דקרא להיות מלא שמחה.

ובאמת הנותן צדקה מלבד שאינו מפסיד ממה שנתן כמו שהזכרנו, הוא גם זוכה בעבור זה לישועות גדולות, ואומר רשב"י בזוהר הקדוש פרשת תרומה כי כשאדם נותן צדקה לעני הוא מחיה את עצמו וזוכה לטובות גדולות בעולם הזה מאת הבורא יתברך. וכן כתוב (משלי י ב): "וצדקה תציל ממות", וכמו שנביא כמה סיפורים מחז"ל.

בתו של רבי עקיבא ניצלה בזכות הצדקה

הגמרא (שבת קנו:) מספרת, שהחוזים בכוכבים לרבי עקיבא, על בתו, שבליל חופתה יכיש אותה נחש ותמות. ובליל חופתה לפני שהלכה לישון הכניסה את המחט שהיתה בשערותיה בתוך חור שבכותל הבית, ובדיוק הכניסה את המחט בתוך עין של נחש שהיה שם, ומת הנחש.

בבוקר מיהר רבי עקיבא לביתה וראה שהיא בריאה ושלימה, ונמצא נחש מת בפתח החור. שאל אותה רבי עקיבא: איזה מעשה טוב עשית? ענתה לו: בלילה דפק עני על הדלת, ונתתי לו את המנה שלי שישעך. שמח רבי עקיבא שמחה גדולה, והלך ודרש: "וצדקה תציל ממות (משלי י ב) אפילו ממיתה משונה", רחמנא ליצלוך.

עשרים ושתים שנות חיים בזכות הצדקה

מסופר בגמרא (בבא בתרא יא.) על בנימין הצדיק שפנתה אליו אשה אלמנה וביקשה ממנו צדקה. אמר לה, אין מעות בקופה של צדקה. אמרה לו, יש לי שבעה ילדים אם אין אתה נותן לי אוכל כולנו מתים ברעב. כשראה בנימין הצדיק את המצב הנורא נתן לה צדקה ממעותיו שלו.

לימים חלה בנימין הצדיק ונטה למות, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה הרי "המציל נפש אחת מישראל כאילו הציל עולם מלא" (סנהדרין לז.), והאדם הזה הציל שמונה נפשות, מיד הוסיפו לו עוד עשרים ושתים שנה.

והסיבה שהוסיפו לו דוקא עשרים ושתים שנה, יתבאר על פי מה שמבואר בתלמוד (סוטה כ): שכל זכות שאדם עושה עומדת לו למשך שלשה חודשים, דהיינו במשך השלשה חודשים הבאים יהיה מוגן מכל מיני פורענויות. ואומרת הגמרא (בבא בתרא ט:) כי הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו מתברך באחת עשרה ברכות.

ועל פי זה מובן, כי כשבנימין נתן לאותה אלמנה כסף כנראה גם פייס אותה, נמצא שבשכר כל פיוס זכה בנימין לאחת עשרה ברכות, וכל ברכה מתוך האחת עשרה, שכרה למשך שלושה חודשים, כזכר לעיל, ונמצא הפיוס הועיל לו לשלושים ושלושה חודשים, וכיון שהפיוס הועיל גם לשבעת בניה, לכן נכפיל שלושים ושלושה חודשים פי שמונה, כנגד האשה ושבעת ילדיה, נמצא מאתיים ששים וארבע חודשים דהיינו עשרים ושתים שנה בדיוק! (הגר"א בספר קול אליהו פרשת ראה)

מונבו המלך בזבו אוצרות אביו

להשקיע כספים בצדקה זו ההשקעה הכי טובה והכי מוצלחת, וכמו שמסופר בגמרא (בבא בתרא יא.) על מונבו המלך שבזבו אוצרות אביו בשני הבצורות, וחילקם לעניים. אמרו לו: אבותיך גזזו והוסיפו על אבותם, ואתה מבזבזם? אמר להם: אבותי גזזו למטה, ואני למעלה, אבותי גזזו במקום שהיד שולטת בו, ואני במקום שאין היד שולטת בו, אבותי גזזו אוצרות ממון, ואני אוצרות נפשות, אבותי גזזו לאחרים, ואני לעצמי, אבותי גזזו לעולם הזה, ואני לעולם הבא, שנאמר (ישעיה נח ח): "והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספק".

אשריהם הצדיקים שיודעים מהי ההשקעה האמיתית, להשקיע את הכסף אך ורק למצוות, ולא להבלי עולם הזה שכולו חולף כצל עובר. (לבוש יוסף)

צדקה שאיננה לשם מצוה

וחז"ל מספרים (ראה מסכת כלה פרק א' הל' כ"א), שרבי טרפון נפגש עם רבי עקיבא, ושאל רבי טרפון את רבי עקיבא אם הוא מכיר איזו הזדמנות עסקית לשלש את כספו, אמר לו רבי עקיבא אני מכיר הזדמנות כזו שיכולה להניב פרדסים שלמים, אבל זה יקח כמה שנים, שמח רבי טרפון ונתן לו מעות והלך.

עברו כמה שנים, ורבי טרפון חוזר לרבי עקיבא לראות מה נעשה עם כספו, אמר לו רבי עקיבא בא ואראה לך מה עשה כספך, לקחו והראה לו את מפעל חייו, עשרים וארבע אלף תלמידים תלמידי חכמים, אשר מבוקר ועד ערב שוקדים באהלה של תורה, ולומדים לימודי הפרד"ס פשט רמז דרש וסוד.

הקפיד עליו רבי טרפון ואמר: זה מה שיצא מממוני? היכן כל הפרדסים שהבטחת לי? אמר לו רבי עקיבא: ביום פטירתו של האדם אין מלוים אותו לא פרדסים, לא שדות לא כסף ולא זהב, אלא תורה ומצוות ומעשים טובים, כמו שנאמר (תהלים קיב ט): "פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד", עמד רבי טרפון ונישק לרבי עקיבא בראשו.

ולכאורה יש לשאול על הסיפור הזה, איך תנא קדוש כמו רבי טרפון היודע את ערכם של תלמידי חכמים ותומכיהם, יקפיד על דבר כזה? ועוד, מה חידש לו רבי עקיבא בפסוק זה שלא ידע רבי טרפון לפני כן?

ונראה ביאור הדברים כך, הנה כשאדם נותן צדקה יש לו לכיין לשם מצוה, כמו שנפסק בשו"ע (או"ח ס ד) שמצוות צריכות כוונה, וכן עליו לדעת לאן הצדקה הולכת, האם היא מנוצלת למטרות טובות, וכן יש כללים בקדימת הצדקה, כגון שעניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת וכו'.

ומעתה יש לומר, שרבי טרפון חשש שהמעות שנתן לרבי עקיבא הלכו לאיבוד, משום שקיום מצוה אין בהם, מאחר וכוונתו היתה לשם מסחר ולא לצדקה, ורווח גשמי גם לא הניבו. אמר לו רבי עקיבא: מצות צדקה שונה משאר מצוות, שגם הנותן שלא לשם מצוה עלתה בידו מצוה, כמו שנאמר "פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד" והיינו שאף שממונו "פזר" ולא ידע שהגיע לידי אביונים, וכגון שאבד ממנו מעות ועני מצאו, עלתה בידו צדקה: "וצדקתו עומדת לעד". שמע זאת רבי טרפון ונישק את רבי עקיבא בראשו ואמר לו אשריך רבי עקיבא חברי ותלמידי. (טעמו וראו בשם מרן הגר"ע יוסף זצ"ל)

"לא ראיתי צדיק נעזב"

וכמו בענין הצדקה, כן בענין התורה הקדושה, יש שחושבים כי מי שלומד תורה, בגלל זה נעשה עני, שהרי אין לו מקצוע ועבודה ומהיכן יתפרנס?

אמנם מי שיתבונן יראה, כמה מדענים חשובים מסתובבים מובטלים, ומאידיך גיסא, האם פעם ראינו אחד הרבנים מסתובב מובטל? האם ראינו תלמיד חכם רעב לחם? הרי כתוב (תהילים לו כה): "לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם".

"איני מלמד בני אלא תורה"

זמובא במדרש (תנחומא תרומה סי' ב): מעשה בסוחרים שהפליגו בספינה והיה איתם תלמיד חכם, שאלו אותו היכן הסחורה שלך? אמר להם סחורתי משובחת מסחורתכם, חיפשו בספינה ובמטען ולא מצאו כלום, צחקו עליו ולעגו לו.

בדרך התנפלו עליהם שודדי ים ובזזו את כל רכושם, ואנשי האניה הגיעו ליבשה חסרי כל. ואילו אותו תלמיד חכם נכנס לבית המדרש ללמוד והיה שמח, ראו אותו אנשי המקום, ומיד כשראו את גדולתו בתורה מינו אותו לראש ישיבה, והיו מלווים אותו לביתו בכבוד גדול, ונתנו לו כסף רב ופרנסו אותו.

היו שם אותם סוחרים, אמר הרב לאנשי הקהילה: תעשו טובה וחסד עם אלו הסוחרים שהיו עמי בספינה ותנו להם מזון ובית. אמרו הסוחרים צדק החכם, וכמו שכתוב (משלי ג יד) "כי טוב סחרה מסחר כסף". והוא מה שאמר רבי מאיר (משנה קידושין פב). "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה".

דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה (כה, ב)

ברש"י: "לי - לשמי"

כוונת צירוף הוי"ה בנתינת צדקה

וּכְתַב רַבְּנוּ הָאֲר"י (ספר הלקוטים ישעיה לב) כי בנתינת צדקה יכוין הנותן:

הפרוטה - אות י'

חמש אצבעות שביד הנותן - אות ה'

והזרוע - אות ו'

וחמש אצבעות שביד העני המקבל - אות ה'

ולפי זה הסביר האריז"ל את הפסוק בישעיה (לב יז): "והיה מעשה הצדקה שלום" "והיה" אותיות הוי"ה ברוך הוא, שעל ידי מעשה הצדקה מיחדים את שם הוי"ה ברוך הוא.

ולכן אומר רש"י "ויקחו לי - לשמי", כאשר תתן תרומה, שזה יהיה "לשמי", דהיינו לצירוף שמי, שתכוין לשם הוי"ה ברוך הוא. (נחל קדומים. מעם לועז)

ובזה יובן הפסוק במשלי (כב ב) "עשיר ורש נפגשו, עושה כולם ה'", שעל ידי שנפגשים העשיר והעני, נעשה שם הוי"ה ברוך הוא שלם. (החיד"א נחל קדומים, ובדברים אחדים דרוש ד', ובחומת אנך משלי כב ב, ובמורה באצבע א יב)

וּכְתַב הבן איש חי (שנה ראשונה ויגש אות י"ג) שלחקל על האדם לכוון כוונה זו, יזכור שצורת נתינתו הוא כאותיות תיבת "והיה", מתחיל מעצמו, זרועו - ו'. ואחר כך יורד לחמש אצבעותיו - ה', ויורד לפרוטה - י', ומגיע לחמש אצבעות העני - ה', וזה ממש כסדר אותיות תיבת "והיה" מעשה הצדקה שלום.

דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה (כה, ב)

להתייחס לתורה כמו אל מקח

במדרש (רבה פרשה לג סי' א): "[ויקחו לשון מקח-] הדא הוא דכתיב (משלי ד ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו, אל תעזבו את המקח שנתתי לכם".

ביאר הרה"ק מקאצק ז"ע (עמוד האמת) את דברי המדרש, שבא ללמדנו דעת להתחזק בעוז ותעצומות בעבודת ובקיום התורה ה' שהיא ה"מקח" שלנו, ולא יפול לבו בראותו שלפעמים נודמן לפניו מכשול, רק יקוה אל ה'.

ומפרש שזה כוונת המדרש "אל תעזבו את המקח", כי כמו במשא ומתן אם יראה אדם שאינו מצליח במסחרו האם יתעצל ויפסיק עבודתו? הלא בוודאי יתחזק ויסיף אונים, ויקוה אל ה', וכלומר שבעל העסק אינו מרים ידיו לסגור את כל העסק אם היה לו הפסד וכיו"ב, אדרבה הוא ישקיע את כל אונו ומרצו להעלות את העסק על דרך המלך, כן הוא הדבר במקח התורה והמצוות, לעולם לא יזניח את עצמו מחמת 'הפסד' שהפסיד, רק יסיף אונים ועצמה ירבה, ועם הזמן ישוב ה'עסק' לעלות ולפרוח כראוי וכיאות.

הקשיים מביאים את האדם לישועה

אברך אחד תינה את מר נפשו אצל הרב הקדוש רבי שלום מקאמינקא ז"ע שצרות ומצוקות רודפים אחריו וחיייו מרים עליו. ענהו הרב: "הכל לטובה מאת הבורא הטוב ומטיב לכל". אבל האברך התעקש: "איך אפשר להתכחש

למציאות הדברים כי רע ומר חלקי", אמר לו הרב: "ה'מבינים' ישבחו את משקה היי"ש ושאר 'משקאות החריפים', וישתו ממנו לרוב. לעומתם, אדם מן השורה שיטעם מהמשקה יזדעק מיד ויחמיץ פניו לנוכח מרירותו כי רבה, ומהי תשובת ה'מבין'? אכן, כך הוא טבעו של המשקה, אבל 'מרירות' זו תביאנו בתוך זמן קצר לידי 'ששון ושמחה', וממילא מתחילת שתייתו כבר מרגיש בו מתיקות שאין כמוהו, אף אתה כיוצא בו, הנך מתאונן על המרירות שבחיך, אין זה כי אם אחר שאינך 'מבין' עד כמה מתוקים המה דרכי ה', ואם תבין זאת, הרי מיד בעת 'שתיית המרורים' תגיל ותשמח כל ימי חיך.

מעשה נורא שהכל לטובה

מעשה ביועצו של המלך שהיה מקבל את כל הבא עליו באהבה ושמחה, והיה אומר בכל עת לפני המלך "בל יחרה אפך על דבר פלוני כי הכל לטובה". המלך לא אבה לקבל את דבריו, והיו מתווכחים ביניהם כשהמלך טוען שגם דברים רעים מתרחשים בעולם, ולעומתו עונה היועץ כי בכל דבר הנראה כרע, טמונה טובה גדולה.

פעם יצא המלך עם היועץ לצוד ציד, ושם נפל דבר, כי אחד החיצים שירה המלך בחיות היער נפל בטעות על רגליו ונפצעה רגלו קשות. והי כראות היועץ את רגלו של המלך שותתת דם אמר תיכף כדרכו "אדוני המלך בל יחרה אפך כי הכל לטובה ואין רע יורד מן השמים", ויקצוף המלך מאוד וחמתו בערה בו, באמרו הנה אנוכי מתייסר בפצע קשה כל כך כיצד מעיז יועצי לומר כי טובה יש בדבר... אין זה אלא שהוא שמח לאיד, ומתוך כעסו גזר עליו לכרות בור ולהיכנס שם חיים שאולה בעודדו אומר לו: "הבה נראה אותך אומר גם על זה הכל לטובה", ויען היועץ: "אכן, אף בזה - הכל לטובה" ויעש כדבר המלך, ויכרה הבור ונכנס לתוכו.

המלך המשיך ללכת לבדו בעובי היערות ולפתע פגעו בו כת 'לודאים' (אומה שפלה ההורגים אנשים ואוכלים את בשרם, עיין גיטין מז:). וקשרו את ידיו ורגליו מתוך מחשבה להורגו נפש ולאכול את בשרו, אלא שכאשר קרבו להורגו הבחין אחד מהם בפצע הגדול שיש ברגלו, הודיע זאת לחבריו והוחלט שלא להרגו מחשש שמא יחלו כשיאכלו את בשרו המזוהם במכה גדולה כל כך... וישלחוהו לחפשי.

מיד חזר המלך למקום הבור אשר כרה היועץ ואמר לו "עתה ראיתי כי כנים דבריך, שהרי רק בזכות אותה הפציעה שברגלי מנעו עצמם מלהרגני נפש...". והיועץ השיב: "גם תראה שגורתך עלי להיכנס לבור בעודי בחיים הצילה את חיי, שהרי אם הייתי ממשיך בדרכי הייתי טרף לשיניהם של אוכלי אדם אלו, שהרי רגלי לא לקתה, וללא כל ספק היו הורגים אותי". מאז האמין המלך שהכל לטובה ואין דבר רע יורד מן השמים. (באר הפרשה להגה"צ אלימלך בידרמן שליט"א)

משל הרכב והטנק

מובא בגליון באר הפרשה, בחור יתום שסבל מרורות בחייו מקשיים בסולם העליה, ולכל מקום שפנה נתקל בקשיים רבים ומכשולות לאין ספור, נכנס אל הרב הקדוש ה"פני מנחם" מגור זי"ע, ובכה לפניו על כל הקשיים המוצאים אותו בכל עת ובכל שעה, זאת בנוסף להיותו יתום ובודד בעולמו, והתבטא לאמר שמן השמים מעמידים לו מכשולות באופני חייו ואינו יכול לנסוע בהם כרגיל ובמנוחה.

נענה הרבי ואמר, הנה שני כלי רכב ישנם בעולם, יש רכב רגיל שבו נוסעים בני האדם ממקום למקום, ויש את ה"טנק" שהוא כלי רכב לעתות מלחמה. והנה בעוד שהרכב הפשוט נוסע במהירות גדולה מבלי כל קושי, הרי שהטנק נוסע לאיטו ואינו יכול למהר בדרכו כל כך, סיבת הדבר נעוצה בשרשראות הברזל הכבדים החגורים על אופני הטנק, הם אלה המונעים מעמו את הנסיעה המהירה מחמת כובדם. אך מאידך גיסא במקום הרים וטרשים אי אפשר לרכב הרגיל לזוז ממקומו כלל, ואילו הטנק לא די בכך שהוא יכול לנסוע בכל מקום שהוא, אלא יש בכוחו אף לשבר סלעים ובתים ולנסוע כאוות נפשו כשבדרכו רומס הוא את כל הבא בדרכו, ואף כוח גדול זה אין לו אלא עבור השרשראות הכבדות השוברות ורומסות את הכל.

אף אתה כן, סיים הפני מנחם, כי אלו הקשיים הנערמים בדרכך ואינם נותנים לך להמשיך בקלילות ובמהירות, דייקא הם אלה המביאים לך כוח רב בידך לשבור ולנתץ את כל כוחות הרע ולהתעלות בקרבת אלוקים באופן שאין לשער. כי דייקא מתוך הקושי יכול האדם לצמוח ולגדול בעדי עדיים, ולפום צערא אגרא.

מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי (כה, ב)
עיקר מצות צדקה - בנדיבות לב

העיקר הוא ליתן צדקה מתוך אהבה ונדיבות לב כמו שכתוב כאן "מאת כל איש אשר ידבנו לבו", כי יש הפרש גדול בין הנותן צדקה מתוך אהבה ושמחה לנוותן מתוך עצבות. ואמר שלמה המלך בשיר השירים (ג ט): "אפריון עשה לו המלך שלמה וכו' עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן", ואחרי כל הפאר וההדר, העיקר הוא המשך הכתוב שם (ג י): "תוכו רצוף אהבה", זו המעלה המיוחדת שבה. (לבוש יוסף)

"איש" זה מי שגובר על יצרו

הזוהר הקדוש (שמות דף קכ"ח עמ' א' בסוף העמוד) מעיר, לכאורה תיבת "איש" מיותרת, והיה צריך לכתוב "מאת כל איש ידבנו לבו"? ומפרש הזוהר הקדוש: מי הוא "איש", זה המתגבר על יצרו, מי שיצרו מתגבר עליו הוא לא איש, וכדי לתת צדקה, צריך האדם להתגבר על יצרו שמטעה אותו ומראה לו "הרבה טעמים" למה הוא לא צריך לתת וכו', ולכן צריך בשביל זה להיות איש.

מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי (כה, ב)

ידבנו ליבו - לב אחד

רש"י אומר ידבנו לבו - הוא לשון רצון טוב. ויש לבאר כוונתו, שהיה קשה לו למה כתוב "לבו" ולא "לדבבו"? והנה אצל אברהם אבינו כתוב "כי מצאת לבבו נאמן לפניך", ואמרו על זה חז"ל (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה דף סז): שכתוב "לדבבו" ולא "ליבו" משום ש"לדבבו" פירושו בשני לבבות, ו"ליבו" פירושו לב אחד, ואצל אברהם גם יצר הרע נעשה טוב ונמצא שהיה נאמן בשני לבבות, [אבל אצל המלאכים כתוב "וסעדו לבכם" ולא לבבכם, כי יש להם רק יצר טוב ואין להם יצר הרע ויש להם כביכול רק "לב אחד"].

ומה שכתוב כאן "לבו", ולא "לדבבו", דהיינו שיקחו התרומה ממי שנותן לשם שמים בלא יצר הרע וגאוה, וזה מה שאומר רש"י "רצון טוב". (דברי מהרי"א, אסאד, פרשת דברים)

נדבה מהלב מקשרת לבורא עולם

רצה הקב"ה לקשר את בני ישראל אליו, ושיהיו כלי קיבול לשכינה, ולכן ביקש מכולם תרומה הבאה מהלב, כמו שכתוב: "ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו", ובכך יתקשרו אליו, שכן כאשר אדם מעניק דבר מה לזולתו הוא מתקשר ומתחבר אליו, וכמו שאנו רואים שהמתנדב לבניית בית הכנסת וכדומה, מתקשר למקום ומרגיש כמו בביתו הפרטי, ומשתדל לתת את נשמתו למקום ולדאוג שיצליח, כך רצה בורא העולם שניתן את לבנו ואת אהבתנו אליו.

כמה מדרגות בנדיבות הלב

אלא שלכאורה יש להקשות, הרי כל הכסף והזהב של הקב"ה וכמו שכתוב (חגי ב ח) "לי הכסף ולי הזהב", ואם כן מה שייך שיתנו לו תרומה, הרי זה כבר שלו?

ויש לומר, שלא את הצורה של הכסף הם יתנו לקב"ה, אלא את האהבה שיש בנתינה, שנותנים בלב שמח ובזריות, את זה נחשב שנותנים לקב"ה, וזה מה שכתוב כאן "מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי". (טעמו וראו.

אמרי חן)

ואומר הבן איש חי (אדרת אליהו תרומה) בשם רבי יעקב קראנץ "המגיד מדובנא" (בספרו קול יעקב חלק "קול ישורר" על שיר השירים על הפסוק אפריון עשה וכו' ד"ה ומעתה נבין) שבין תורמי המשכן היה כמה וכמה מדרגות בנדיבות, יש כאלו שהביאו בשמחה ובזריות מכל הלב ולשם שמיים, ויש כאלו יותר בעצלתיים ובפחות התלהבות.

ועל פי זה מפרש המגיד מדובנא את הפסוק (להלן פרק כ"ו פס' ל"ג): "והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים", שלכאורה יש להעיר, למה היה צריך להבדיל בין הקודש לקודש הקדשים? וכי הקב"ה לא יכול לעשות את הכל קודש קדשים?

אלא, אומר המגיד מדובנא, באמת אם היו נותנים כולם בלב אחד ובשמחה אחת, כולו היה קודש קדשים, אבל כיון שיש כמה דרגות ומדרגות בנתינה, לכן "והבדילה הפרוכת", שמהכסף שנתרם בצורה מושלמת עשו את קודש הקודשים, אבל מהתרומות שהיו פחות בהתלהבות ולשם שמיים בנו את הקודש, וכן הלאה עד לחצר המשכן. ולכן היה צריך הבדל בין הקודש לקודש הקדשים, כי אין כל הנתינות שוות.

ועל פי זה מסביר הבן איש חי (שם) שזוהי מה שכתוב בהתחלה "ויקחו לי תרומה", ואחר כך "תקחו את תרומתי", בהתחלה לשון "תרומה" ואחר כך "תרומתי", כי "מאת כל איש אשר ידבנו ליבו" שזה יהיה בנדיבות לב מושלמת, אז יהיה ל"תרומתי" דהיינו לא סתם תרומה אלא תרומה מיוחדת דהיינו לקודש הקדשים. ובזה ידועים ומפורסמים דברי הגאון רבי חיים מוואלוז'ין שלבצלאל היתה חכמה מיוחדת "לחשוב מחשבות לעשות בזה ובכסף ובנחישות" (להלן לא ד), דהיינו, שהיה רואה את הזהב שנתנו, וברוח הקודש ידע מחשבות האם זה ניתן באהבה בשמחה בזריזות ומכל הלב, ונתן אותו לקודש הקדשים, וכשראה זהב אחר שלא ניתן כל כך בשלמות נתנו במקום הראוי וכן הלאה.

ומובא בספרים (קהלת יצחק. דור דעה) מעשה שהיה עם רבי חיים ראש ישיבת של ואלוז'ין, שהיה שולח שליח שיסע מידי שנה לחוץ לעיר כדי להתרים את הנדיבים בשביל הישיבה, והנה השליח הזה כבר נעשה זקן והיה לו קשה לנסוע מחוץ לעיר, אמר השליח לרבי חיים: "אם תתן לי עגלה עם סוסים משובחים אז אוכל לנסוע", הסכים הרב לדבר.

באותה שנה כשהשליח הגיע אצל גביר אחד שהיה רגיל לתרום לו כל שנה סכום הגון, נתן לו הגביר רק סכום קטן. והנה כשהשליח חזר, התפלא הרב לשמוע שהגביר הזה לא תרם לו השנה סכום הגון כהרגלו, ושולח לשאול אותו על כך, השיב הגביר, "כל שנה כשהוא בא אלי הייתי נותן סכום הגון בשביל הישיבה, אבל השנה שאני רואה שהישיבה שכרה עגלה וסוסים אני לא נותן את כספי בשביל עגלה וסוסים!"

אמר לו הרב: "אשאל אותך שאלה, הרי בנדבת המשכן היה הרבה זהב ועשו מזה הרבה דברים, ומי זכה שיעשו מהזהב שלו את הארון, ומשל מי עשו את ההיכל מבחון?!", "אלא", המשיך הרב, "זו היתה חכמת לבו של בצלאל שידע מי נתן את הנדבה בלב שלם, הזהב שלו הלך בשביל הארון, ומי שנתן פחות בלב שלם היה לזה מעלה פחות ועשו מזה את שאר הדברים, וכך גם אצלך אם תתן בנדבת הלב מתוך כוונה שלימה לשם שמים אז הכסף שלך ילך לדברים חשובים יותר, ומי שנותן שלא לשם שמים הכסף שלו ילך בשביל הסוס והעגלה..."

ובאמת בנדבת המשכן מצינו שהקב"ה רצה לזכות את כולם שיתנו נדבה בלב שלם, וכמו שמקשה רבנו יוסף חיים ע"ה (שם באדרת אליהו) מדוע ציוה הקב"ה שהמשכן יהיה עשוי מחמשה עשר מינים, שחלק מהם הם מינים פשוטים כמו נחושת ותכלת וארגמן ותולעת שני ויריעות עיזים, ולכאורה היה ראוי שמשכן ה' יהיה כולו רק מכסף וזהב שהם המינים הכי חשובים והכי מובחרים ויקרים?

ומתיר רבינו יוסף חיים ע"ה כיון שגלוי לפניו שמתוך עם רב כזה אי אפשר שכולם ירצו לתת כסף וזהב מתוך כוונה ורצון שלמים, לכן ציוה הקב"ה להביא גם מינים פחותים, כדי שמי שקשה בעיניו להביא כסף וזהב בלב שלם, יביא מהמינים האלה והעיקר שיזכו כולם להביא בכוונה שלימה.

מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוֹמַתִּי (כה, ב)

כל אחד תורם מחלקו

יש להעיר למה כפל הפסוק בסוף ואמר "תקחו את תרומתי", הרי בהתחלת הפסוק כבר נאמר "ויקחו לי תרומה"? **ויבאר** על פי מה שאמרו רבותינו (מנחות כט): שהעולם הזה נברא באות ה', והעולם הבא באות י', כמו שכתוב (ישעיהו כו ד) "כי ביה ה' צור עולמים" שיצר ב' עולמות באותיות יו"ד וה"א.

והנה בעם ישראל ישנם ב' סוגי אנשים, יש צדיקים שכל חייהם רק עניני העולם הבא שהם בבחינת אות י'. ויש אנשים פשוטים שעסקם בעניני העולם הזה והם בבחינת אות ה'.

וזה מה שכתוב כאן "ויקחו לי תרומה" - "תרומה" אותיות תרום ה', מאות ה', וזה אמור על המון העם שעיקר עסקם בעולם הזה, שיתרמו גם כן. והמשך הפסוק "מאת כל איש אשר ידבנו לבו" אמור על הצדיקים, שעיקר דאגתם הוא העולם הבא, שהוא אות יו"ד, עליהם הכתוב אומר: "תקחו את תרומת-י" - "תרומתי" אותיות תרומת י'. ונפלא.

(אוהב ישראל מאפטה)

תִּקְחוּ אֶת תְּרוֹמַתִּי (כה, ב)

הנדיבים מעדיפים בנינים מאשר משכורות

רש"י מפרש: "אמרו רבותינו שלש תרומות אמורות כאן, אחת [כנגד] תרומת בקע לגולגולת שנעשו מהם האדנים, ואחת [כנגד] תרומת המזבח בקע לגולגולת לקנות מהן קרבנות צבור, ואחת [כנגד] תרומת המשכן נדבת כל אחד ואחד".

צריך להבין למה בתרומת המשכן, התורה לא חייבה סכום מסוים אלא כל אחד כפי נדבת ליבו - העשיר מרבה והדל ממעיט, ואילו כאשר היו צריכים לתרום לקניית הקרבנות כל אחד חויב בסכום קצוב - מחצית השקל, העשיר לא ירבה והדל לא ימעט?

הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל משיב על קושיא זו בספרו "אוזנים לתורה" תוך כדי שהוא מספר על מעשה שאירע עימו:

פעם אחת כשגברה המצוקה בישיבות ליטא הפולנית, ביקרתי עם משלחת גדולי הזמן בורשא להצלת הישיבות. במסיבה שערכנו, אחרי הדרשה שלי אודות המצב הנורא של בני הישיבות, שאלני אחד מעורכי העיתונים, למה מצליח המהר"ם שפירא [זצ"ל] בבנין ישיבה כה מפוארת ואוסף כסף רב, הלא טוב היה להאכיל את בני הישיבות הקיימות בכסף הזה, מכיון שהם סובלים חרפת רעב?

מכיון ששאלה זו היתה סכנה לביטול המגבית, ענית לו, ושאלתי למה ציוה ה' לקחת לתרומת המשכן רק מכל איש אשר ידבנו לבו, בשעה שלקרבנות ציבור כולם חויבו לתת מחצית השקל אפילו עניים, ומדוע לא סמכה התורה על נדיבות לבם בקרבנות ציבור שיתנו כמה שצריך, כמו שסמכה עליהם בתרומת המשכן.

אלא שירדה תורה לסוף דעתם של נדיבי העם, שהם ממהרים לתת לבניינים וממאנים לתת על תכלית הבניינים - הקרבנות עצמם, ולכן לגבי הקרבנות אם לא היו מחויבים, לא כולם היו נותנים.

אבל האמת היא, שאם ישאלו אותנו מה יותר יקר וחביב בעיני המקום, הבנין שבו מקריבים לפניו את הקרבנות, או הקרבנות עצמם? הלא בודאי נענה שהתכלית יותר חשובה מהאמצעים, ואם כן הקרבנות יותר חשובים, כן הדבר בישיבות, תכליתם היא לימוד תורה, והבניינים הם רק אמצעים ומקום לימוד, ואף על פי כן מרבים העם לתרום עבור בניינים דלתות וחדרים וכו', וממעטים לתת טרף לבית ה' להאכיל ולהשקות את התלמידי חכמים לומדי התורה...

ובטוח אני - המשיך רבי זלמן - כי כאשר יגמר בנין ישיבת חכמי לובלין, יתקשה הגאון מלובלין בכיסוי ההוצאות השוטפות של הישיבה כמו כל ראשי הישיבה, [וכן היה באמת] וכן היה גם בתרומת המשכן, מרבים העם להביא עבור "הבניין" - המשכן.

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי (כה ב)

שלוש מידות בתרומה רמוזות בפסוק

חכמינו אומרים במשנה (תרומות ד ג) שיש שלוש מידות בנתינת תרומה: עין יפה שהיא אחד מארבעים [כמות תרומה הכי גדולה], עין בינונית אחד מחמישים, ועין רעה אחד משישים. וסימן לשלש המידות רמוז בפסוק "כי היית משגב לי ומנס ביום צר לי" (תהילים נט יז) "מנס" היינו מ' - ארבעים, נ' - חמישים וס' - שישים. שעל ידי מצות תרומה יתקיים בו כי היית משגב לי ומנס ביום צר לי.

אומר בעל הטורים, ששלוש המידות רמוזות כאן: "ויקחו לי תרומה": "לי" בגימטריא 40, דהיינו אחד מארבעים. "מאת כל איש": מילת "כל" גימטריא 50, דהיינו עין בינונית שהיא אחד מחמישים. מאת כל, ראשי תיבות גימטריא 60 דהיינו עין רעה אחד משישים.

שלוש מידות בתרומה לפי המקובלים

ורבותינו המקובלים (ראה עמודיה שבעה אות כ"א עמוד הרביעי מה שכתב בשם האריז"ל) פירשו שכל מידה בתרומה רומזת למידה אחרת בהנהגת הקב"ה בבריאה:

עין יפה אחד מארבעים: כנגד שם הוי"ה, שהוא בחינת רחמים גמורים בחינת חסד, ולכן ניתן בעין יפה.

עין בינונית אחד מחמישים: כנגד הוי"ה - ואדנות, דהיינו שיתוף מדת הדין ומדת רחמים.

עין רעה אחד משישים: כנגד מדת הגבורה.

ולפי זה יש להסביר את מה שאומר כאן רש"י, "ויקחו לי - לשמי", דהיינו לשם הוי"ה ברוך הוא, מידת החסד והרחמים, למתק כל הדינים למידת רחמים גמורה, שכאשר נותן בעין יפה מגביר את מידת החסד בעולם.

ומו"ר הרי"ח הטוב צוק"ל בס' בניהו (על התורה כאן) הסביר ששלושת המידות בתרומה, הן כנגד ג' עולמות - בריאה, צירה עשיה.

עין יפה אחד מארבעים: כנגד עולם הבריאה שרובו טוב.

עין בינונית אחת מחמישים: כנגד עולם היצירה שחציו טוב וחציו רע.

עין רעה אחד ממששים: כנגד עולם העשייה שכולו רע.

וזה מה שכתוב כאן (בפסוק הבא) "וזאת התרומה אשר תקחו מאתם" - מאת"ם נוטריקון "מאות מ"ם" (ראה זוהר דף קל"ה ע"א) דהיינו, אחד מארבעים, שזה עין יפה.

וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתֶם זֶהֱבָ וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת (כה, ג)

זהב וכסף ונחשת אלו הימים שיש בהם קריאת התורה

תרומה - אותיות "תורה-מ", רמז למה שאמרו חז"ל (תנחומא בשלח סי' כ ועוד מדרשים) שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן. שהרי המן ירד מ' שנה במדבר, וגם התורה עצמה רמוזה באות מ' כי התורה ניתנה בארבעים יום. (בעל הטורים בתוספת)

וצריכים אנחנו ליקח את התורה וללמוד בה ונעשה בה ליקוחין וקדושין. ואם תשאל, הרי אנחנו עובדים ואין לנו פנאי? התשובה היא, יש לך ימים שאפשר לעסוק בתורה, וכמו שרמזו בפסוק "זהב וכסף ונחשת", שאומר החתם סופר (תורת משה) ש"זהב וכסף ונחשת" הם ראשי תיבות של כל הימים שיש בהם קריאת התורה, ורמזים במילים "זהב כסף ונחשת": "זהב" - ז' - שבת קודש, ה', ב', - ימים שני וחמישי, "כסף" - ראשי תיבות: כפור, סוכות, פסח פורים, "נחשת" - נרות [חנוכה], חודשים [ראשי חודשים וכלול בזה ראש השנה שהוא גם ראש חודש] שבועות, שמיני עצרת, תעניות.

זהב כסף נחשת אלו שלושה סוגי צדקה

ידוע מה שכתוב בספרים (ראה פני דוד פרשת ראה אות כ"ח) ש"זהב כסף ונחשת" מרמזו על שלוש דרגות בנתינת צדקה: יש שנותן צדקה בצעירותו כשהוא בריא, והצדקה הזו היא הכי מעולה ונמשלת לזהב שהוא הכי מעולה ומשובח מכל המתכות, ולכן "זהב" ראשי תיבות: זה הנותן בריא.

ודרגה פחותה מכך זה ה"כסף", שמרמזו על אדם שיש לו חולה בבית או סכנה מתקרבת, ורק אז נותן צדקה בשביל שיתרפא או שינצל, צדקה זו נמשלה לכסף ורמוזה במילה "כסף" שהיא ראשי תיבות כשרואה סכנה פותח.

ויש דרגה שלישית, פחותה מאלו, שלא נותן אלא עד שהולך למות, וזה ראשי תיבות של "נחשת" - נתינת חולה שאומר תנו.

והאדם צריך להתעורר לתת צדקה בחייו ובבריאותו שהיא הצדקה המובחרת. ומעשה היה בעשיר גדול שלא היה נותן צדקה כלל, ובניו ניסו להשפיע עליו שיתן צדקה, ואמרו לו הרי נאמר (משלי יא ד): "וצדקה תציל ממות" ואף על פי כן לא רצה לתת.

יום אחד בא בנו הקטן אצלו ואמר לו מדוע לא תתבונן על הנעשה עמך, הרי בשנה שעברה טבעה סחורתך בים, ובשנה זו סחורתך הוזלה ובאת לידי הפסד גדול, וגם בנך הגדול חולה ונפל למשכב זה זמן גדול, ובודאי כל זה בא עליך בשביל שאינך נותן צדקה.

אמר לו אביו: נכון הדבר ואני מסכים עמך, אבל מה אני יכול לעשות שמטבעי אני יכול לתת, אבל לאחר שאמות ואסתלק מן העולם תתנו מהמעות שלי לצדקה.

כעבור זמן, בליל חורף אחד, הוצרך האב לצאת מהבית ולקח את בנו הנ"ל עמו, ונתן ביד בנו אבוקה שילך לפניו ויאיר להם את הדרך. כשהגיעו לפני איזה מכשול, הבן נסוג לאחור ונתן לאביו להתקדם לפניו, וכיון שהיה האור מאחוריו לא ראה ונתקל במכשול, כעס עליו אביו ואמר לו: מדוע אתה נסוג לאחור? הרי האור צריך להיות לפניך ולא מאחור!?

אמר לו הבן: ישמעו אנשיך מה שפיק מדבר, הרי לגבי קיום המצוות גם כן הכתוב אומר: (ישעיה נח ח) "והלך לפניך צדקך" - ולא לאחור, ומדוע אתה רוצה ליתן צדקה רק לאחר מיתה ולא בחייה? קיבל האב את הדברים, ומאז התחיל לתת בחייו צדקות הגונות. (שער השמים בשם אמרי אל. ליקוטי יוסף הפטרתי כי תצא. חמדה גנוזה פר' נח)

עוד אמרו המפרשים: "זהב" ראשי תיבות: זה הנותן במהרה, "כסף" ראשי תיבות: כשרואה פרנס סוגר - שדוחה אותו בלך ושוב, "נחשת" ראשי תיבות: נידוי חרם שמתא תקחו - שאדם זה אינו נותן צדקה עד שמנדים או מחרימים אותו ואז נותן בעל כרחו. (קרוב לזה בטוב טעם, דיין)

עוד רמז יש כאן למדרגות בצדקה: "זהב" - ראשי תיבות זה הנותן בפיוס - שזו צדקה מובחרת, שלא רק שנותן צדקה הגונה, אלא נותן אותה גם כן בעין יפה ומפייס ומדבר על לבו של העני, אשר היא צדקה חשובה מאוד, וכמו שאמרו בגמרא (ב"ב ט): כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך באחד עשרה ברכות. "כסף" - ראשי תיבות כשנותן סוגר פיו - והיינו שהוא אמנם נותן צדקה הגונה אבל הוא סוגר את פיו ולא מפייס לעני. "נחשת" - ראשי תיבות נתינה חסרה שלא תספיק, זה הנותן בקמצנות.

הרב הבטיח לגביר: "אתה תהיה בעולם הבא של קורח!"

ומסופר על רבי יעקב קראנץ "המגיד מדובנא", שפעם הוצרך לעשות מגבית עבור דבר חשוב, וכולם תרמו בעין יפה, ובין הקהל היה עשיר מופלג שלא הסכים לתרום כלום.

לפני שנפרד מהם הרב, אמר לאותו עשיר שלא נתן כלום, אשריך שאתה מזומן לחיי העולם הבא, התפלא אותו עשיר "מדוע ועל מה?". ענה הרב ואמר לו, ברצוני לספר לך סיפור: לפני שנים רבות היה עשיר מופלג שלא הפריש צדקה כל ימיו, לפני שנפטר ציוה שיקברו את כל הכסף שלו יחד עמו, ואכן כך היה שקברו את ממונו יחד עמו. כשעלה לבית דין של מעלה שאלוהו מדוע לא קיימת מצות צדקה, ענה, אומר לכם האמת, היו הרבה קבצנים בעולם, ולא יכולתי לדעת מי באמת עני ומי לא, לכן בקשתי שיקברו את הכסף והזהב עמי כדי שכעת תאמרו אתם מי הם העניים ותתנו להם כל ממוני...

הכריעו בבית דין של מעלה: נבדוק אם היו עוד אנשים שעשו כמות שנקברו עם הכסף והזהב שלהם, ואם כן, תהיה בחלקם בעולם הבא. וכשבדקו מצאו שיש עוד אדם כמוהו, ושמו קרח שנבלע באדמה יחד עם כל רכושו... כעת, המשיך הרב לומר, כנראה שאתה תהיה האדם הנוסף שיבלע כספו וזהו עמו, ותהיה בעולם הבא של קרח... דברי הרב נגעו ללבו של העשיר ותרם סכום הגון לצדקה וזיכה את עצמו לחיי העולם הבא.

וּתְכַלֵּת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים (כה, ד)

תולעת שני - בעל חי או צמח?

צריך להבין מה זה ה"תולעת שני" שהשתמשו בה במשכן. רש"י בפרשת מצורע (ויקרא יד ד) לגבי "שני תולעת" מפרש "לשון של צמר צבוע זהורית [-אדום]", ואם כן, לדבריו נמצא שתולעת האמורה כאן זה לא תולעת ולא בעל חי, אלא סוג של צמר [שצבוע באדום]. ובטעם הדבר שנקרא "תולעת" כתב רש"י בישעיה (א יח): "כתולע, צבע שצובעים בו אדום, גרעינים הם, ויש תולעים בכל אחד ואחד", דהיינו שבאותם גרעיני-צבע יש תולעים.

וכן פירש הרמב"ם (הל' פרה אדומה פ"ג הל' ב') וזה לשונו: "והתולעת היא הגרגרים האדומים ביותר, הדומים לגרעיני החרובים, והן כמו האוג, ותולעת כמו יתוש יש בכל גרגיר מהן".

וכן פירש רשב"ם כאן שתולעת שני זה לא תולעת ממש אלא צמר צבוע, וזה לשונו: ותולעת שני, צמר הצבוע בצבע אדום - קרוי תולעת, והצבע - קרוי שני, כדכתיב (נחום ב ד) "אנשי חיל מתולעים" [שפירושו] מלובשים בגדים צבועים. וכן "האמונים עלי תולע" (איכה ד ה) [שהכוונה ל] בגד צבוע. וכן מוכיח "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו" (ישעיה א יח). השני והשלג סם של צבעים, זה אדום וזה לבן, אבל התולע והצמר שניהם צמר, אלא שהתולע צמר צבוע, והצמר הוא לבן בלא צבע, עד כאן דברי רשב"ם.

נמצא לפי שיטה זו, שתולעת שני זה לא תולעת ממש שהיא בעל חי, אלא זה צבע או צמר צבוע.

אולם בירושלמי מסכת כלאים (פרק ט' הל' א' דף מ.) מפורש, שתולעת שני היא תולעת ממש, וזה לשון הירושלמי: שני תולעת דבר שיש בו רוח חיים. וכן ביארו הכלי יקר (ויקרא יד ד) והמלבי"ם ז"ל (ישעיה א יח).

ודברי הירושלמי דומה למה שפירשו רבותינו בעלי התוספות ז"ל (הובא בספר תוספות השלם בפרשת ויקהל שמות לה ו), שתולעת שני הכוונה בד העשוי ממשי הבא מתולעת משי, וזה לשונם: המשי בא מן תולעת, ומתקנים מן המשי מלבושים נאים ומעילים, שלא יתגאו לובשי מעילים במלבושיהם, לזכור מאין באו המלבושים? מתולעים, וגם אחרית האדם לתולעים. עד כאן דברי התוספות.

ורשב"י בזהר הקדוש (וישלח דף קע"ח ע"א) אומר על הפסוק (ישעיה מא יד) "אל תראי תולעת יעקב", שעם ישראל נמשל לתולעת משי, ומסביר הזהר הקדוש, שצורת החיים של התולעת משי, שהיא זורעת זרעים ומתה, ומאותו הזרע שנשאר ממנה היא מתקיימת כמקורם, כך ישראל אף על פי שמתים הם חוזרים לחיות.

מחזור החיים של תולעת משי

ובאמת, מה שאומר רשב"י בזהר הקדוש, לגבי צורת החיים של התולעת משי, כך באמת כתבו חכמי המדע על תולעת טוואי המשי, שהיא כביכול מתה וחוזרת לחיות, ולפי דבריהם מחזור חייה של התולעת יש בו ארבעה שלבים: ביצה, זחל, גולם ופרפר. [וה"תולעת" היא השלב של הזחל, שאחריו הוא הופך גולם ונהיה כמת ואחר כך שוב חוזר לחיות כפרפר].

הביצה: ביצי טוואי המשי מוטלות בסוף חודש סיון - ראשית תמוז, לאחר ההטלה חלה בתוך הביצה התפתחות עוברית הנמשכת 3-4 ימים. אחריה שוקעת הביצה בתרדמה הנמשכת כ-10-9 חודשים עד לחודש אדר של השנה הבאה, לביצה קליפה המונעת את התייבשות העובר בתקופת התרדמה הממושכת.

הזחל: כאשר בוקע הזחל הוא זעיר שחור ושעיר, אוכל עלי תות יום ולילה ברציפות, וגדל במהירות. לאחר כ-10 ימים מבקיעתו, משתנה צבעו לגווני לבן. הזחל משיל את עורו ארבע פעמים במהלך גדילתו, כיוון שעורו עשוי מחומר קשה שאינו יכול להימתח, לכן כל פעם לפני השלת העור הוא מפסיק לאכול, נדבק בעזרת חוטי משי שהוא מפיק לדופן קופסה או עלה, ונראה ישן. השינה נמשכת כ-24 שעות עד להשלה שנמשכת כ-15 דקות. כ-7-10 ימים לאחר ההתנשלות הרביעית הוא מפסיק לאכול, מרוקן את המעיין, ועורו הופך בהיר יותר, וזה הסימן שהוא עומד להתחיל בטוויית פקעת הגולם, הזמן העובר מבקיעת הזחל עד להתגלמות הוא כ-4-6 שבועות.

ההתגלמות מתחילה בכך שהזחל טווה סביב עצמו פקעת העשויה מחוטי המשי, אותם הוא מייצר מבלוטות הטווייה, והוא טווה 5-7 מטרים בשעה. תקופת ההתגלמות של טוואי המשי נמשכת ימים אחדים, כמות המשי אותה ייטווה תלויה בכמות המזון שאכל כזחל, אורך החוט מגיע בדרך כלל ל-500-600 מטרים! ובתוך הפקעת הופך הזחל לגולם.

הגולם: שוכב ללא תנועה, ועובר שינויים גופניים רבים שבסופם הוא הופך לפרפר. תקופת הגולם נמשכת כ-14-18 ימים.

הפרפר: תהליך יציאת הפרפר מהפקעת נמשך עד עשרים דקות והוא מתרחש בדרך כלל בשעות הבוקר המוקדמות. הפרפר מפריש נוזל צהבהב -סקוף הממס את הפקעת הקשה, ודרך החור שיצר מגיח החוצה. כשהוא מגיח כנפיו מקופלות, ותוך זמן קצר הן הולכות ומתיישרות. איברי התזונה של הפרפר מנוונים ואין לו מערכת עיכול ופה, והוא אינו אוכל. מלאי המזון שאגר בזמן היותו זחל מספיק לו כדי לחיות עד 14 יום [והזכר חי כחמישה ימים]. הפרפר מסוגל לעוף סנטימטרים בודדים בלבד, הוא נע ממקום למקום על ידי רפרוף חזק בכנפיו, הנקבה מטילה ביצים וחיה עד גמר ההטלה, הנמשכת כ-2-4 ימים.

מיכאל שר ישראל רומז לתולעת

"תולעת" האמור כאן רמז למיכאל שר הגדול אפטרופוס על ישראל שהוא מלמד סניגוריא בפיו על ישראל כתולעת זו שכוחה בפייה. (זהר פרשת תרומה דף קל"ט ע"א)

וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתֶם זֶהָב וְכֶסֶף וְנְחֹשֶׁת: וְתִכְלֹת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: וְעֵרַת אֵילָם מְאֲדָמִים וְעֵרַת תְּחָשִׁים וְעִצֵּי שִׁטִּים: שָׁמֶן לְמָאֵר בְּשָׁמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: אַבְנֵי שֹהַם וְאַבְנֵי מְלֵאִים לְאֹפֶד וְלַחֶשֶׁן: (כה, ג-ו)

תרומת המשכן כנגד גופו של אדם

במדרש הגדול כתוב שהמינים שנעשה מהם המשכן הם כנגד גופו של אדם:

זהב זו הנפש, כסף זה הגוף, נחושת זו בת קול, תכלת אלו הגידים, ארגמן זה הבשר, תולעת שני זה הדם, ושש זה הכרס, ועיזים זה השיער, ועורות אלים מאודמים זה עור הפנים, ועורות תחשים זה עור הראש, ועצי שיטים אלו עצמות, שמן למאור אלו העיניים, בשמים לשמן המשחה זה החוטם, ולקטורת הסמים זה הפה והחיד, כשם שהאש מעלה ריח קטורת, כך החיד טועם את המטעמים.

אבני שהם ואבני מילואים אלו הכליות והלב, שהלב נמשל לאבן, אמר הקב"ה יהיו לבך וכליותך שלמים, כדי שיזכו לאפוד ולחושן, ללמדך שהכליות תלויות בלב, ואומר "ובוחן לבות וכליות" (תהלים ז י). אמר הקב"ה כיון שאני בודקן ומוציא אותם מלאים שלמים, אני שוכן בתוכם, דכתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

תרומת המשכן כנגד העליונים

עוד כתוב במדרש הגדול: רבי שמואל אומר, זהב זה חמה, כסף זה לבנה, נחושת זה מערב, שבשעה שהחמה שוקעת פני המערב נראים כנחשת, תכלת זה הרקיע, וארגמן אלו העננים, תולעת שני זה הקשת, ושש אלו השרפים, שנאמר בהם "שש כנפים" (ישעיה ו ב), "ועזים" זה מזל גדי וכו'.

ט"ז מינים כנגד ט"ז דורות

ומפני מה אמרה תורה ששה עשר דברים לא עשרים ולא שלשים? שאתה מוצא משם [בן נח] עד משה רבנו, ששה עשר אבות, משה בן עמרם בן קהת בן לוי, בן יעקב בן יצחק בן אברהם, בן תרח בן נחור בן שרוג בן רעו בן פלג בן עבר בן שלח בן ארפכשד בן שם. בימי פלג נפלגה הארץ וגזר הקב"ה שלא יתן את התורה עד כלות ששה עשר דורות, והוא משה רבנו.

וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם (כה, ח)

בתוכו לא נאמר אלא בתוכם

"בתוכו" לא נאמר אלא "בתוכם", שהקב"ה ישכון בתוך כל אחד ואחד מישראל. (אלשיך להלן פרק ל"א פסוק י"ג ד"ה ביני ובניכם)

בזכות שתי קדושות זוכה האדם לשכנתי בתוכם

שמעתי מהגה"ק ר' מאיר אבוחצירא זיע"א "לי" ראשי תיבות: לשון יסוד, שמי ששומר על קדושת הלשון ועל קדושת אות ברית קודש זוכה ל"ושכנתי בתוכם". (דרוש זה כתבו רבי דוד אבוחצירא בספר רישא וסיפא עה"ת הוצאת היכל התורה עמ' ר"ס ובספר פתח האוהל פרשת תרומה עה"פ ועשו לי מקדש ד"ה וגם)

ויש להביא לזה ראיה מתרגום יונתן על הפסוקים (ישעיה לג טו-טז) "עוצם עיניו מראות מרע. הוא מרומים ישכון", שפירש: "הוא מרומים ישכון" - "יהא בית משרוהי בית מקדשא", והיינו שהוא עצמו וביתו יהיו "בית המקדש" ממש.

וכן אמר הדברי ישראל זי"ע (פרי בחקותי ד"ה או יאמר והתהלכתי בתוכם) כי הגן עדן של בני ישראל הוא בעולם העליון, וגן עדן של הקב"ה הוא בהאי עלמא, בתוך נפש הישראל המקדש עצמו!

השכינה שורה על העניים

השכינה שורה על העניים ועל השפלים, כמבואר בסוטה (ה). והשכינה בורחת מן הגאים והכעסנים.

וכך אמרו במכילתא (יתרו פרשה ט' ד"ה ומשה): "ומשה נגש אל הערפל" (שמות כ יח), מי גרם לו? ענותנותו, שנאמר (במדבר יב ג) "והאיש משה ענו מאוד", ואומר (ישעיה נז טו) "כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח", ואומר (שם סא א) "רוח ה' אלהים עלי, יען משח אותו לבשר ענוים", ואומר (שם סו ב) "ואת כל אלה ידי עשתה, ואל זה אביט אל עני ונכה רוח", ואומר (תהלים נא יט) "זבחי אלהים רוח נשברה". וכל מי שהוא גבה לב גורם לטמא את הארץ ולסלק השכינה שנאמר (תהלים קא ה) "גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל" וכל גבה לב קרוי תועבה, שנאמר (משלי טז ה) "תועבת ה' כל גבה לב", ומי שהוא גבה לב מטמא את הארץ ומסלק השכינה. עד כאן דברי המכילתא.

השראת השכינה ביהודי המניח תפילין

כתוב בזוהר (זוהר מדרש הנעלם דף קכ"ט ע"א): אמר רבי אליעזר בן רבי שמעון, שמעתי מאבי שהקב"ה ברוב אהבתו לישראל, אמר להם לעשות לו משכן כעין מרכבה עליונה של מעלה, ויבוא לשכון עמהם, וזה הוא שכתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

וממשיך הזוהר שם בשם רבי אלעזר: שמעתי מאבי, שבמקרא זה נסתם סוד התפילין, בוא וראה, המקדש נעשה כעין העליון בצורות מרכבותיו הקדושות, ואחר כך השרה הקב"ה את שכנינו עמהם. וכענין זה ובאופן הזה, העירו החברים בעלי המשנה בטעם התפילין, שאותו אדם המניחם יהיה דוגמא למרכבות העליונות, ולמרכבה התחתונה, ולמרכבה העליונה, כדי שתבא המלכות שלו ותשרה שכנינו עליו, ולמדנו שיש בתפילין סודות עליונים ודוגמאות שלהם, ויש בו שלש מרכבות בדומה לעליונים הקדושים שהן סוד שלש אותיות של שמו הקדוש יה"ו, כי שלש מרכבות יש, שהם שלש אותיות יה"ו ארבע פרשיות שולטות על ארבע אותיות של שמו הקדוש ועל כך הוא סוד הש' של

שלש כתרם, ושי"ן של ארבעה כתרם, שפירושן שלשה מלכים שולטים בגוף, שהם כנגד ש' דשלשה ראשים ותפילין שעל הקב"ה למעלה, שהם תפילין של ראש ותפילין של יד, והן ארבע פרשיות, שהם כנגד שי"ן של ארבעה ראשים.

בתי המקדש רמוזים במילה "ושכנת"

"ושכנת" מרמז על שני בתי המקדש: מקדש ראשון היה ארבע מאות ועשר שנה, ומקדש שני היה ארבע מאות ועשרים שנה. בית ראשון רמוז כך: ושכנת"י - שישכון ת"י שנים. ובית שני רמוז כך: "ושכנת"י אותיות ושני ת"כ, שמקדש שני התקיים ת"כ שנים. (רבינו בחיי)

על ידי המקדש האדם חוזר לגן עדן

לשעבר היה אדם הראשון שרוי בגן עדן במחנה שכניה, עד שכעס עליו הקב"ה וגרשו ממחיצתו, וכשיצאו ישראל ממצרים ביקש הקב"ה להחזיר את עם ישראל למחיצתו, אמר להם שיעשו לו משכן וישכון בתוכם. (במדבר רבה נשא פרשה י"ג).

כל השפע יורד דרך בית המקדש

דע כי ארץ ישראל היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, וכנגד ארבע מאות פרסה למטה, יש למעלה חלון אחד מרובע והוא צר מלמעלה ורחב מלמטה, ושיעורו מלמעלה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה, כשיעור בית המקדש, כי בית המקדש כולו תחת החלון באמצעות עוביו של חלון, והכיפה היא כשיעור ירושלים תבנה ותכונן. ושיעור דמות החלון למטה הוא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה כשיעור כל ארץ ישראל, וכל ארץ ישראל תחתיו, וכשהיה יורד השפע מלמעלה, דרך צנור מלכו"ת של עשר ספירות עולם העשיה היה יורד, דרך הישרה עד חלון הכיפה הנוכח ויורד על בית המקדש ומתפשט על כל ארץ ישראל. (טוב הארץ, שפירא, בענין מעלת ארץ ישראל ד"ה ועתה נבאר, הובא בילקוט ראובני ד"ה דע)

המשכן נבנה ע"י שמות הוי"ה ואהי"ה

המשכן נבנה על ידי שם הוי"ה ואהי"ה, לכן יש בפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" עשרים ואחת אותיות כמנין אהי"ה, ואמרו חז"ל (ברכות נה.): "אמר רב יהודה אמר רב, יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ", ויש לומר שנקט "בהם" דוקא, כי תיבת "בהם" עולה כמנין הוי"ה ואהי"ה, שהיה צריך לכוון בהם "לחשוב מחשבות" כדי לבנות את המשכן. (מגלה עמוקות ואתחנן אופן ק"נ על פי הרמ"ע מפאנו)

לזכות האדם בבת זוגו

מי שמקריב לשכינה קרבן הקדוש ברוך הוא מקרב אותו לבת זוגו. (תיקוני זוהר תיקון ע' דף קלב.)

הקב"ה עושה בית למעלה לשותפים במקדש

מי שעושה מקדש, הקדוש ברוך הוא עושה לו באותו עולם בית לגור בו שם, שהוא קודש קודשים. (תיקוני זוהר תיקון ע' דף קלב.)

השכינה הולכת ממקום למקום

בימי האבות היתה השכינה פורחת באויר, ולא מצאה מנוח לכף רגלה בארץ, כאשר היתה בתחילת הבריאה. בא משה רבנו עליו השלום וכל ישראל עמו ועשו משכן ארון וכליו, והחזירו השכינה לשכון בתחתונים, באהל אבל לא בקרקע, כאשר היתה בתחילת הבריאה. וזה סוד "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ונמצאת השכינה כאכסניה הולכת ממקום למקום, ולזה אמר "ושכנתי בתוכם" ולא אמר ושכנתי למטה, אלא בתוכם כדמיון אכסניה כלומר בכל מקום שילכו אלך עמהם ואשכון בתוכם אבל לא במקום קבוע. וזהו סוד "ויהי בנסוע הארון" (במדבר י לה), ובימי שלמה היתה בארץ. (שערי אורה, ג'קאטיליה, שער א' שכניה. ילקוט ראובני ד"ה בימי)

ובעלי התוספות אמרו: "ועשו לי מקדש" בגימטריה שלמה בן דוד יעשה לי. [שניהם 866 כל אחד] (תוספות השלם תרומה כה ח, אות ט')

כל העולם נברא בזכות המשכן

ובמדרש (ילקוט שמעוני בראשית רמז יז) מסופר: אמר הקב"ה למלאכי השרת, עולם אני מבקש לברוא בשביל ישראל, אמרו לו מה עשו לך שאתה מחבבן כל כך? אמר להם עשו לי משכן, ודוגמא של כל העולם היתה במשכן.

עדות לישראל ששרתה שכינה ביניהם

התורה (שמות לח, כא. במדבר א, נ. י, יא) קוראת למשכן "משכן העדות", כי הוא "עדות" לישראל ששורה שכינה ביניהם. אמרו רבותינו במסכת אבות (פרק ה' משנה ה') "עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, לא הפילה אשה" וכו', וזה בזמן שהיה בית המקדש קיים, וזה היה אות לישראל ששכינה שרויה בנו, וכמו שהמשכן נקרא "משכן העדות" שהיה עדות לישראל, ששרתה שכינה ביניהם, כך גם היה בבית המקדש באמצעות מעשה ניסים שהיו בו, ובפרט ביום הכיפורים, בלשון של זהורית שהיה מתלבן (יומא סז.) להורות "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו" (ישעיה א יח).
ואפילו עתה שהוא חרב, הוא אות שבעונותינו הוא, ועתיד הקב"ה לבנות בית המקדש ממעשה ידיו, ובאמת כבר כשיצאו ישראל ממצרים היתה כוננתו יתברך להוריד לנו בית המקדש הבנוי מלמעלה, אלמלא חטאו בעגל, וכן פירשו בזוהר פרשת פנחס (דף רכ"א ע"א), זה לשונו: כשיצאו ישראל ממצרים רצה הקב"ה לעשותם בארץ כמלאכים הקדושים למעלה, ורצה לבנות להם בית קדוש ולהורידו משמי שמים, ולנטוע את ישראל בארץ נטע קדוש, וכעין הצורה שלמעלה, וזה שאמר (שמות טו יז) "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך", באיזה מקום? "מכון לשבתך פעלת ה'" - זהו בית ראשון. "מקדש ה' כוננו ידיך" - זהו בית שני, ושניהם פעולתו של הקב"ה הם, ומשהכעיסו לפניו במדבר, מתו. והכניס הקב"ה את בניהם לארץ ובית המקדש נבנה על ידי בני אדם, ועל כן לא נתקיים אלא נחרב, משום שנבנה על ידי בני אדם. (ראשית חכמה שער האהבה פרק ז' אות מ"א)

עיקר המקדש - הבית השלישי

הזוהר הקדוש (פנחס דף רכ"א ע"א) מספר: שלש שאלות שאל מין אחד את רבי אליעזר, וחד מינייהו, אתם מצפים לבית המקדש ולא תמצא בתורה אלא בית שני ולא בית שלישי? תשובה, בצאת ישראל ממצרים רצה הקב"ה לבנות בית המקדש בכבודו ובעצמו שנאמר "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך" (שמות טו יז), אלא החטא גרם ונבנה על ידי בשר ודם, ושוב החטא גרם בעזרא, אבל עיקר המקדש לא נבנה עדין ויבנה במהרה בימינו.

ושכנתי בתוכם - בתי כנסיות ובתי מדרשות

היום אין לנו בית מקדש, ומה שנשאר לנו זה בית מקדש קטן, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. ושמענו בשם רבי דוד אבוחצירא זצוק"ל אחיו של הבבא סאלי ז"ל שדבר זה מרומז בפסוק, דהנה כתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוכם" ראשי תיבות: **בתי כנסיות ובתי מדרשות**. (הובא גם בספרו של רבי דוד "פתח האוהל")

לא אבוא לירושלים של מעלה עד שאבוא למטה

הגמ' אומרת בתענית (ה): אמר רבי יוחנן: אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה. ומי איכא ירושלים למעלה, אין, דכתיב (תהלים קכב ג) "ירושלם הבנויה כעיר שחוכרה לה יחדיו".

אדם אחד גר בבנין של ב' קומות ודירתו היתה בקומה א', ומעליו גר חברו, יום אחד נפל הבנין, אמר הדייר שדר בקומה העליונה, תבנה למטה כדי שאוכל לבנות למעלה, אמר לו אין לי כסף, הלך לב"ד אמר להם שרוצה לבנות ולא יכול כי הדייר שגר למטה אינו יכול לבנות מחמת שאין לו כסף, לכן אם אפשר אני אבנה למטה, ואגור שם וכאשר יהיה לו כסף הוא יקנה ממני ויגור שם ואני אבנה למעלה, ופסקו לו כמו שאומרת ההלכה (עי' ב"מ קיז. ושו"ע חו"מ סי' קס"ד ס"ה) שיעשה כך שהדייר העליון יבנה לעצמו למטה ויגור שם עד שלחבירו יהיה ממון.

וכן אנחנו אומרים לקב"ה, עתה אין בנו מספיק תורה ומצוות ומעשים טובים שנזכה שבזכות זה יבנה לנו בית מקדש, לכן בבקשה קודם תבנה אתה כאן למטה בית המקדש, ואחר כך כאשר אנחנו נתקדם ונסגל תורה ומצוות, תבוא לבית המקדש העליון. (ע"פ השפת אמת, היילפרין, בסוף הספר בליקוט שושנים מדברים שונים ד"ה בונה ירושלים)

המקדש למטה יש בו עשר ספירות כמשכן של מעלה

יעקב אבינו ידע כשם שיש מקדש למעלה כך יש מקדש למטה, דכתיב (בראשית כח יז) "וזה שער השמים", וממקדש של מעלה למטה יש כמין סולם רוצה לומר דרך אחת ידועה שהוא ממקדש למקדש, ועל אותו סולם מלאכים עולים ויורדים גם כן הנשמות וכשם שיש שכינה למקדש למעלה כך יש שכינה ומקדש למטה, כשם שלמעלה הוא עשר ספירות כך המקדש שלמטה הוא בעשר אמות כי אין השכינה יורדת למטה מעשרה טפחים ואינה שורה אלא אם כן יש עשרה דברים והם עשרה כלים של משכן ודומיהם שיהיו קדושים בעשרה אנשים, ועל זה אמרו אין פוחתין בקדושה פחות מעשרה ושכינה שלמעלה ולמטה כלו דבר אחד כמו נר מנר והכל אחד. (ילקוט ראובני ד"ה ועשית קערותיו)

כָּכֵל אֲשֶׁר אֲנִי מֵרְאָה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל בְּלִיּוֹ וְכֵן תַּעֲשׂוּ (כה, ט)

רמ"ח איברים כנגד רמ"ח איברים שבמשכן

והנה במשכן היו מאה לולאות ומאה קרסים וארבעים ושמונה קרשים סך הכל מאתים ארבעים ושמונה, וכן היו במשכן מאתים ארבעים ושמונה ציוויים שצוה הקב"ה במלאכת המשכן, וזה שכתב "ככל אשר אני מראה אותך" רוצה לומר כמו שיש לך אתה משה רבנו רמ"ח איברים כן תעשה שיהיה למשכן רמ"ח אברים, שיש רמ"ח מצות עשה, וזה שאמר "וכן תעשו". (מגלה עמוקות ואתחנן אופן ק"ע).

כמראה החותמת ששם האותיות מהופכות

מתחילה באו האותיות לפני הקב"ה דרך תשר"ק, וחזרו ועלו כדרך, דרך אלף בית, ה"א וא"ו, וזה התהפך כחומר חותם, כי בטבע צורת חותם האותיות מהופכות ולאחר החתימה הן ישרות, וזה הסוד ידע בצלאל לצרף האותיות, כי הקב"ה הראה למשה תבנית המשכן מהופך, כמו שהוא בחותם שיעשה תבנית בהיפוך, ומשה לא הבין רק שיעשה כמו שהראה לו עד שבא בצלאל וגלה לו סוד זה. (ילקוט ראובני ד"ה ככל אשר, והוא ע"פ פירוש יואל משה על עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו מאמר חיקור דין ח"א פ"ג אות ט"ז)

ארון שולחן ומנורה של אש

בגמרא (מנחות כט.) אמרו: תניא אמר רבי יוסי ברבי יהודה, ארון של אש ושולחן של אש ומנורה של אש ירדו מן השמים וראה משה ועשה כתבניתם.

במעשיכם עליכם להיות כתבנית המשכן וכליו

בספר "נפש החיים" (שער א' פ"ד ובהערה שם) מכאן הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זכר צדיק לברכה שושכנתי בתוכם פירושו בתוכו של כל אחד ואחד מישראל, ובדרך זו הוא מבאר גם את הפסוק "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו, וכן תעשו". אמר ה' למשה, אל תחשבו שתכלית כוונתי היא עשיית המקדש החיצוני, אלא דעו שכל תכלית רצוני כתבנית המשכן וכליו, לרמוז לכם, במעשיכם עליכם להיות כתבנית המשכן וכליו, כולם קדושים וראויים ומוכנים להשרות שכינתי בתוכם ממש.

וזוהי כוונת הכתוב "וכן תעשו", שתכלית כוונתי שכן תעשו את עצמכם, וכמו שנאמר לקמן (פקודי לט, מג) "ויברך אותם משה", אמר להם "יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, אשריכם ישראל שזכיתם לכך, תזכו שינתן לכם בית הבחירה ותשרה שכינה בתוכם", וכן אמר גם הקדוש ברוך הוא לשלמה אחר גמר בנין המקדש (מלכים א' ו יב) "הבית הזה אשר אתה בונה וכו' (שם יג) "ושכנתי בתוך עמי ישראל".

הדברים הנפלאים שאדם יכול ללמוד מהמשכן וכליו

זמרון הגאון חיד"א בס' חדרי בטן (על התורה) כותב, שלא בכדי האריכה התורה בפרשת המשכן וכליו, והרי היו יכולים להמסר בתורה שבעל פה? אלא הסיבה לזה משום שיש לאדם ללמוד מן המשכן וכליו לעשות עצמו כמשכן להשראת השכינה, ולכן אנחנו קוראים אותה בכל שנה כדי שנתבונן בה ונלמד בה לעצמינו. וכעת נסביר מה יש ללמוד מכלי המשכן:

אש תמיד תוקד על המזבח - להורות על התלהבות תמידית בעבודת ה' יתברך, תפילות מיוחדות, לימוד בחשק, מצוות בשמחה. וגם למדנו מכך שיש מצוה להביא אש משלנו על המזבח ולא לסמוך רק על האש הניסית. והוא רמז כי מלבד מה שיש לאדם התלהבות מכח נשמתו, צריך גם כן ללמוד ספרי מוסר כדי שיקנה עוד התלהבות והתעוררות. על המזבח מקריבים קרבנות - מלשון קריבה לקרב בריות לתורה.

בקודש הקודשים היה ארון ובתוכו הלוחות - לרמוז שהאדם יכול בקרבו את התורה הקדושה ולכן צריך להרבות בלימוד. **בדי** הארון - שהם משל למחזיקי התורה ותלמידי חכמים, יש בהם הלכה "לא יסורו ממנו", ויש בזה רמז שגם לעולם הבא יהיו יחד עם התלמידי חכמים.

המנורה - רומזת למידות טובות, וששת הנרות פונים לנר האמצעי, לרמוז שבכל המידות צריך האדם לאחוז בשביל האמצע.

השולחן - מדותיו של האדם ניכרות כאשר הוא יושב ליד השולחן לאכול, וכמו שבשולחן היה לחם ה"פנים".

ובספר צרור המור (פרשת תרומה) כתב גם כן, דרך רמז ותוכחות מוסר, שהאדם ישתדל הוא בעצמו כאילו מקדש שרוי בתוך מעיו (ראה גמרא תענית יא:), ויטהר רעיוניו, ויעשה בו דוגמת המקדש, דהיינו יעשה הכנה בגופו, דוגמא לכלי המקדש:

מזבח גדול - לשחוט את היצה"ר "ויזבח עליו" - את כל ההרהורים רעים והיו לבער.

הרמת הדשן - להסיר שיורי שיריים מהרהורים רעים, כי יצה"ר מתחדש עליו בכל יום.

מזבח קטורת - שיהיו מעשיו נאים כקטורת. וריחו נודף - ללמד מעשים דרך התשובה.

מנורה - להאיר לעם בנועם המידות וצריך לדשן המנורה שלא תהיה בו כוונה שאינה טובה, דהיינו שיהיה רבי או עשיר.

שבעת קני המנורה - כנגד שבעים שנה של חיי האדם.

הארון - רומז שיהיה מלא מכל מצות התורה.

הכרובים - רומז שיהיה כתינוק נאה ונקי מחטא כבן שנה. כמ"ש בן שנה שאול במלכו - שיהיה נקי מחטא כבן שנה.

השלחן - רומז שיערוך שולחן לעמלי תורה ועניים מרודים תביא בית ויהיו על שלחנו.

לחם הפנים - רומז שיהיה יודע לדרוש בתורה הנקראת לחם פנים, וביום השבת יערכנו ידרוש לעם בכמה פנים.

וזהו רמז ועשו לי מקדש, ממש ככל האמור, ואז "ושכנתי בתוכם" ממש כמו ששכנתי בתוך בית המקדש, ויהיו בו מדות והנהגות טובות אשר עליהן רומזים כלי הקודש הנזכרים.

האדם מרכבה לשכינה

"ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו" ויש לדקדק היה לו לומר ושכנתי בתוכו, ועוד מראה לך מיבעי למימר מדוע אמר "מראה אותך", ועוד כפל "תבנית" למה לי היה לו לומר תבנית המשכן וכל כליו, ועוד פירש רש"י וכן תעשו לדורות אם נאבד אחד מהכלים.

ופירש בספר "אלף המגן" שהמשכן וכליו נעשו לציור דוגמת מרכבה עליונה, למען יראה האדם וילמד לישר דרכו ואיבריו, שהם דוגמת כלי המשכן שהכל רמז על איברי האדם, ויקח מוסר לעשות טוב להיות מרכבה לשכינה, וזה שאמרו ושכנתי בתוכם בתוך בני ישראל, ולזה אמר ככל אשר אני מראה אותך בעצמך שאתה מרכבה לשכינה על ידי ענותנותך, וכן יעשו, וזה שאמר רש"י (כה ט, בד"ה וכן תעשו) לדורות, שהדורות בעצמן יהיו כדוגמת המשכן וכליו להשראת שכינה בהיות אבריו פגומים, הוא בעל מום, ואין השכינה שורה בו.

ודבר זה נאמר שם בתיקונים (תיקוני זהר תיקון ע' דף ק"ל ע"ב), זה לשונו, ובכל אבר ואבר שהוא נר לכל מצוה בתרי"ג מצות שיש נגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים, צריך האדם להמליך את הקדוש ברוך הוא, ולתקן עבורו מקום נקי וטהור, כדי שיוכל לשרות שם, ומשום זה צריך האדם לבער מכל אבר ואבר, את כל המחשבות וההרהורים הרעים והמלוכלכים, שהם קליפות המעכבות את הקב"ה לשרות שם ולשרפן על ידי עשיית המצות שהן נרות השרויים בכל אבר ואבר, כי כל מצוה נקראת נר, וכמו שכתוב כי נר מצוה, נר ה' נשמת אדם, ועל ידי הנר שהוא המצות צריך להיות "חופש כל הדרי בטן" (משלי כז), לבער ממנו שאור וחמץ מוץ ותבן. (מוסר חכמים פרשת תרומה ד"ה ועשו ל:).

וְצִפְיֹתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ תִּצְפְּנֵנּוּ (כה, יא)

מצופה ביראת שמיים

הארון הוא משל לתורה, ולכן הזר שעליו רומז לכתר התורה שהרי שומר בתוכו את התורה וכן התלמיד חכם אוגר בתוכו את התורה, וצריך שיהיה מצופה מבית ומחוץ ביראת שמיים, כמו הארון שהיה מצופה מבית ומחוץ.

(חמדת ימים פרשת תרומה ד"ה ועשו ארון)

כותב החתם סופר זי"ע (דרשות ח"ב דף רלח ע"ב ד"ה ויעש), אמרו רבותינו (מגילה י:): מקום הארון אינה מן המדה, היינו מקום התורה ולומדיה אלא היא למעלה מן הזמן ומן המקום.

ללמדנו שלא יביט על המצב או על המקום שהוא נמצא, אלא בכל מצב בכל עת ובכל שעה, יפנה לעסוק בתורה, וממילא יאירו עיניו בתורה.

ת"ח צריך שיהיה תוכו כברו

הגמרא (יומא עב:) אומרת: "אמר רבה כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו אינו תלמיד חכם, והלא דברים קל וחומר מארון ומה ארון שאינו לא שומע ולא מדבר ולא יודע מה בתוכו, כתיב ביה מבית ומחוץ תצפנו כדי שיהיה תוכו כברו, תלמיד חכם שהוא רואה ושומע ויודע מה בתוכו ונידון על השערה, על אחת כמה וכמה שצריך שיהיה תוכו כברו".

אמר רבי יונתן (יומא עב:) אוי לו לתלמיד חכם שעוסק בתורה ואין בו יראת שמים, אמר רבי ינאי חבל על דלית ליה ביתא ותרעא לביתא עביד, מאי דכתיב "וזאת התורה אשר שם משה" (דברים ד מד) זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מות.

פעם הזכרנו את מה שאמר מרן הסבא קדישא ראש הישיבה הרב עזרא עטייה זצ"ל אודות הגמרא בשבת (לא:): שכתבה משום רבי אלעזר שאין לקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד, ובברכות (ה.) אמר רבי חייא מיום שחרב בית המקדש אין לקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, והסביר ראש הישיבה את הגמרות שאומנם אין לקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה ושהם נתונים בתוך אוצר של יראת שמים. וכי מאחר שהוא מצופה זהב מבית ומחוץ עץ למה לו, לומר לך אלמלא יצר הרע אין שבח לתלמיד, אלא שבחן שכובשין יצרן יותר. (משנת רבי אליעזר מדרש אגור פרק י"ג ד"ה גדולה תורה מכל כלי חמדה)

במילים תוכו כברו רמוז שם הוי"ה

ודורשי רשומות אמרו כאן רמוז נפלא:

האותיות הפנימיות של "תוכו" הם כ"ו כמנין שם הוי"ה, והאותיות החיצוניות של "כברו" ג"כ הם כ"ו כמנין שם הוי"ה לומר שיהיה "שיויתי ה' לנגדי תמיד" מבית ומחוץ. (חלק יעקב דרוש א' בסופו דף י' ע"א)

צריך להתאמץ כדי ללמוד תורה

בברכות (כח.) מסופר כאשר היה רבן גמליאל נשיא, הכריז ואמר, כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש, רק כאשר עברה הנשיאות לידי רבי אלעזר בן עזריה, סולק שומר הפתח ונתנה רשות לכנס לבית המדרש לכל מי שרצה ללמוד תורה, והגמרא מציינת שבאותו היום נתוספו יש אומרים ארבע מאות ספסלים ויש אומרים שבע מאות.

וקשה מי היה זה שומר הפתח שהיה מסוגל להבחין בכל תלמיד אם תוכו כברו, הרי היה עליו לקרא מחשבות! בספר מעיינה של תורה מובא בשם הרבי הזקן מסדיגורה, שביאר שדלתות בית המדרש נסגרו על מנעול ובריה, אולם התלמיד שרצה במלוא רצונו ושאיפתו ללמוד תורה היה נוקט כל האמצעים והפעולות, היה נאבק בכל מיני דרכים כדי להגיע אל הקודש פנימה כדוגמת הלל שעלה על גג בית המדרש ושמע דברי תורה דרך הארובה (לקח טוב, בייפוס).

וְהָיוּ הַפְּרָבִים פְּרָשִׁי כְּנָפִים לְמַעַלָּה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפְּפֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו (כה, כ)

הכרובים - מלאכים

מיכאל מימין מְהַלֵּל, וגבריאל משמאל ממלל, שתי פעמים מזה כנגד (ישעיה ו ג) וקרא זה אל זה. (תוספות השלם אות א')

כרובים - אלו תלמידי חכמים

כרוב אחד - אברהם ויצחק על שם וילכו שניהם יחדיו (בראשית כב ו), נאמר פניהם איש אל אחיו (תוספות השלם אות ג).

פרשי כנפים - אלו שני תלמידי חכמים שיפרשו כפיהם לאביהם שבשמים, ויבקשו רחמים שיהא תלמודם מתקיים (פירוש רבינו אפרים עה"ת).

בחינוך צריך להשקיע

"כרובים" - דמות פרצוף תינוק היה להם (רש"י).

דרש הגאון הקדוש רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע בפני קהל רב בשבת פרשת "תרומה", וכה אמר: שנינו במכילתא (יתרו פרשה י' ד"ה אלהי כסף): כל כלי השרת במשכן ובמקדש מותר היה לעשותם מכל מיני מתכות, בזמן שלא היה זהב. אולם הכרובים שעל הארון היו צריכים תמיד להעשות רק מזהב טהור, ואסור לעשותם ממין מתכות אחרת.

ונשאלת השאלה: מדוע נשתנו הכרובים בענין זה מכל שאר חלקי המשכן? - אלא - המשיך רבי מאיר בהרמת קול: הכרובים מסמלים את התינוקות הרכים, כדברי רש"י הנ"ל - "דמות פרצוף תינוק היה להם", ומשום כך היה מקומם על ארון הלוחות, כדי ללמדנו שמוטלת עלינו חובה קדושה לחנך את הילדים שלנו לחיי תורה. וכאשר מדובר בתפקיד קדוש זה, חינוך הדור הצעיר, אי אפשר לצאת ידי חובה בקטנות, בפרוטות של כסף או של נחישות, אלא כאן מוטלת החובה לתת זהב דווקא... (הובא בספר אמרי דעת)

וְעִשִּׂיתְּ שִׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים (כה, כג)

שטי"ם - ש'לום ט'ובה י'שועה מ'חילה

כתב רבינו בחיי: 'שטי"ם' ראשי תיבות - ש'לום ט'ובה י'שועה מ'חילה, ובאמת, אף הארון והמזבח היו עשויים [גם] מ'עצי שטי"ם', כי הארון והמזבח מביאים על האדם את אלו הברכות. והוסיף לומר, כי אף בסיבת השולחן יבואו לאדם כל אלו הטובות, כלומד על ידי הצדקה וחסד שעושה על שולחנו. ודרשו (ברכות נה.) על הפסוק (יחזקאל מא כב) 'והמזבח... זה השלחן אשר לפני ה', ואמרו חז"ל, פתח במזבח וסיים בשלחן, לומר לך, שבזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר, עכשיו שאין ביהמ"ק שלחנו של אדם מכפר. וזוכה על ידי שלחנו בעשיית צדקה וחסד לשלום טובה ישועה וברכה.

המעוות שנתת לעניים, ילכו עמך לעולם שכולו טוב

והחתם סופר זי"ע (על התורה פר' משפטים ד"ה אם כסף) ביאר בקרא (שמות כב כד): "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך", אם תרצה שכספך ילווה אותך לקברך, קיים בהם מצוות צדקה והלוואה, כי רק את העני - המעוות שנתת לעניים, אותם המעוות ילכו עמך לעולם שכולו טוב.

וְעִשִּׂיתְּ מְנֻרַת זָהָב טְהוֹר מְקֻשָּׁה תְּעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה (כה, לא)

במנורה המידות שלמות וארון כולו חצאים

בשלושה כלים היו מדות שונות: במנורה - מדות שלמות ואין חצאין, ובשולחן: "אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קומתו" (שמות כ"ה כ"ג) היו בו שלמין וחצאין, ובארון הכל חצאין - "אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו" (שם כ"ה י'), ומה בא ללמד, אלא הארון זה סמל לתורה ובתורה האדם לא יאמר כבר השלמתי את הכל, אלא כל מה שילמד ויגדל עדיין לא הגיע לחצי. כי התורה נאמר עליה (איוב י"א ט') "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים", ובשולחן יש שלם וחצאין ללמד שני דברים: שהאדם לא ירדוף אחרי הרווחים והתאוות אלא יאמר אני כבר שלם ויש לי הכל ב"ה, אבל כשרוצה לתת צדקה לא יאמר מספיק, אלא כמה שיתן ירגיש תמיד כי זה רק חצי, והמנורה זה אור של הקב"ה והשפע שלו, שהוא שלם ונותן בשלימות את הכל (ע"פ הכלי יקר כ"ה כ"ג).

סגולה להבנת התורה ללמוד פרשת המנורה

כתב הרב הקדוש הבני יששכר זצ"ל בספרו אגרא דפרקא (אות קע"ב) וזה לשונו: "ונראה לי בסגולה, כשהאדם אינו מבין איזה דבר בתורה יאמר פרשת המנורה בתורה ויאירו עיניו", עד כאן לשונו.

ויש לציין בזה לדברים נפלאים שכתב השפת אמת זי"ע בפרשת המנורה, "ועשית מנורת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה" וגו'. אומר רש"י "תיעשה מאליה לפי שהיה משה מתקשה בה, אמר לו הקב"ה השלך את הככר לאש, והיא נעשית מאליה". ולהלן (פסוק מ) אומר רש"י "מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה עד שהראה לו הקב"ה מנורה של אש".

והקשו המפרשים אם המנורה נעשתה מאליה, למה נתקשה בה משה עד שהיה צריך הקב"ה להראות לו מנורה של אש? ומבאר משפת אמת זצ"ל (שנת תרל"א) על פי יסוד נפלא בעבודת ה': באמת אין בכוחו של אדם לעשות רצונו יתברך בשלמות, אלא שעל ידי רצון האדם בלב ונפש לעשות רצון קונו, עוזרים לו מן השמים שימלא את חפצו, רצון האדם משפיע שהדבר ייגמר מעצמו.

והנה משה התקשה לדעת, מה הוא רצון ה' במנורה, והראה לו ה' מנורה של אש, ומאחר שחפץ לעשות רצונו יתברך, אלא שהיה זה למעלה מכוח האדם להוציא אל הפועל, נעשתה מאליה.

ומביא השפת אמת שכעין זה פירש זקינו הגה"ק בעל החידושי הרי"ם בדברי חז"ל (מגילה ו:): "יגעתי ומצאתי - תאמין", ולכאורה הרי מציאה היא בהיסח הדעת, ומה שבא על ידי יגיעה, לא שייך לומר עליו שהוא "מציאה"? אלא,

שאי אפשר להשיג האמת אפילו על ידי יגיעה, מכל מקום כשהאדם מתייגע, נותן לו ה' יתברך במתנה ובדרך מציאה" עד כאן דבריו.

ובזה אפשר להבין, מדוע דווקא, פרשת המנורה היא סגולה להבנת התורה, דבא לרמוז על היסוד הנ"ל של השפת אמת, שיזכור האדם שאחרי שמתייגע יקבל מתנה מהקב"ה הבנה בדברי התורה הקדושה.

וְעִשִׂיתָ שְׁלַחַן עֲצֵי שִׁטִּים... וְעִשִׂיתָ מִנְרַת זָהָב טָהוֹר (כה, כג-לא)

הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב הולך הרוח

במסכת מנחות (פו:) איתא, שולחן בצפון ומנורה בדרום, והנה כתיב בקהלת (א ו) "הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סובב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרוח".

ואמר החפץ חיים (קהלת א ו, וכן כתב בספר ערבי נחל, אייבשיץ, פרשת שלח דרוש ג') בדרך רמז: והכוונה היא כי כל תכלית האדם היא ללכת אל דרום, הרוצה שיחכים - ידרים (בבא בתרא כה:): ללמוד תורה ולקיים מצוות, וזהו "הולך אל דרום", אולם כששואלים את האדם, למה אתה רץ מבית הכנסת תיכף אחרי התפילה ואינך יושב ללמוד שעה או שעתיים, יענה ויאמר לך כי "סובב אל צפון", כלומר, אינני הולך אלא סובב פונה הוא מעט לעסקיו להרויח לפרנסת ביתו. אבל סוף דבר הוא כי "סובב סובב", הוא טרוד כ"כ בסובב עד ש"הולך הרוח", כלומר, עד שתצא נשמתו. והסוף הוא כי "על סביבותיו" בשביל שהיה טרוד יותר מדאי בסובב, "שב הרוח", שולחים אותו בחזרה לעולם הזה לתקן את אשר עָוָה.

על ידי השולחן והמזבח ירד מזונות לכל העולם

איתא בילקוט שמעוני (מלכים א' אות קפ"ה ד"ה ויעש שולחנות) "ויעש שלחנות עשרה" (דברי הימים ב' ד ח) כדי להרבות זרעים, ולמה עשה משה אחד שלא היו צריכים במדבר זרעים, עוד שם (ד"ה ויעש כוורים) "ויעש עשרה כוורות נחשת" (מלכים א' ז לח) כדי להרבות גשמים, עשרה כוורות כנגד עשרת הדברות ומשה עשה כוור אחד שלא היו צריכים גשמים במדבר שהמן יורד להם והבאר עמם. אם היו ישראל שומרים המצוות לא היתה הארץ צריכה המטר אלא השגחת אלהות היה משפעת על הארץ. מעט גשמים היה מספיק אבל בעוונות ישראל המטר בא מצד הדין מצד הגבורה והגשמים הם להגבורה חשובה. לכן היה השולחן בצפון שתתגבר בו הברכה בלחם שהוא עיקר כל המזונות וממשלתה לבנה.

שלחן זה נמצא במשכן, וברכות עליון שורות עליו, וממנו יוצא מזון לכל העולם, ושלחן זה לא צריך להיות ריק אפילו רגע אחד, אלא להיות עליו מזון ולכן צריך להיות עליו לחם תמיד, ומתוך השולחן ההוא יוצאים ברכות ומזון לכל שאר שולחנות בעולם שמתברכים בזכותו. שלחן שכל אדם צריך להיות לפניו בשעה שמברך לקדוש ברוך הוא, בשביל שתשרה עליו ברכות מלמעלה שהברכות לא שורות במקום ריק דכתיב (מלכים ב' ד ב) "הגידי לי מה יש לך בבית" (זהר תרומה דף קנ"ג ע"ב).

ז' באדר

יום פטירת משה רבנו

ז' באדר הילולת משה רבנו

דרשה ממו"ר ועט"ר ראש הישיבה באתרא קדישא מירון - ליל חמישי ז' באדר תשע"ט הילולת משה רבינו בספר שמות ועד כל התורה כולה עד סוף ספר דברים אין פרשה שלא מוזכר בה שמו של רבינו רעיא מהמנא, אבל בפרשה "ואתה תצוה" לא מוזכר שמו של משה רבינו כותב הרא"ש איך זה שבפרשת בפרשת ואתה תצוה "ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור", איך זה יכול להיות שלא יהיה מוזכר שמשה רבינו הוא נותן התורה, שעלה על הר סיני להביא את התורה לעם ישראל איך אפשר שלא יהיה כתוב שמו. אומר ש"קללת חכם אפילו על תנאי היא באה" משה רבינו מסר עצמו בשביל עם ישראל, משה רבינו אהב את עם ישראל אהבה שאין כמותה, שעם ישראל חטאו בעגל היה כאב גדול בעולמות העליונים, והקב"ה רצה ח"ו לעשות בעיה גדולה לעם ישראל, אומר משה רבינו לקב"ה בבקשה ממך אם תסלח להם טוב, ואם אין "מחני נא מספרך אשר כתבת" למה לי חיים, לא רוצה, ואומר לו משה אני כלול מכל הנשמות של עם ישראל, ולכן מספיק שתקח את משה וזה כלול מכל עם ישראל מה צריך עזוב את בנינו, עזוב את עם ישראל, אין כמותם, תמחול להם, תסלח להם התחנן לפני הקב"ה, אבל הוא בשביל מסירות נפש לעם ישראל אמר "מחני נא מספרך". אבל בכל זאת זה מתקיים, מה יעשה הקב"ה יקח את משה רבינו, ימחה אותו מהספר, לכן אמר לו הקב"ה, תראה אני לא אכתוב אותך בפרשת "ואתה תצוה" מה שאמרת מחני נא, אני אמחוק אותך מספר אחד מפרשה אחת פרשת ואתה תצוה.

ואומר מו"ר רבנו יוסף חיים זצוק"ל בעל הבא"ח נתן רמז בזה מספרך אותיות מספר -ך, כי חומש בראשית יש בו י"ב פרשיות, וספר שמות יש בו י"א פרשיות ופרשת תצוה היא פרשה ח' מספר שמות, וא"כ נמצא שפרשת תצוה היא ספר כ'.

והגאון מווילנא אומר בא אני אראה לך פלא, תמיד בפרשת תצוה יכול פטירת משה רבינו ולכן לא מוזכר שמו של משה בפרשה הזאת.

אבל יש בזה סוד גדול - אתם יודעים סוף הפרשה הקודמת היא מסיימת במילת "נחשת" ומתחילים "ואתה תצוה" משה רבינו בא לתקן כמה דברים היה גלגול של נח והוא בא לתקן את שנת בן אדם הראשון והוא גם הבל והוא משה, משה ר"ת מ'שה ש'ת ה'בל, אבל הוא גם בא לתקן את נח ולכן מסיימת הפרשה הקודמת במילת "נחשת", שזה אותיות נח-שת, ו"אתה" זה משה, תצוה את בני ישראל, וזה בא לרמז שמשה רבינו בא לתקן את הענין של נח, נח שיצא מן התיבה הוא היה בוכה רבונו של עולם מה קרה בעולם הכל שמם אין אף אחד איך לא רחמת תרחם, אמר לו הקב"ה עכשיו אתה בוכה (בזוהר כתוב רעיא שטיה אני לא רוצה לחזור על המילים האלו אני לא רוצה לומר את זה) אני חכתי לך שתבכה שתבקש רחמים על כל העולם על בני מקודם שאני הבאתי את המבול אני חכתי לך רמזתי לך איפה אתה, ולכן המבול נחשב על שם נח כתוב "מי נח" נח היה צדיק הוא הציל את כל העולם כולו הוא נשאר יחידי בתוך התיבה למה שהמבול הקלקלה הזאת תקרא על שמו "מי נח" המים של נח, אלא בגלל שהוא היה צריך להתפלל והוא לא התפלל, משה רבינו בא עכשיו לתקן את הדבר הזה כשנח היה צריך להתפלל על כל העולם ולמסור נפש ולא עשה את זה עכשיו משה רבינו הוא גלגול של נח לתקן את הדבר הזה אומר המגלה עמוקות משה רבינו אמר "מחני נא" מחני אותיות מי-נח, בגלל נגרם "מי נח" עכשיו "מחני" שאני רוצה לתקן את מי נח, וכו מחני נא זה מ-נח אני, ולכן הוא בא לתקן את ענין נח וזה תיקון גמור, והוא מסר נפש.

עכשיו זה הילולת משה רעיא מהמנא מה זה מסירות נפש של רועה של מנהיג של עם ישראל, וידוע מה שאומר הזוה"ק שארבע גלויות יש לעם ישראל, הגלות הראשונה יצאנו בזכות אברהם, הגלות השנייה בזכות יצחק הגלות השלישית בזכות יעקב, והגלות הרביעית הגלות הזכות ניצא בזכות משה רעיא מהמנא.

אבל אומר רבינו חיים בן עטר משה רבינו רוצה לראות מי לומד תורה הוא לא רוצה לגאול סתם הוא רוצה לגאול מי שיושב ועוסק בתורה ולכן אומר "ויקחו אליך שמן זית זך" דע לך משה בדור האחרון "אתה תצוה" אתה תחנן בפני עם ישראל, ותדע לך שהם יקחו "שמן זית זך" זה התורה הקדושה כמו השמן מאיר לעולם כך התורה מאירה לעולם, "כתית למאור" בשביל שאדם רוצה שיהיה לו תורה שלמה, צריך "כתית למאור" לכתת את עצמו שיזכה לתורה, ואז אם יש תורה יש הכל.

כתוב "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" והגמ' מפרשת, אורה זו תורה, וא"כ מדוע לא כתוב ליהודים היתה תורה ושמחה וששון ויקר. אלא התורה זה העיקר להוציא אותה לאור האור של התורה זה הנשמה של העולם והנשמה זה רבי שמעון בר יוחאי זה התורה שהוריד אותה משה רבינו מפנימיות התורה מהר סיני זה אורה של תורה, אם יש תורה ואורה יש הכל, ליהודים הייתה "אורה", יהיה שמחה יהיה ששון יהיה יקר יש פרנסה יש שפע יש הכל בעולם, אם יש תורה יש הכל.

תדעו לכם משה רבינו אוהב את מי שלומד תורה וידוע את התורה צריך ללמוד טוב תורה ללכת בדרכים של אבותינו הקדושים לעסוק בתורה הקדושה, ולהחזיק בלומדי התורה.

התפשטות של משה היא בכל דור ודור

הנה נודע כי התפשטות של משה היא בכל דור ודור, כמ"ש "משה שפיר קאמרת", וא"כ כל ת"ח שאומר ד"ת ומחדש ודורש, הרי הוא בחינת משה רבנו, וז"ש וילך משה, אפי' שמשה רבנו נשמתו עדין בכל זאת עודנו מדבר דברי תורה. כי נצוץ של משה רבנו מתנוצץ באותו ת"ח ועוזר לו ועל ידו הוא מחדש חידושים.

וזה שביאר רבנו האר"י ז"ל על המשנה כל העוסק בתורה לשמה - אותיות למשה, שבשעה שאדם עוסק בתורה מתעברת בו נשמת משה רבנו ומסייעת לו ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

וז"ש בזוה"ק מה שהיה הוא שיהיה ר"ת משה, כי בשעה שקיבל משה רבנו את התורה בסני עצם קבלתו את התורה קבל אחריות שיראה להתאמץ שעם ישראל יקיימו את התורה לעולם ובודאי בחייו, אבל גם אחרי מותו קבל עליו לבא ולהעבר בת"ח וצדיקים בכל אחד שמקבל עליו עול מלכות שמים ועוסק בתורה.

כמ"ש רבנו האר"י ז"ל בשער הגלגולים ונראה שגם רשב"י זיע"א שהוא אחראי על סודות התורה כל מי שעוסק בזה הוא אחראי עליו, כי הוא בחי' משה רבנו ג"כ.

ולכן המשנה באבות אומרת שמגלין לו רזי תורה כי מתעברת בו נשמת משה רבנו ואז מגלה לו סודות התורה.

ולזה רמו משה רבנו באמרו ויתעבר ה' בי למענכם, דהיינו שנכנס בסוד העיבור. ובכל ת"ח ות"ח שעוסק בתורה הקדושה זוכה לאותו עיבור. וזה סוד הפסוק כי שם חלקת מחוקק ספון, כי נשמת משה ספון וטמון בכל יהודי ויהודי שעוסק בתורה, והנה מחוקק גימט' רמ"ח, שנשמת משה מתעברת בכל קיום רמ"ח מצוות עשה.

ועי' מה שכתב בעל התניא בליקוטי אמרים (פרק מ"ב) וז"ל: מ"ש בגמ' על פסוק ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך אטו יראה מילתא זוטרתא היא אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא וכו' דלכאורה אינו מובן התירוץ דהא שואל מעמך כתיב. אלא הענין הוא כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלהות לכללו' נשמות ישראל שלכן נקראים בשם רועים ומשרע"ה הוא כללו' כולם ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך בחי' הדעת לכללות ישראל לידע את ה' כל אחד כפי השגת נשמתו ושרשה למעלה ויניקתה משרש נשמת משרע"ה המושרשת בדעת העליון שבי"ס דאצילות המיוחדות במאצילן ב"ה שהוא ודעתו אחד והוא המדע כו'. ועוד זאת יתר על כן בכל דור ודור יורדין ניצוצין מנשמת משרע"ה ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי הדור עיני העדה ללמד דעת את העם ולידע גדולת ה' ולעבדו בלב ונפש כי העבודה שבלב היא לפי הדעת כמ"ש דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ונפש חפצה ולעתיד הוא אומר ולא ילמדו איש את רעהו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו'. עכ"ל.

אין לנו יום ששון ושמחה בשנה כיום ז' אדר, אלא שנדחית השמחה לפורים

ידוע שמרנא החתם סופר זי"ע היה דורש לתלמידיו ביום ז' אדר, וכתב בליקוטי חבר בן חיים, שאי אפשר לתאר את המעמד והמצב שהיה בשעה שהחת"ס היה דורש ביום ז' אדר. התלמידים טעמו בתפילת ערבית שלאחר הדרשה, טעם יותר נעלה מתפילות דר"ה ויוה"כ.

כתוב בדרשות חת"ס (דף קע"ג עמוד ב') שלכאורה אין לנו יום שמחה וטוב לב בכל השנה כיום ז' אדר, שבזה היום כרת עמנו ברית 'אתם נצבים היום', ועל זה היום נאמר 'היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך, וביום הזה אמר לנו משה 'ולא נתן לכם ה' לב לדעת ועין לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה', ופרש"י 'אותו היום עמדו על דעת רבם מה שלא עמדו והשיגו כל ארבעים שנה' - מיום ז' סיון תמ"ח עד ז' אדר תפ"ט.

זי"ג ספרי תורה חדשים נתן לנו בזה היום, שהשווה אותם לספר תורה של מעלה. ואם כל אחד מישראל שעמד על דעת רבו בזה היום, נתחבר עם משה רבינו, ועי"ז נחשב לנו כאילו נולדנו מחדש, בו ביום נתקיים אתפשטותא דמשה בכל ישראל.

וא"כ היה צריך לעשות שמחה וששון ליהודים, משלוח מנות וסעודה גדולה בזה היום הגדול. ומה נעשה שלעתותי ערב נסתלק משה רבינו, וזהו שנפסק בשו"ע סי' תק"פ שהוא יום תענית.

וחדש החת"ס: 'ואולי אילו היינו אנחנו עוסקים בקבורתו, הייתי מכניס את המת לחדר, ונוהג ימי משתה, ואח"כ הייתי עוסק בקבורתו'. כדין 'מעבירין את המת לפני הכלה'. ולא רצה הקב"ה שיעשו כן בני ישראל, לכן קברו הוא בעצמו 'ויקבור אותו בגיא', ונתחייבו באבלות ונתבטלה השמחה, ונדחית השמחה בשבעה ימים עד יום י"ד אדר, שבו חוגגים ושמחים כל ישראל כהשלמת השמחה דיום ז' אדר.

רוקדים על 'היום הזה נהיית לעם', וששים ושמחים על 'נתן ה' לכם לב לדעת ועין לראות ואזניים לשמוע'. וכמ"ש השלה"ק 'והדת ניתנה בשושן הבירה', אימתי ניתנה לנו דת התורה האמיתית, בשושן הבירה, הדר קיבלוה באהבה. ושמחת התורה היא לנו.

מדוע קוראים לו "משה רבינו" ולא "רבינו משה"

הבן איש חי בספרו עוד יוסף חי (פר' תצוה), שנקרא בשם 'משה' על שם שמשה אותנו ממצרים, כי מה שנמשה מן המים, היה צריך להיקרא בשם 'משוי' שהוא נמשה, ולא שהוא משה את האחרים, אלא שנקרא שמו משה, על שם שהוא יוציאנו מכור הברזל ממצרים וממעמקי הים, ומעוד הרבה צרות הצילנו, וזהו השם 'משה'. ובתיה ברוח קודשה קראה שמו משה, ולא משוי, ע"ש העתיד.

והנה כל הצדיקים שהיו רבם של ישראל, ומזכירים שמותם בשם רבי, בדוגמת הרבי מלובלין שלימד אותנו תורה ויראת שמים, ולזאת נקרא שמו 'הרבי מלובלין', אך משה רבינו כשהוציאנו ממצרים עדיין לא לימדנו תורה ועוד לא היינו לעם ישראל, בתחילה הצילנו משעבוד קשה, בלי תנאי של ליסוד התורה, וזהו השינוי בין משה לשאר צדיקי ישראל, שהם רבותינו על שם שלימדו אותנו תורה ויראת שמים, לכן נקראים רבי פלוני, אך משה הוא משה לפני שהוא היה רבינו.

כיון שהיה לפני מתן תורה, אומרים קודם את שמו ואח"כ רבינו

ורבינו הסמיכת חכמים מבאר טעם שנקרא משה רבינו ולא רבינו משה, ע"פ מה שכתב השלה"ק שכל חכמי ישראל היתה התורה לפני שמותיהם, כל רבותינו נולדו בעולם אחר גילוי התורה, רבי יהודה, רבי מאיר, תחילה היה רבי ואח"כ שם הצדיק, אך משה רבינו שהיה איתנו לפני מתן תורה, לכן נקרא 'משה-רבינו', תחילה היה משה ואח"כ רבינו, משא"ב שאר הצדיקים הוקדם להם רבי לפני השם.

עוד כתב הסמיכת חכמים טעם נפלא שכשמזכירים תלמיד חכם שהיה כבר בעבר, נקרא רבי פלוני, אך הת"ח שעכשיו נמצא אתנו שייך לקרוא לו קודם את שמו ואח"כ הכינוי, כמו משה רבינו. וכך הוא על פי דקדוק לשון הקודש שבנוכחות הצדיק בחייו קוראים אותו בשמו ואח"כ בכינויו. וא"כ מכיון שאי אפשר לחדש שום חידוש בתורה בלי התנוצצות משה רבינו, שנמצא איתנו בבתי כנסיות ובתי לדרשות, לכן נקרא כך - משה רבינו.

שמו משה הוא עצמו הרבי שלנו לענוה ושפלות

בספר החיים כתב שנקרא שמו משה רבינו, כי השם משה הוא הרבי שלנו, מכל שמותיו הגדולים שהיו לו, טוביה, יקותיאל, אבי סוכו, אבי זנוח וכו', על שם מעלותיו הגדולות, והוא בחר בשם משה, לרמוז על שפלותו וענוותנותו, הייתי בתיבה בתוך היאור, כמעט שלא נשאר ממני כלום, בנסי ניסים משו אותי מן המים. זה הרבי שלנו, הענוה שלו היא עצמו רבינו. בשמו לבד הוא כבד מורה לנו את דרכי הענוה והשפלות.

משה רבינו מוכן לא להכנס לארץ ישראל ולקבל עונש קשה רק שלא יהיה קטרוג על עם ישראל בענין מי מריבה שמשה רבינו נענש שלא יכנס לארץ ישראל, לכאורה מדוע משה רבינו לא שמע בקול ה' היה מדבר אל הסלע ולא מכה אותו.

והנה נאמרו על זה כמה וכמה לעמים מדוע עשה משה כך, ושמעתי פירוש נחמד והוא כי משה רבינו באמת רצה לשמוע בקול ה' ורצה לדבר אל הסלע, אלא אמר אם אני ידבר אל הסלע יתן ממיו יהיה קטרוג גדול על עם ישראל, שהסלע שומע לקול ה' הקב"ה אומר לו תוציא מים והוא מוציא. ואילו עם ישראל הם בני אדם והם חלק אלוה ממעל וזכו שמדברים אליהם ומצווים עליהם רמ"ח מ"ע שס"ה מל"ת איך לא שומעים בקול הקב"ה?

לכן אמר משה שהוא מוכן לעשות הכל, מוכן למסור עצמו לכבוד עם ישראל דהיינו מוכן למסור את עצמו שלא להיכנס לארץ ישראל ויקבל עונש רק שלא יהיה קטרוג על עם ישראל, ולכן הוא היכה את הסלע ולא דיבר אל הסלע, שאם היה מכה היה קטרוג איך יכול להיות שאל הסלע הוא מדבר והוא שומע, ואילו לעם ישראל מדברים אתם לא שומעים, ולכן היכה ולא דיבר ואז אמר הסלע לא מבין אלא רק במכות, עם ישראל בדיבור הוא לאט לאט יבין.

וכן ראינו אצל יונה בן אמת, שהקב"ה אמר לו (יונה א, ב) "קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא עליה כי עלתה רעתם לפני" שתחזיר אותם בתשובה שאם לא כל העיר נהפכת, ויונה ברח מלפני ה', ויש לשאול מה יונה בורח הקב"ה אמר לך ללכת לנינוה, אלא יונה פחד שיהיה קטרוג על עם ישראל, אומר איך אני ילך אני יודע שהם יחזרו בתשובה, ועם ישראל לא שומע לא חוזר בתשובה לא הולך בדרך ה', אלא יונה היה מוכן לברוח לקבל עונש ולעשות הכל כדי שלא יהיה קטרוג על עם ישראל, מסר את עצמו בשביל זה, והקב"ה הציל אותו בסוף.

אותו דבר משה רבינו היה מוכן לעשות את הכל כדי שלא יהיה קטרוג על עם ישראל וז"ש "סגולתך עת צמאנו למים. על הסלע הן ויצאו מים", הוא מסר את עצמו בשביל עם ישראל כדי להחיות את עם ישראל הסכים להכות על הסלע ולא לדבר.

"בן מאה ועשרים שנה אנכי היום" (דברים לד ז).

הקב"ה ממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום, שנאמר את מספר ימך אמלא, משה ר"ת מולדתו שבעה היא מתתו שבעה ימים, ונפטר בשבת משה עבדי מת אותיות שניות שבת.

מִשֶׁה. מִחְצֵיו וְלִמְטָה נִקְרָא אִישׁ וּמִחְצֵיו וְלִמְעֵלָה נִקְרָא אֱלֹהִים:

מִשֶׁה הָיָה כּוֹלֵל כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל מִצַּד הַחֲסָדִים:

מִשֶׁה נִקְרָא יְקוּתִיָּאל:

מִשֶׁה נִקְרָא טוֹבִיָּה:

מִשֶׁה. בְּכָל דּוֹר וָדוֹר בָּא מִשֶׁה בְּסוֹד הָעֲבוּר פְּעַם אַחַת לְחַמְשִׁים שָׁנָה וְהוּא כְּדִי שֶׁלֹּא יִטְעוּ הָעָרֵב רַב לְעַם הַקְּדוֹשׁ:

מִשֶׁה רִבְּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם. קָבַל כָּל הַכְּתָרִים שֶׁהָיוּ לְיִשְׂרָאֵל וּבְכָל שַׁבַּת מַחְזִירָם לְיִשְׂרָאֵל:

מִשֶׁה זָכָה לְקַרְנֵי הוֹד בְּגִין דְּאוֹלִיף זָכוּ עַל יִשְׂרָאֵל:

כְּשֶׁנּוֹלַד מִשֶׁה אֶתְמַר לְגַבִּי בַּת פְּרָעָה כִּי טוֹב הוּא דְחִמָּאת עִמָּה שְׂכִינְתָּא וּמִיָּד שֶׁנִּגְעָה בּוֹ אֶתְדַכִּיאת וְאִתְסִיאת מִצְרַעְתָּא דִּילָהּ.

"וַיִּקְרָא" א' וַעֲרָא שֶׁהִקְטִין מִשֶׁה אֶת עֲצָמוֹ וּמַעֲט בְּכַבּוּדוֹ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוּא לְשִׁכְיָנָה.

וְהָאִישׁ מִשֶׁה עָנּוּ מְאֹד וְכוּ' כְּתִיב בְּלִי י' לְהַעֲדִיד כִּי זֶה מִשֶׁה הָאִישׁ שֶׁהִקְטִין עֲצָמוֹ וְהִשְׁלִים לְכָל יִשְׂרָאֵל.

עַד כִּי יָבֵא שִׁיל"ה זֶה מִשֶׁה.

קדם שָׁבָא מֹשֶׁה לִיתְרוֹ לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים וְזָכְרִים וְאַחַר שָׁבָא מֹשֶׁה אָצִלוּ נִתְבָּרַךְ בְּבָנִים וְזָכְרִים:
 מֹשֶׁה מֹשֶׁה הָיָה מֵעַז הַדַּעַת טוֹב וְרַע וְכוּ':
 מֹשֶׁה מָת בְּמַנְחָה בְּשֶׁבֶת. אֶת־חֲשִׁיךְ נְהוֹרָא דְשִׁמְשָׁא וְכַבָּה נְהוֹרָא דְתוֹרָה שְׁבַכְתָּב אָמְרוּ צְדָקְתָךְ אֱלֹהִים עַד מְרוֹם וְגו':
 אֲשָׁרֵי הָעַם שָׁכְכָה לוֹ, "שְׁכָכָה" בְּגִימְטְרִיא מֹשֶׁה:
 מֹשֶׁה מֹשֶׁה לֹא פָסִיק טַעְמָא פִּי מִיַּד שְׁנוּלַד אֶסְפָּקְלָרִיא שְׁלוֹ הִיתָה מְאִירָה, דְכָתִיב וַתֵּרָא אוֹתוֹ פִּי טוֹב הוּא.
 מֹשֶׁה שָׁכִיחַ לְגַבְיָהּ דִּישְׂרָאֵל בְּכָל גְּלוּת וְגִלוּת:
 קְרוּן פְּנֵי מֹשֶׁה הָיָה שְׁכָרוֹ. שְׁכָר סוֹפֵר. שֶׁהוּא כְּתָב שְׁטַר אֲרוּסִין שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל:
 נוֹצַר תְּאֵנָה יֵאכַל פְּרִיָּהּ, לְפִי שְׁמֹשֶׁה מְסַר נַפְשׁוֹ עַל הַמְשָׁכָן וְכוּ' לְכוּ נִקְרָא עַל שְׁמוֹ:
 הָעֲנָנָה אֲמָנוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה:
 מֹשֶׁה מָת בְּנִשְׁקָה:
 בְּשֵׁם שְׁעֲמֻדָה חַמָּה לִיהוֹשֻׁעַ כֵּן עֲמֻדָה חַמָּה לְמֹשֶׁה:
 אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אִם אַתָּה תִּהְיֶה קְבוּר אָצִל דוֹר הַמְדַבֵּר אַתָּה בָּא בְּרֵאשׁ וּבְכֹתֶךְ יְבוֹאוּ גַם הֵם. מְשָׁל לְמִי שְׁאֵבֵד מְעוֹת וְגו':
 הַהוֹד נִתַּן לְמֹשֶׁה וְהַהֲדָר נִתַּן לִיהוֹשֻׁעַ:
 מֹשֶׁה זָכָה שְׁנִתְעַסַּק הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּקַבְלֵתוֹ:
 מֹשֶׁה מְסַר נַפְשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה לְפִיכֶךְ נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ: וְזָכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה:
 וְלֹא קָם כְּמֹשֶׁה עוֹד נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל וְגו':

**דרוש א
נס פורים**

ענין הצרה הגדולה שהיה בימי אחשוורוש והמן הרשע, ומאיךך את התשועה הגדולה שעשה לנו ה' יתברך ע"י שחזרנו בתשובה

אין מי שיודע לספר לשון הרע כמו המן הרשע

בגמרא (מגילה יג:) "ישנו עם אחד - אמר רבא אין מי שיודע לספר לשון הרע כמו המן הרשע התחיל המן לקטרט ולומר, ישנו עם אחד וכו' ודתייהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שווה להניחם שאוכלים ושותים ומבזים את המלך, שהרי אם זבוב נפל לתוך כוס היין של אחד מהם הוא זורק את הזבוב וממשיך לשתות את היין כאילו לא קרה כלום, ואילו אם אדוני המלך היה נוגע בכוס היין של אחד מהם (שאו היין הוא יין נסך ונאסר) הוא שופך את היין ושוטף את הכוס במים שלוש פעמים, ואחר כך שם בו יין ושותה. יוצא אדוני המלך שאתה מאוס בעיניהם יותר מן הזבוב". ולכן אמר לו המן לאחשוורוש "בוא ונגזור עליהם כליה". אמר לו אחשוורוש "ירא אנכי פן יעשה לי אלוהיהם כמו שעשה לקודמי, לפרעה, לסיסרא ולסנחריב". אמר לו המן, "כל אותם דברים היו כשהיה בית המקדש קיים והיה הקדוש ברוך הוא רצוי להם, אבל עתה הוא כועס עליהם. ולא עוד אלא שעתה כבר הוא זקן ואינו יכול לעשות כלום שהרי כבר עלה נבוכדנצר והחריב את ביתו ושרף היכלו והגלה את ישראל מעל אדמתם ולא עשה לו כלום, והיכן הוא כוחו וגבורתו?" כיוון שאמר כן, הסכימו אחשוורוש וכל יועציו לכלות את ישראל, וכתבו אגרות וחתמו עליהן וכו'

אחשוורוש שונא היה לישראל יותר מהמן

אומר על כך המדרש רבה, אחשוורוש היה שונא לישראל יותר מהמן הרשע, והיה מוכן לתת להמן את טבעתו כפיקדון כדי לדעת בוודאות שאכן יהיה אחראי להריגת היהודים. משל למה הדבר דומה? לשני בני אדם שהיו להם שדות. אך לשניהם היתה בעיה, האחד באמצע שדהו היה עומד תל גדול של עפר ולא מצא מקום היכן לפנות אותו.

לשני לעומת זאת היתה בעיה אחרת, היה לו בור באמצע השדה ולא מצא עפר למלאות אותו. יום אחד כאשר עבר בעל התל ליד שדהו של בעל הבור וראה את הבור חשב לעצמו מי יתן והיה לי בור זה, מוכן אני לקנותו אפילו בדמים מרובים כדי להתפטר מתל העפר שבשדה שלי. עמיתו בעל הבור אשר אף הוא עבר יום אחד ליד התל חשב לעצמו הלוואי שהיה לי תל כזה והייתי מכסה בו את הבור, מוכן אני לשלם כסף רב עבור תל זה. לימים נפגשו זה עם זה, אמר בעל הבור לבעל התל "אנא, מכור לי את התל שברשותך ואשלם לך כסף טוב". אמר לו בעל התל "קח אותו בחינם וכמה שיותר מהר!". כך כשבא המן אל אחשוורוש והציע לו עשרת אלפים כיכר כסף כדי לקנות את עם ישראל מהמלך ואז יכלה בהם, אמר לו אחשוורוש, "הכסף נתון לך, טול אותם בחינם ותעשה זאת כמה שיותר מהר!".

ומפני מה היה אתשוורוש שונא את היהודים כל כך? אמרו רבותינו כדרך המלכים באותם ימים שהיו מתייעצים עם חוזה הכוכבים גם הוא היה סקרן לדעת מי ימלוך אחריו על כיסאו. לכן שאל את החוזה בכוכבים אשר אמרו לו כי תחתיו ימלוך יהודי. הבין אחשוורוש כי בוודאי באמצע ימי מלכותו ימרדו בו היהודים ויקחו ממנו את כיסאו ועל כן נכנסה בליבו שנאה חזקה עליהם והיה מחפש הזדמנות להורגם. והנה כאשר בא המן בהצעת השמד נתמלא שמחה כי הלוא זה הרגע שכל כך ציפה לו. מיד נתן את טבעתו להמן כדי שיזדרז לקיים את הגזירה. שנאה זו כלפי היהודים ליוותה אותו עד לרגע שבו אמרה לו אסתר "כי נמכרנו אני ועמי" ואז הבין שהיא יהודיה, ואם כן גם דריווש בנה שימלוך תחתיו הוא בנו שנחשב ליהודי כי אמו יהודיה. או אז נהפך ליבו, ואת אש השנאה שבערה בליבו הפנה כנגד המן הרשע.

"ויסר המלך את טבעתו"

הגמרא (מגילה יד.) ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים ושבע נביאות שנתבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב, וז"ל: גדולה הסרת הטבעת בהיות הנס מתלבש בעולם הטבע, ואפילו הכי יוסר כיסוי הטבע ויתראה מה שלפנים ממנו, וזה 'מחזיר למוטב' ודאי יותר מבחינת מ"ח נביאים ושבע נביאות שהיתה בחינות הנבואה (שלהם) ממה שלמעלה מן הטבע לגמרי, ע"כ. כי עיקר הגדולה במי שמוצא את הקב"ה בתוככי הטבע ומגלהו בתוך ההעלם שבעולם זה נחשב כמי שיחזר למוטב.

אין אפשרות להשמיד את כל היהודים

המדרש מביא על כך משל לעוף שקנן על שפת הים. עלה הים והציף את קנו. מה עשה? התחיל ממלא פיו מים ונתן לתוך החול וחוזר וממלא פיו חול ושופך אל הים. בא חברו ונעמד על ידו. אמר לו העוף "אני נשבע שאיני אז מכאן עד שאני הופך את הים ליבשה ואת היבשה לים". אמר לו חברו "שוטה שבעולם! לא יעזור לך כלום!" כך, "ויבקש המן להשמיד את כל היהודים". אמר הקדוש ברוך הוא "רשע מרושע! אני בקשתי להשמידם ולא יכולתי", שנאמר (תהלים קו, כג) "ויאמר להשמידם לולא משה בחירו עמד בפרץ לפניו" ואתה מבקש להשמידם? חייד, כל מי שיבוא להלחם בישראל הוא נוטל את שלו מתחת לידיהם". כלומר, שילך כפרה עליהם.

בלילה ההוא נדדה שנת המלך - מלכו של עולם

"בלילה ההוא נדדה שנת המלך", נדדה שנתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כשראה את ישראל בצרה. ויש לשאול וכי יש שינה לפני הקדוש ברוך הוא והלא כבר נאמר (תהלים פרק קכא) "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל"? אלא שבזמן שישראל שרויים בצער ואומות העולם בשלווה, כביכול נראה כאילו הקדוש ברוך הוא ישן ואינו משגיח עלינו, שנאמר (תהלים פרק מד) "עורה למה תישן ה'". אותו לילה ליל פסח היה וכל ישראל היו שרויים בתענית, ובמקום לומר את ההגדה של פסח בשמחה אמרו סליחות ושלוש עשרה מידות של רחמים בבכי וצעקה. ובזוהר הקדוש (פרשת בא דף מ עמוד ב) נאמר, כי בשעה שיושבים ישראל בליל פסח ומספרים ביציאת מצרים וקוראים בהגדה של פסח, באותה שעה מזמין הקדוש ברוך הוא את מלאכי השרת וכל פמליא של מעלה, ואומר להם "לכו שמעו מה מספרים בני על הנם שעשיתי להם ביציאת מצרים". ואז כל המלאכים מתכנסים והולכים לפקוד את בתי ישראל ושומעים איך ישראל מודים ומשבחים לקדוש ברוך הוא, וחוזרים ובאים אל הקדוש ברוך הוא ומודים לו על העם הקדוש שיש לו בארץ ששמחים בישועת ה', ובאותה שעה כביכול מוסיפים עוז וגבורה לקדוש ברוך הוא.

ואילו בלילה ההוא שהיה ליל פסח, נשמע במרום קול בכייתם של עשרים ושניים אלף תינוקות של בית רבן באמירת סליחות ותחנונים כשהם חוסים בצילו של מרדכי. עמד השר של התורה וצווח לפני כיסא הכבוד, בכה והתחנן, ולקולו נזעקו כל מלאכי השרת ונתנו קולם בבכי כמו שנאמר "הן אראלים צעקו חוצה, מלאכי שלום מר יכביו". אמרו

לפני הקדוש ברוך הוא "רבנו של עולם! אם ישראל בטלים חס ושלוש אנו למה נצרכים בעולם?" וכל צבא השמים חרדו ולבשו שקים, ועלתה שוועתם לשמי מרומים. באותה שעה אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת "מה אני שומע, קול גדיים וכבשים?" אמרו לו "רבנו של עולם, לא קול גדיים וכבשים אתה שומע אלא קול קטני עמך בית ישראל, תינוקות של בית רבן השרויים בתענית, והמן הרשע רוצה להוליכם לטבח". מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא, וכביכול היה בוכה עימהם. והעיר את כל חמתו על המן האגגי ומיד הפך עצתו וקלקל מחשבתו, שנאמר "סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול בכי".

"בלילה ההוא נדדה שינת המלך" - כי הראו לו משמים בחלומו את המן שנוטל חרב להורגו ונבהל

באותו הלילה נדדה גם שנת המלך אחשוורוש וככל שניסה להירדם והתהפך מצד לצד לא הצליח. כיון שבא המלאך הממונה על השינה היה מעיר אותו בכל פעם שנעצמו עיניו. וכשהצליח מעט להירדם, הראו לו משמים בחלומו את המן שנוטל חרב להורגו ונבהל וצווח בשנתו "הצילו!". הוא הקיץ משנתו ובהלה והתחיל להרהר במחשבתו, האם באמת יש לי אויבים כמו המן שמתנכלים לי להורגני, האם לא יהיה מי שיגלה את אוזני על כך? התחיל שוב לחשוב, אולי בעבר היה מישהו שהיטיב עמי להצילני מיד רשעים אכזרים הזוממים לרצוח אותי ולא גמלתי לו טובה, ולכן נמנעים עתה מלגלות את אוזני? אז אמר לסופריו, הביאו את ספר הזכרונות לקרוא ולראות מה שעבר עליו. פתחו את הספרים ומצאו מה שהגיד מרדכי על בגתן ותרש שרצו להרוג את המלך. אחד מסופרי המלך הממונים על הספרים היה שמשי בנו של המן. כשראה שהספר נפתח במקום זה לא רצה לקרוא שם והיה הופך את דפי הספר. אך בכל מקום שהפך, עשה הקדוש ברוך הוא נס והיה נמצא הסיפור הזה של בגתן ותרש. לקח שמשי עט ורצה למחוק את הדברים, בא המלאך גבריאל וכתב את הדברים מחדש, עד שהאיץ בו המלך שיקרא, ולא היתה לו שום ברירה אלא לקרוא את המעשה הזה על בגתן ותרש. כששמע המלך את הדברים, הבין שיש בהם קשר למחשבות שחשב קודם, שמא יש אדם שהציל אותו ממוות והוא לא השיב לו על כך טובה כראוי. מיד החליט אחשוורוש להשיב טובה למרדכי היהודי. שאל המלך את נערי "איך יתכן שלא השבנו למרדכי היהודי טובה עד עכשיו?" כיוון שראו הנערים את המן שבא באותה שעה אל חצר מלך, הראו באצבעם על המן ואמרו "הרבה חשבנו מה השכר הראוי לתת למרדכי ולא היינו יכולים בגלל המן אשר מנע מאתנו לתת כבוד למרדכי". באומרם כן היו חוששים שמא המן ישמע אותם, וכל רגע היו פוזלים לכיוונו של המן. שאל אותם המלך "על מי אתם מסתכלים שם? מי בחצר?" אמרו לו "הנה המן עומד בחצר". אמר המלך "מה יש להמן לעשות בחצר ארמוני בשעה כזאת? כנראה אמת הדבר מה שראיתי בחלומי ולא בא זה בשעה זו אלא להרגני!". מיד קרא המלך להמן ושאל אותו "איזו גדולה וכבוד כדאי לתת לאיש אשר המלך חפץ ביקרו?". חשב המן כי בודאי המלך מתכוון אלי, ומרוב תאוות הכבוד שהיתה לו העז לבקש בקשה נועזת, "ילבישוהו בבגדי מלכות, ישימו לראשו את כתר המלך, וירכיבוהו ברחוב העיר על הסוס שרכב עליו המלך". כששמע המלך שהזכיר המן שיקחו את הכתר, הביט אליו בפנים זועפות, הוא נזכר בחלום הלילה וכעס מאוד. הבחין המן בטעותו ושינה את דיבורו מיד ואמר, ונתון הלבוש והסוס, ויקראו לפניו "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", אך לא הזכיר את הכתר. מיד אמר המלך להמן "רוץ ועשה כן למרדכי היהודי, כי חייב אני לו טובה גדולה על כך שהצילני מן המוות ועשה זאת עוד היום לפני המשתה כדי שכשנגיע למשתה של אסתר אוכל לספר לה כי השבתי טובה למרדכי על הטובה אשר עשה לי". באותה שעה נבהל המן, חרד ורגז, עיניו חשכו, ושיניו זו לזו נקשו. קל להבין את ההלם של המן אשר היה רודף כבוד בצורה מבהילה ושכל עושרו וקניניו ורוב בניו וגדולתו אינם שווים לו בכל עת אשר הוא רואה את מרדכי שאינו כורע ומשתחוה. והנה עכשיו צריך הוא בעצמו לחלוק כבוד גדול למרדכי, שנוא נפשו, אשר רק לפני רגעים ספורים היה בדעתו לבקש מן המלך לתלותו. ניסה המן להתחמק "מי זה מרדכי?" אמר לו המלך "מרדכי היהודי". אמר המן "יש הרבה יהודים אשר שמם מרדכי". אמר לו המלך "היושב בשער המלך!".

אז ניסה המן לשדל את המלך בדברים, שניתן למרדכי פרס אחר, אך כל דבריו לא רק שלא הועילו לו אלא חריפו יותר ויותר את מצבו. אמר המן למלך "אדוני המלך, האיש הזה אשר אמרת לי לכבדו הוא שונאי בנפש ואתה מבקש ממני לנשאו ולגדלו עלי? אנה מלכי! אל תעשה אותי לצחוק בכל המדינה, אני אתן לו עשרת אלפים כיכר כסף, או יתמנה מושל על כל המדינות, ויקבל את כל המכס ואת כל המיסים שלהם לרשותו, אבל כבוד כזה שאני ארכיבהו ברחוב העיר אל תעשה לו".

אמר לו המלך "אל תפל דבר מכל אשר אמרת תעשה לו גם את זה, וגם את זה".

אמר לו המן "אדוני המלך, אני מוכן שהספרים והאגרות ששלחנו לכל המדינות להרוג את היהודים יתבטלו, ורק הכבוד הזה אל תעשה לו".

אמר המלך "גם את זה תעשה שכל האגרות יתבטלו, וגם הכבוד ינתן לו".

המשיך המן לבקש מהמלך שלכל הפחות ילכו בניו במקומו ושהם יכריזו וירוצו לפני מרדכי. אמר לו המלך "אתה ואשתך וכל בניך תהיו עבדים למרדכי אשר הציל אותי ממוות, ואין גבול לגמולו הטוב. תמהר עכשיו ואל תבטל דבר אחד מכל מה שדברתי!".

כשראה המן כי אין מנוס, נכנס לבית גנזי המלך בקומה שחוחה ובפה מעוות, וראשו מלא צער ויגון, ושפתותיו רועדות ועיניו חשוכות ולבו דווה עליו ובגדיו קרועים וחגורתו פתוחה ושיניו נוקשות זו לזו. לקח המן משם את בגדי המלך אשר לבש ביום הראשון להמלכתו כפי שנצטווה ויצא משם ביגון גדול. הוא הלך אל אורוות הסוסים ולקח משם את הסוס הראשון, היפה מכולם, שהיה מקושט בתכשיטי זהב, והטעין על כתפו את כל בגדי המלך. וכך בא לו אל מרדכי. כיוון שראהו מרדכי, רעדה אחזתו, אמר לתלמידיו "אין הרשע הזה בא לכאן אלא להורגני, אינני רוצה שתמותו גם אתם בגללי לכן ברחו מכאן מהר". אמרו לו "לא נעזוב אותך, לחיים ולמוות". באותה שעה עמד מרדכי בתפילה בחושבו כי זוהי התפילה האחרונה בחייו. בינתיים ישב המן להמתין עד שיסיים מרדכי את תפילתו. כשסיים אמר לו המן "במה הייתם עוסקים לפני שבאתי?" אמר לו "בפרשת קמיצת העומר שהיו מקריבים בבית המקדש ביום ט"ז בניסן כדי שיהיה מותר לאכול את התבואה החדשה".

אמר המן "בא קומץ קמח שעורים שלכם ודחה את עשרת אלפים ככר כסף שלי"

אמר לו המן "ממה היתה עשויה קמיצת העומר, מכסף, מזהב או אולי מיהלומים?" אמר לו מרדכי "זהו קומץ של קמח שעורים שמקטרים אותו על גבי המזבח". אמר המן "בא קומץ קמח שעורים שלכם ודחה את עשרת אלפים ככר כסף שלי". ואז אמר למרדכי "עמוד מרדכי הצדיק! מימות אבותיכם נעשים לכם נסים גדולים, ועתה קום ולבש את בגדי המלכות שאני נותן לך ותן כתר מלכות בראשך ורכב על הסוס הזה כי כן ציוה המלך לכבדך". מיד הבין מרדכי שהקדוש ברוך הוא הפך את הגלגל על המן. ויאמר להמן "הלוא אני לובש שק ואפר וכל גופי ושערותי מכוסים בעפר ואיך אלבש כתר של המלך ולבוש מלכות הרי לא כבוד המלכות בכך, לכן איני לובש עד שאסתפר ואתרחץ לכבוד המלכות". הלך המן לחפש בלן ולא מצא משום שאסתר גזרה באותו יום על כל בתי העסק: והחנויות לשבות כדי שיראו כולם את הכבוד הגדול של מרדכי והשפלתו של המן. לכן היו גם בתי המרחצאות סגורים, ולא היו בהם מים חמים. בלית ברירה הסיק וחימם המן מים במו ידיו, חגר חלציו; שטף את גופו של מרדכי וסך אותו במיני שמנים טובים. לאחר מכן הלך המן לחפש חנות של מספרה ולא מצא.

אמר לו למרדכי, מה נעשה והרי כל המספרות סגורות. אמר לו מרדכי להמן "רשע, וכי אינך יודע להיות ספר?! והרי עשרים ושתיים שנה היית ספר בכפר קרצום". כששמע זאת המן, נאלץ להביא זוג מספריים מביתו ולספר את מרדכי. בעודו מספר את שערותיו של מרדכי, נאנח המן מצער. אמר לו מרדכי "מדוע אתה נאנח?" אמר לו המן "אוי לי שהייתי איש גדול ונכבד מכל השרים והפרתמים, וכיסאי היה למעלה מכיסאותיהם, ועתה ירד כבודי לשפל מדרגה כזו, ונעשיתי בלן וספר". כשהזמין המן את מרדכי לעלות ולרכוב על הסוס, אמר לו מרדכי "תשש כוחי מרוב התעניות שהתענית ואיני יכול לעלות בכוחות עצמי". התכופף המן והציע למרדכי שיעלה על גבו, ומשם יעלה על הסוס. כשעלה מרדכי על גבו בעט בו בעיטה הגונה כמו שצריך. אמר לו המן "הרי כתוב בתורתכם 'בנפול אויבך אל תשמח'?!", אמר לו מרדכי "במה דברים אמורים? בישראל, אבל בשונאי ישראל נאמר 'ואתה על במותימו תדרוך'!", ונתן לו שוב בעיטה חזקה כיאות...

"ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו"

היה מרדכי רוכב על הסוס והמן הולך רגלי, ועשרים ושבע אלף נערים של בית המלך הולכים עימו, וכוסות של זהב בימנים וגביעי כסף בשמאלם, ואבוקות של אור הולכים לפניו, וגם הם מכריזים ביחד עם המן "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו". והיה מרדכי מקלס ומשבח את הקדוש ברוך הוא "ארומך ה' כי דלינתי, ולא שמחת אויבי לי". ותלמידיו של מרדכי היו אומרים "זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קודשו, בערב ילין בכי ולבוקר רינה". והמן היה אומר "ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם". ואסתר היתה אומרת "אליך ה' אקרא ואל ה' אתחנן". וישראל אומרים "הפכת מספדי למחול לי". והנה, בדרכם עברו ברחוב שהיתה גרה שם בתו של המן. כששמעה את קולות התהלוכה יצאה אל המרפסת. היא חשבה לעצמה כי בוודאי אביה הוא הרוכב על הסוס והקורא לפניו הוא מרדכי. מה עשתה? היא מיהרה אל השירותים לקחה משם את הכלי שבו היו מי הביוב והצרכים ושפכה אותו על ראש המן ועל בגדיו. נשא המן עיניו לראות מי עשה לו כך ונבהל לראות שזוהי בתו. וכשראתה הבת שזרקה את העביט שופכין על ראש

אביה ולא על מרדכי הפילה עצמה מן המרפסת ומתה, כמו שכתוב "והמן נדחה אל ביתו אבל וחפוי ראש". אבל על בתו שמתה, וחפוי ראש בגלל עביט השופכין ששפכה עליו. ולמה נאמר "נדחה" משום שהיה לו ריח רע מהעביט שופכין ואז כולם דחפו אותו...

סיפר לאשתו זרש ולאזהביו את כל אשר "קרהו"

לאחר הכבוד הגדול שנעשה למרדכי היהודי לא גאה ליבו ולא רפו ידיו מן התפילה ושב מיד לשקו ולתעניתו. ואדרבה, כעת כאשר הוא לבדו יצא מן הסכנה ראה לנכון להתפלל ולהעתיר יותר בעד עם ישראל כולו שעדיין שרוי בסכנת קיום גדולה. ואכן, באותה שעה גורלית שבה ישבה אסתר במשתה היין השני עם אחשוורוש והמן, היה מרדכי מתפלל ונתקבלה תפילתו ברצון. לעומת זאת, המן בחזרו לביתו, לא ניסה ללמוד לקח ממה שקרה. הוא סיפר לאשתו זרש ולאזהביו את כל אשר "קרהו", כלומר שחשב כי הכל דרך 'מקרה', כולל מה שנעשה בלן וספר, וכל ההשפלות שספג. הוא טען, שיועציו אשמים בדבר והכל בא בגלל עצתם הנבערה למהר לבוא אל המלך ולבקש ממנו לתלות את מרדכי ועל כן באה עליו כל הצרה הזאת. ואם לא היה משכים ללכת אל המלך כאשר יעצוהו, לא היה המלך גוזר עליו מה שגזר. ועכשיו עליו לעבור לסדר היום וכנחו אז כן כוחו עתה להמשיך במדיניות החיסול והכליה חס ושלום של עם ישראל. ולא הבין ולא ידע כי הכל מונהג על ידי השגחה פרטית מבורא עולם, המשגיח ממכון שבתו על עמו ונחלתו, "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת".

כששמעו אוהביו את דבריו, אמרו לו כי לא נכון הדבר, אלא יש כאן בודאי השגחה מאת האלוקים על היהודים "אם מזרע היהודים מרדכי אשר החילות לנפול לפניו, לא תוכל לו כי נפול תיפול לפניו".

במילות התשובה של אוהבי המן, הם רמזו לו עצה אחת שיכולה אולי להצילו "כי נפול תיפול לפניו", הנה היהודים הם אנשי חסד ומלאים רחמים, פעמים אף על שונאיהם. לכן יעצו להמן שיגיש אל מרדכי ויפול לפניו בבקשת סליחה, ואז יתהפך דינו לטובה. אלא שבשמים לא רצו להעמיד את מרדכי בניסיון כזה. לכן בעודם מדברים עמו הגיעו סריסי המלך והבהילו את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר. כך לא הספיק המן ליישם את עצת אוהביו, ולא עוד אלא שהלך עם בגדיו המטונפים עליו וכולו מדיף ריח צחנה מה שגרם להבאשת כבודו ביותר בעיני המלך. הגיע המן אל המשתה כשהוא מבוהל, מבולבל ומטונף. גם המלך היה מבולבל מן הלילה הקשה שעבר עליו ומכל מאורעות היום. ישבו המלך והמן במשתה אשר הכינה אסתר והפיגו צערם על ידי שתיית יין עד אשר שבה אליהם רוחם.

דע לך שהמן צורר אותך מאוד מאוד ומתכנן להרוג אותך ולשלוט במקומך

כשראתה אסתר את אחשוורוש כשהוא כבר שמח וטוב לב הבינה כי הנה הגיעה שעת הכושר המתאימה לדבר על ליבו בעניין הגזירה אשר גזר המן. מיד הרימה קולה בבכי ובדמעות שליש ואמרה למלך "איזו שמחה יכולה להיות לי ממלכותך אחרי שמכרת אותי ואת עמי לאיש צר ואויב, להשמיד, להרוג ולאבד. מילא אם היינו נמכרים לעבדים ולשפחות הייתי מחרישה, אך כאן מדובר בהשמדה גמורה חס ושלום". המלך, שלא ידע את מוצאה של אסתר ומאיזה עם היא, שאל בכעס "מיהו זה ואי זה הוא אשר מלאו ליבו לעשות כן?!". הצביעה אסתר על המן ואמרה "איש צר ואויב המן הרע הזה!!!"

דע לך שהמן צורר אותך מאוד מאוד ומתכנן להרוג אותך ולשלוט במקומך. ואמת הוא החלום אשר חלמת בלילה, ומשמים הראו לך את האמת עוד באותו יום שהמן העיז לבקש לעצמו בגדי מלכות וכתר מלכות וסוס אשר רכב עליו המלך. רק איש אשר תאוות השלטון בוערת בליבו ויש לו תוכניות לשבת על כיסא המלכות, רק איש כזה מסוגל לבקש דבר כזה. מלבד זאת, הוא זה אשר היה בעצה אחת עם בגתן ותרש, ומאז שראה כי אני ומרדכי סיכלנו את עצתם וגילינו לך את מזימתם, נהיה הוא צורר לי ולמרדכי, כי אנו מפריעים לו להרוג את אדוני המלך, לכן גזר להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים".

כששמע המן את הדברים, נתמלא פחד וחרדה. ואף על פי שהיה דיפלומט גדול ופוליטיקאי ממולח והיה יכול להמציא כל מיני תרוצים והצטרפויות שלא ידע שאסתר יהודיה וכו' וכו', בכל זאת במעמד זה לא היה מסוגל להשיב דבר מרוב בהלתו. "והמלך קם בחמתו ממשתה היין אל גינת הביתן" לנשום מעט אויר צח להפיג את כעסו וגם להשתחרר מעט מריח הצחנה של המן. מה עשו מלאכי השרת? נידמו לפניו כבניו של המן, והתחילו לעקור מן הגינה של המלך שושנים ופרחים ולהשליכם ארצה, וכן עקרו עצים ממקומם.

שאל אותם המלך, מדוע אתם הורסים לי את הגן? אמרו לו "אבא שלנו המן ציוה אותנו לעקור את העצים מגינת המלך ולנטוע אותם בגינת ביתו". שב אחשוורוש בכעס אל משתה היין, והנה הוא רואה את המן עומד לבקש

על נפשו. מה עשה המלאך מיכאל? היה דוחפו על אסתר שהיתה צועקת "אדוני המלך הרי הוא רוצה לכובשני לפניך". אמר המלך "הגם לכבוש את המלכה עמי בבית?! אוי לי מבפנים ואוי לי מבחוץ. בניך השחיתו עצי גינתי בחוץ, ואתה באת לכבוש את המלכה בביתי. וכמו שדיברת על ושתי רע כדי שאהרוג אותה, כן אתה חושב להעליל על אסתר עלילות כדי שאהרוג אותה". שמע המן את הדבר הזה, ונפלו פניו. מיד בא השר חרבונה [ויש אומרים שבא אליהו הנביא בדמות חרבונה] ואמר, "אדוני המלך, גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי, עומד בביתו של המן גבוה חמישים אמה". מיד צווה המלך לתלות את המן על העץ אשר הכין למרדכי ככתוב "ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי". כן יאבדו כל אויביך ה'.

דרוש ב מעלת ימי הפורים

יום כפורים כמו פורים

ימי הפורים ומעלתם הגדולה מפורסמת, וכידוע מרבתינו הקדושים ובוהר הקדוש, שיום הפורים גדול יותר מיום הכיפורים, וביום זה נצטוונו לאכול ולשתות, היפך יום הכיפורים. ואומר הגאון מוילנא, דהנה בכל המועדים דרשו רבותינו חציו לה' וחציו לכם, וביום הכיפורים כולו לה', שאין בו לא אכילה ולא שתיה, אלא כל היום קדש קדשים לה', ואע"פ שהוא יום טוב כמאמר הגמ' (תענית ל ע"ב), 'לא היו ימים טובים וכו'". וביום פורים להיפך, אין חציו לה' וחציו לכם, אלא כולו לכם, שכל היום אדם עסוק בקיום מצוות היום ובאכילה ושתיה, וביאר בזה הגאון, שאת החציו לה' של פורים, השלמנו כבר ביום הכיפורים, ומה שאוכל כעת זה ה' חציו לכם' דיום הכיפורים, וא"כ יום פורים הוא חלק מיום הכיפורים וקדושתו רבה מאוד, וצריך לנצל אותו כראוי ואפשר להגיע בו למדרגות נעלות.

בספר דברי יחזקאל להרה"ק משנאווא זי"ע מובא דיום הכיפורים היא רק כ-פורים, כי ביום הכיפורים רק הכהן הגדול השיג את הקדושה הזאת, ובפורים יוכל כל איש מישראל להשיג הקדושה הזאת. עוד אומרים בשם הרה"ק מפשיסחא זי"ע - דידוע שפורים - כפורים, ומה בכל זאת ההבדל, אלא שבפורים מתחפש היהודי לגוי והריהו שותה לשכרה, ואילו ביום הכיפורים מתחפש הגוי ליהודי ומתעטף בטלית ובא לבית הכנסת.

הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע היה קורא את הפסוק "והסר שטן מלפנינו ומאחרינו" על פורים ויום הכיפורים. כי בפורים קודם מתענים ואחר כך משתה ושמחה, וביום הכיפורים להיפך, קודם בערב יום הכיפורים מצוה להרבות באכילה ושתיה, ואחר כך מתענים. וזה פשוטו של מקרא: "והסר שטן מלפנינו ומאחרינו". כי בערב יוה"כ פ' השטן מקטר על ישראל שעסוקים באכילה ושתיה, מראים לו על "מאחרינו", שיביט על יום המחרת שהיהודים יתענו ויתקדשו מחר, מערב עד ערב. בפורים שוב בא השטן לקטר על ישראל שהם שמחים, אז מראים לו את "ומלפנינו", שיסתכל על התענית של יום האתמול.

אור הפורים גדול מאד ואפי' לעתיד לא יתבטל

והנה מעלת יום זה הוא, שמתגלה בו אור גדול שאין כמותו בשום יום בשנה, והוא הנקרא בלשון המקובלים 'עטרת יסוד דאבא' המתגלית ביום הזה, שהוא סוד מרדכי היהודי. [הוא סוד מה שפושטים את המגילה - להראות איך שהאור הגדול מתפשט].

ואמרו רבותינו, שלעתיד לבוא כל המועדים יתבטלו חוץ מפורים, כיון שביום פורים יש את האור הגדול הזה, שגם בימות המשיח לא יתבטל, וביאור הענין, דבכל חג יש אור השייך לבחינה של אותו חג, ולא שיתבטלו האורות של שאר המועדים, אלא, שלעתיד לבוא עם ישראל יעמדו במדרגות נעלות, למעלה מן האורות של המועדים, עד שאותם אורות לא יהיו נחשבים, בבחינת 'שרגא בטיהרא מאי מהני', אבל האור הזה של הפורים, גם לעתיד יהיה אור גדול, ולכן לא יתבטל לעתיד לבא.

חג הפורים כל החגים כלולים בו

ואמרו רבותינו, דחג הפורים כל החגים כלולים בו, דבו נעשו ניסים כעין כל החגים. כיצד, בפסח הוציאנו מעבדות לחירות, אף בפורים הוציאנו ממות לחיים. חג הסוכות הוא כנגד ענני כבוד, אף בפורים נכנסו תחת כנפי השכינה

כמ"ש 'ורבים מעמי הארץ מתיידיים', בראש השנה ספרי חיים ומתים נפתחים, אף כאן היו נתונים בסכנה אם לחיים אם למות וכו', ביה"כ הקב"ה מחל לעמ"י על עוון העגל, ובפורים נמחל להם מה שעבדו עבודה זרה, חג שבועות הוא יום מתן תורה, ובפורים הדור קבלוה מרצון. ונרמז בר"ת פורי"ם, פסח, וסוכות, ראש השנה, יוה"כ, מתן תורה.

מיתוק הדינים

והנה, ביום פורים נעשה מיתוק הדינים הקשים מעל עם ישראל, ע"י הבינה העליונה [הנקראת 'מי' (שזה גי' נ' שערי בינה כנוודע)], שמיתקה את הדינים, וזה הנס הגדול שהיה בפורים, ודבר זה חוזר בכל שנה ושנה בימים אלו. ומילת "פרי" (חסר ו') רומזת לזה, שהיא אותיות פ"ר - י"ם, והיינו פ"ר דינים קשים שבהם מכים את הרשעים, והם מנצפ"ך, ה' אותיות הסופיות שעולים בגי' פ"ר, וזה נמתק ביום הזה ע"י הבינה העליונה הנקראת י"ם.

והנה פ"ר, שהוא חמש גבורות מנצפ"ך, אם נחלק אותו לחמש - כל אחד יעלה נ"ו, שזה 'דין' אחד, ובדרך כלל הנהגת העולם היא ע"י דין, בכל השנה - הקב"ה מנהיג את העולם בדין אחד - נ"ו אחד. ובראש השנה, שהוא יום הדין הגדול והנורא, אז הוא מנהיג אותו בשני דינים פעמיים נ"ו, וזה רמזו במה שאומרים בתפילת ר"ה "תן פחדך" שעולה גי' קי"ב, פעמיים נ"ו.

ובעת ביום פורים, נמתקים כל הה' גבורות, ה' פעמים נ"ו. והובא בשער הכוונות, לכזין אותם בברכה האחרונה שמברכים על המגילה, "האל הרב את ריבנו, והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו, והנפרע לנו מצרינו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו..." שיש שם חמש פעמים נ"ו, ובכל פעם מכוונים אל אות אחת מן מנצפ"ך, ובוה מכים את הרשעים, וממתקים כל הדינים מעל עם ישראל.

גם אצל אלישע הנביא ראינו ענין הפ"ר דינים הללו. במלכים (ב, ב ט), מסופר על מי יריחו שהיו מרים, ואלישע הנביא המתקים ע"י שלקח צלוחית חדשה ושם בה מלח, והשליך את המלח למים ונרפאו המים, ונהפכו לטובים ומתוקים, ועי"ז יכלו אנשי יריחו להשקות את שדותיהם, וקראו המעיין על שמו 'מעיינ אלישע'. והיו שם נערים קטנים שהיו מנוערים מן המצוות, ריקים ופוחזים, שהיו מוכרים מים בעיר, וכעסו על אלישע על שקיפח את פרנסתם, והיו מלעיגים עליו ואומרים לו: 'עלה קרח - עלה קרח', ובאו שני דובים מן היער, ואכלו מהם מ"ב נערים. ובגמרא סוטה (מו ע"א), איתא למ"ד שהיה שם נס בתוך נס, ולא היו שם לא דובים ולא יער, ונברא יער במיוחד כדי להעניש אותם, ואף שהקב"ה מוחל על כבודו מ"מ על כבוד הצדיקים אינו מוחל, ובשביל זה אף ברא בריאה חדשה.

ובעלי הסוד ביארו בזה, שלא היו שם לא דובים ולא יער כלל, אלא, עונשם בא ע"י הדינים הקשים שע"י מענישים את הרשעים כנ"ל, וזה רמזו שם בפסוק, דובים - כתוב שם בכתיב חסר 'דבים', והוא בגי' נ"ו, ויצאו שני דבים - פעמיים נ"ו, מן היער, 'יער' הוא בגי' פ"ר, שהם הפ"ר דינים דמנצפ"ך, ויצאו שני דינים מן הפ"ר ואכלו את מ"ב הנערים.

נחזור לענין, המן הרשע היה אוסטורלוגוס גדול, וכל מעשיו היו מכוונים כנגד העולמות העליונים, והפיל פור' על עמ"י - דהיינו שהרשע הזה רצה לשלוט בעם ישראל ע"י שיכניסם בדינים הקשים. והנה עם ישראל נרמזים באות ו' דשם הוי"ה, שהוא כנגד בן הזכר העליון שהוא בחינת ישראל. והפיל פור' היינו שלקח אות ו' שהיא בחינת ישראל והכניסם בתוך הפ"ר דינים, ונהיה 'פור'. אבל לבסוף ונהפוך הוא, הקב"ה בחסדיו הגדולים השפיע לאות ו' (לישראל), שפע גדול מאימא עילאה, ע"י חמשים שערי בינה, ונתמתקו הדינים מעם ישראל, והרשעים הוכו שוק על ירך ע"י הדינים הקשים.

כל הפושט יד נותנים לו

ודע, דמעלת יום הפורים גדולה מאוד, שהוא יום עצום ומסוגל לקבלת התפילות לכל מה שיבקש האדם, כמאמר הגמ' 'כל הפושט נותנים לו', כלומר דכל מי שמבקש - נענה, וכתב הרב פלא יועץ, ז"ל: יום פורים קדושתו רבה מאוד, כי בכל הימים לא כל תפילה ראויה להתקבל, אבל בפורים כל המתפלל בכוונה תפילתו בוקעת רקיעים ומתקבלת, ורמז לדבר 'ובבאה לפני המלך' שהתפילות באות לפני המלך.

ובענין זה, היה רגיל האדמו"ר מגור, לתאר בכל שנה על שלחנו הטהור כמה גדול היום הזה, להתקבל בו כל אשר יבקש האדם. והיה מספר את המעשה הבא, כי בזמן הבעש"ט הקדוש, היתה מרשעת אחת שהיו באים אצלה, והיתה לוקחת בשכרה חמש מאות דינרי זהב, והיה איזה יהודי אחד עשיר, שנתפתה לילך אצלה ולקח עימו הכסף הדרוש. והנה בדרכו לשם, שמע צעקות נוראות מאיזה בור גדול, וראה שם משפחה שלימה עם ילדיהם, אשר שמו אותם בשבי, על שחייבים כסף למושל עבור חכירות, וכשראה אותם, ריחם עליהם ופדה אותם והוציאם לחירות, ושב

לביתו. ובאותה שעה, נהיה רעש גדול בשמים על המעשה הזה, איך הכניע את יצרו הרע, וקיים מצוה כה גדולה, ונתנו לו על זה שכרו מושלם שכל היוצא מפיו יעשה, אך דא עקא יש חשש שיבקש דברים שאינם רצויים, כתחיית המתים וכדו', ולכן גזרו עליו שכל ימיו יהיה שיכור, וכך לא יוכל לבקש שום בקשה מכיון שאין בו דעת.

והנה פעם אחת, היתה גזירה קשה, וסכנה גדולה ריחפה על עמ"י, שלח אליו הבעש"ט שליחים, והורה אותם, שיבקשו ממנו לברך שתתבטל הגזירה, וכשבאו אליו ופג יינו, ביקש עוד בקבוק יין, ולא נתנו לו עד שאמר שתתבטל הגזירה, וכן היה, ונתבטלה. והיה מסיים האדמו"ר, שכך הענין גם בפורים, שהוא יום שכל מה שיבקש בו האדם, תתקבל בקשתו. ולכן, כדי שהאדם לא יבקש הרבה בקשות וכדו', לכן נצטוונו, 'חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע', וזהו מרוב גדולתו וקדושתו של היום הזה, ולמדים אנו מכאן, כמה גדולה מעלת היום הקדוש הזה.

יום פורים כיום מתן תורה "הדר קבלוה מרצון" פורים גימ' "הר סיני"

גם ידוע מרבתינו הקדושים, דיום זה הוא כיום קבלת התורה, דבזמן מתן תורה הקב"ה כפה על עם ישראל הר כגיגית כדי שיקבלו תורה שבעל פה, ומובא בגמרא (שבת פח), שבזמן אחשוורוש 'הדור קבלוה מרצון', כלומר שקבלו את התורה שבע"פ באהבה וברצון. ובה מבארים, דהנה עם ישראל חטאו כמה שנהנו מסעודתו של אחשוורוש, ושתו שם יין נסך, וזלזלו באיסורים שהם מדרשת חז"ל (מדרבנן), אבל כעת, חזרו בתשובה וקבלו תורה שבע"פ מרצון, לקיים כל דברי חכמים, אז נעשה להם נס וניצלו. ולכן, יום זה הוא כיום מתן תורה, ורמז לזה, דהנה 'פורים' עולה בגימטריא 'הר סיני' ע"ה. ובגמרא פסחים (סח ע"ב), אמרו על מר בר רבינא, שהיה מתענה כל השנה, חוץ מיום מתן תורה ופורים ומעלי יומא דכיפורי.

עיינ' בשאילתות דרב אחאי גאון (פר' ויקהל - שאילתא סז), שכתב "ועדיף יומא דפוריאי כיום שניתנה בו תורה, כי הא דמר בריה דרבינא, הוה יתיב בתעניתא כולה שתא, לבר מן תרי יומי דעצרתא וכו'". ובהעמק שאלה שם (אות ו), לפלל בדבריו, וכתב במסקנת דבריו, דהענין הוא משום דהדר קבלוה בימי אחשוורוש, לכן חשוב יום פורים כעצרת יום שניתנה בו תורה, ומר בריה דרבינא לא התענה בפורים משום כבוד התורה. עיי"ש. ונפלא.

פורים מסוגל לאריכות ימים

עוד ראיתי מובא בספרים, שפורים הוא יום מסוגל מאוד, לבקש בו על אריכות ימים ושנים. ורמזו אמרו, דהנה 'מרדכי ואסתר', עולה בדיוק גי' 'אורך ימים עושר וכבוד'. גם אומרים בשם החתם סופר, שמי שלומד ממגילה עד מגילה, דהיינו, ממגילה שקוראים בלילה עד מגילה של יום, מובטח לו אורך ימים ושנות חיים. לכן צריך האדם לנצל את היום הזה, לבקש על נפשו ועל בני ביתו.

האדמו"ר מסלונים היה אומר בדרך משל, שפעם אחת היה מלך שרצה להעתיק את הארמון שלו למקום אחר. והנה, את כל חפצי תשמישו הצליחו להעביר למקום משכנו החדש, אבל הבעיה הקשה ביותר היתה כיצד להעביר את הכתר של המלך, הלא הוא שוה הון עתק, ואיך נעביר אותו ברחובה של עיר למקום משכנו החדש? הרי יש שודדים וליסטים וכולם לוטשים את עיניהם אל הכתר. מה עשו? לקחו עגלה פשוטה ביותר, ושם הניחו את הכתר וכיסו אותו בבלאי סחבות וסמרטוטים, ואז כל מי שראתה את העגלה חשב שמובילים כאן סמרטוטים וכל מיני שמאטעס, ולא חשב כלל לבדוק מה יש מתחת לשמאטעס...

ובכן, גודל מעלתו של יום פורים עצומה כל כך, עד שהמדרגה של מוסף ביוה"כ היא מדרגת יום פורים כולו! ולכן, כדי שלא יהיה קטרוג של השטן על היום העצום הזה שניתן לעם ישראל, וגם כדי שלא יבוא כל אחד וישתמש בכח העצום הזה מבלי דעת ויעשה ככל העולה על רוחו, על כן, כיסה הקב"ה את הכח הזה והסתיר אותו מן העין. ולכן, בחרו ליום הפורים בעגלה פשוטה פשוטה, אין זה יום טוב, ולא חול המועד, אין בו איסור מלאכה ולא עושים קידוש, אלא יום פשוט לכאורה. וכיסו את העגלה הזו בסחבות, מסכות רעשנים, ספריי שלג, ספריי חוטים קפצונים וכו'. אבל יהודי יודע שיש מתחת לכל הכיסויים הללו - כתר עצום ורב ולכן צריך לנצל את הזמן הזה היטב, בבחינת כל הפושט יד נותנים לו.

פרנסה בשפע לכל ימות השנה

כתב ה"עטרת ישועה" שע"י פורים ממשיכים פרנסה ושפע לכל ימות השנה.

וכה דבריו: כימים אשר נחו בהם היהודים מאויביהם... לעשות אותם ימי משתה ושמחה קיימו וקבלו עליהם... להיות עושים... את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם, בכל שנה ושנה. הנה כאשר רמזנו אשר מרדכי" ואסת"ר עולה גי'

אור"ך ימי"ם עוש"ר וכבו"ד. ניתן לומד עוד דכמו שבשעת מתן תורה בכוחנו להמשיך שפע על כל השנה, כי אם אין קמח אין תורה, והכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, היינו שנוכל לבקש בשעת מתן תורה גם על הפרנסה שמרומז בתיבת לכם. כמו כן פורים הדר קיבלוהו עליהו בימי אחשורוש ברצון את דברי האגרת הזאת, שרומז על התורה. על כן נרמז בתיבת לעשו"ת שעולה ב"פ שלח"ן עם ל' שרומז למלכות שנקנה בל' מעלות, היינו שעל ידי שקבלו התורה ברצון זוכין לב' שלחנות תורה וגדולה במקום אחד, וזאת זכו ע"י שקיימו וקבלו שקיימו עתה מה שקבלו כבר בחג עצרת, אז זכו לב' שלחנות, כאשר כתבנו הרמז ש- ג' ימי הגבל"ה עם ח"ג השבועות"ת עולה אור"ך ימי"ם עוש"ר וכבו"ד, כמו כן עתה ע"י מרדכי"י ואסת"ר. ולא זה בלבד על יום זה נמשך שפע אלא על כל משך ימי השנה ממשיכין על ידי פורים פרנסה ושפע, תורה וגדולה במקום אחד, וזה מש"כ "להיות עושים את ימי הפורים האלה בכל שנה ושנה" שיזכו בזכות זה לתורה וגדולה במקום אחד כמו בחג השבועות. עכ"ד.

על ידי מצוות פורים ממשיכים אור גדול ומכלים הקלי'

והנה, ביום הזה נצטיינו מצוות יקרות, אשר תקנו רבותינו שבאותו הדור, לקבל עליהם ועל זרעם, להיות עושים את ימי הפורים האלה, ימי משתה ושמחה, ומשלוח מנות איש לרעהו, ומתנות לאביונים... וע"י מצוות הללו, אנו ממשיכים את האור הגדול, ומרבים את האהבה ואחווה, לכלות ולמחות את קליפת עמלק שבתוך ליבנו. ואמרו רבותינו, שבמצוות אלו, שהם המשכת השפע ומיתוק הדין מעל כל איש ישראל, יש בהם סגולות גדולות לפרט ולכלל.

מעלת התפילות והבקשות בפורים

ו**כתב** ה'פלא יועץ', נשגבה עד מאוד מעלת פורים וקדושתו, כי בכל הימים לא כל תפילה ראויה היא שתתקבל, אבל ביום הפורים כל המתפלל בכוונה בוקעת תפילתו רקיעים ומתקבלת לפני כסא הכבוד. ורמז לדבר, הוא האמור במגילה: "ובבואה לפני המלך", וידוע כי כל מלך המזכר במגילה הכוונה הפנימית הוא למלך מלכי המלכים הבורא יתברך שמו, וזהו שעתה בפורים כל אחד ואחד מישראל כל מה שיבקש - ובתנאי שיבקש באמיתות לבבו - ואפילו אם יתפלל ביחידות, תפילתו ובקשתו באה לפני המלך מלכו של עולם ונענית.

בפורים יש ישועה בפריה ורביה

עוד כתב הרב פלא יועץ: פורים לשון פריה ורביה, ובתלמוד מוזכר פורים בלשון "פוריא", אשר משמעו בארמית "מטה" אשר בוודאי מרמז על הכוח הנפלא של פקידת עקרות לפריון וישועת רחמים, ולזה רומז הכתוב: "וזכרם לא יסוף מזרעם", כלומר שימשך זכרו ע"י זרעו אחריו.

וב**ספרים** הביאו לזה עוד רמז, דהנה מגיל"ה וצדק"ה גימ' זר"ע דהיינו ע"י מצות מגילה ומתנות לאביונים שזה צדקה זוכים לבנים. גם ירמזו מש"כ בסוף המגילה "ודובר שלום לכל זרעו".

שפע גדול לעם ישראל

ועוד דבפורים יש המשכת רחמים וישועות על עם ישראל כמו שהיה ביום הפורים בזמן מרדכי הצדיק, וממשיכים שפע של ישועה ורחמים מאותם מזלות שהם "נוצר" ו"נקה". רמז יפה רמזו על זה, במצות משלוח מנות, מנו"ת ר"ת ת'רין מ'זלין נ'וצר ונק'ה. שפע זה יורד לעולם בזכות אסתר שעל ידה נעשה הנס. לכן "אסתר" גי' "מזל נוצר מזל נקה".

כפי ההכנה - כך יקבל

והנה ע"פ המבואר לעיל יום פורים הוא יום שפע וישועות לעם ישראל, אמנם ודאי שהדבר תלוי בידינו וכפי ההכנה שהאדם עושה למטה כך נשפע עליו מלמעלה. כמו שאמר על זה הרה"ק ר' אשר מסטאלין זי"ע, מהפסוק במגילה: ויעש המלך כדבר ממוכן, שהקב"ה מלך מלכי המלכים (שבכל מקום שנכתב במגילה מילת מלך מרמז להקב"ה כידוע) עושה ומשפיע כל טוב ברוחניות ובגשמיות כדבר ממוכן, כפי ההכנה אשר הכין ועשה האדם את עצמו כלי קיבול לקבלת ההארות וההשפעות הקדושות השופעות בכל היום הקדוש הזה, והשערים לא יסגרו עד הערב.

אוצרות המלך פתוחים

למה הדבר דומה, למלך שפתח שערי אוצרות ביום אחד בשנה ובאותו היום כל הרוצה ליקח מאוצרות המלך את שנפשו חפץ יקח, ואוי לכסיל אשר בזה היום ששערי אוצרות המלך נפתחים ולא פנה אליהם רק ישן כל היום. ומזה נלמד שבשבת ויו"ט ראוי כל האדם לשמוח בעבודתו ולא בהבלי עולם רק בעבודת השי"ת ב"ה ישמח כל היום.

קל וחומר ביום פורים שכל הפושט נותנים לו א"כ איך ילך האדם לישון וכידוע שאחד הטעמים שאדם יהיה שיכור הוא כדי שלא יבקש ויתחנן אל השי"ת שימלא בקשותיו. לכן יתאמץ האדם בלילה הקדושה של פורים וביום לבקש בקשות כי שערי שמים פתוחים.

וכן כתב האדמו"ר מקאמרנא בספרו 'כתם אופיר' על המגילה, אודות גודל מעלת קיבול התפילות בפורים: קיבלתי שבימי הפורים עולים כל התפילות לכתר בלי שום עיכוב ובלי שום דקדוק הדין! וסיים שם בלשון קדשו: כל זה קיבלתי בלחישה ונהייתי מהולכי רכיל מאהבת ישראל.

הפיל פו"ר - ישועה לכל ישראל

הנה השם אהי"ה במילוי אלפין כזה אל"ף ה"א יו"ד ה"א עולה קמ"ג. וב' פעמים השם הנ"ל במילוי אלפי"ן עולה פו"ר. להורות כי בימי הפורים נוכל להמשיך השפעה מעולמות העליונים, כי בהם נתגלה הקדושה משמות הנ"ל. וכמו כן בכל שנה ושנה בבוא העת הזאת נתגלה תמיד קדושה והארה משמות הנ"ל, ונוכל לפעול על ידם כל טוב וגאולה וישועה על ישראל, אמן.

גם חרבונה זכור לטוב

וב' בספר דברי משואל, פורים הוא זמן השפעות גדולות, מהזמנים הנעלים ביותר. יש בפורים ענינים גבוהים עוד יותר משבת קודש, אמנם השבת ברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים, אך בפורים יש המדרגה המיוחדת שיכול כל איש ואיש להתקרב אל הקדושה, ורמזו זאת במה שאמרו: וגם חרבונה זכור לטוב, דהיינו אפילו מי שהוא בבחי' חרבונה שנקרא רשע בגמ' (מגילה ט"ז ע"א) הנה בכח הארת פורים גם חרבונה זכור לטוב, הטוב נכנס בו.

לבקש ולהוושע

ובספר שם משואל כתב - הנה יש לדקדק במה שכתוב בפס': "ובבוקר אמור למלך ויתלו את מרדכי עליו". אמאי לא כתיב תבקש או תשאל מהמלך, אלא "אמור" למלך שהוא לשון ציווי. וכן בהמשך כתיב "והמן בא אל בית המלך החיצונה לאמר" למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו, משמע שהמן היה אז במעלה גבוהה על המלך, וכמו שאמרו רבותינו שעשה לו המן בימה למעלה מבימתו של המלך. וכמו שדרשו בגמ' (מגילה טו.) על הפסוק: "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה" שאמר גבה המן מאחשוורוש. ולכך היה מצוה לאחשוורוש כאילו הוא שולט עליו ומכריחו לעשות רצונו

מכאן כל איש משכיל ישים אל לבו, היות בית המן ניתן לאסתר ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם והיה בכח אסתר לומר לאחשוורוש את אשר יעשה. א"כ בכל פורים שמתעורר רשימו מזה, יש בכח כל איש ישראל לאמור למלך מלכי המלכים הקב"ה דרך אמירה וציווי כענין הצדיקים שגוזרים על הקב"ה והוא עושה, לתלות את המן ולמחות את שמו, מתוך לבו של עצמו על כל פנים, אך האמירה צריכה להיות לא מהשפה ולחוץ אלא בכל אות נפשו, ובאותו חשק ורצון נמרץ שהיה אז להמן לתלות את מרדכי, ואז בודאי אמירתו תעשה פירות. וזהו שאמרו חסידי קדמאי שבפורים יכול כל איש להושע ולהתברך.

דרוש ג ענין קריאת המגילה

התעוררות לקריאת המגילה

כ' בסה"ק צריך אתה לדעת, כי יש עולם למעלה, עולם קדוש ונורא מאוד, ואינו מתגלה בעולם המעשה לרוב קדושתו שהוא נורא מאוד. ופעם אחת בשנה ביום הפורים בשעת קריאת המגילה, מתגלה הארה קדושה זו לברואי אנוש, ותדע כי נשמת מרדכי הצדיק היתה מזה העולם הקדוש, ועל כן נקרא שמו מרדכי, ואמרו חז"ל כי שמו הוא "מר-דרור" שהוא ראש לכל מיני בשמים, נתכוונו ברמז קדשם על עולם זה שהוא ראש ועליון לכל העולמות העליונים.

וצריכים אנו תחילה לעורר רחמים שיתגלה עלינו האור הקדוש הגדול הזה. שיופיע ויאיר על ראשם של עם קדוש המתאספים בבית המדרש בלב טהור ומלאי כוונה. לפיכך באה המצוה לפשוט את המגילה כאגרת, שהוא מלשון התגלות, להביא ולהמשיך את התגלות האור הקדוש והנשגב הזה. וזוהי כוונת הברכה שמברכים קודם המגילה: "על מקרא מגילה", פירושו על פי סוד - שצריכים אנו לקרוא ולהוציא אותו אור עליון להמשיכו אל התחתונים. ולכן עונים כל הקהל אמן בכוונה גדולה. ומאוד צריכים לעורר את הקורא את המגילה, בשעה שמברך בציבור על מקרא מגילה, שילבוש חרדה גדולה ואימה תיפול עליו, וגם הציבור בשעה ששומעים מפי הקורא יפול עליהם אימה והכנעה ומורא. וכל אחד יכוון שעכשיו מתגלה זה העולם העליון והנשגב כדי להאיר בהארת נסים וישועה לישראל. ותדע כי על אור נשגב זה המתגלה עתה, נאמר במגילה: "ליהודים היתה אורה".

וכבר נודע כי גדולי המקובלים בשעה שאומרים ברכה זו והציבור מכוונים למוצא פיהם באימה ויראה גדולה, ארכבותיהם דא לדא נקשן מרוב פחד ה' והדר גאוונו, אשרי העין ראתה זאת.

ההתלהבות והכוונה בקריאת המגילה

המגילה כולה מבחינה חיצונית אינה אלא סיפור המאורעות שאירעו לאבותינו ואינה אלא כספר זכרונות וסיפור דברים, אבל לאמיתו של דבר אינה כך. כי המגילה כולה נכתבה ברוח הקודש ע"י מרדכי הצדיק שהיה מנביאים אחרונים, ובכל מילה ומילה רמוזים בראשי תיבות וסופי תיבות שמות קדושים ונעלים. וכל הצירופי שמות מאירים באור עליון בעולם הזה הטבעי בשעת קריאת המגילה.

מעתה יתלהב לב האדם בקראו המגילה, ויכוין בקראו ובשמוע המגילה שמעתה מקבל עול תורתו ומצותיו, כמאמר חז"ל קיימו מה שקבלו כבר, וכפי אשר ביארנו. לכן יכין את עצמו מה שחלף ועבר אין, ומעתה הוא מקבל עליו עול תורתו ומצותיו ית"ש. לכן אמרו בזה"ק יום כפורים שהוא כמו פורים, כלומר שהארת יו"כ הוא כפורים, עבור שביו"כ מה שחלף ועבר אין, מעתה הוא מטהר וחושבנא מכאן ולהלאה.

לכן יתלהב האדם בקריאת המגילה, ובשמעו יכין את עצמו לקבל עליו מאותו יום עול תורה ומצות ויתחדש כנשר נעוריו, וישמח בעול קבלת התורה. ויכוין בקריאת המגילה שיזדככו כל העולמות ואפילו העולם הזה שהוא עולם הטבע יזככו על ידי קריאת המגילה, וישמח מאד שיזדככו כל העולמות ויקיים מקרא שכתוב "ישמח ה' במעשיו". ויכוין שבכל דיבור שיוצא מקריאת המגילה נברא הארה, ומכל דיבור שיוצא נברא מלאך אחד, מה מאד יתלהב האדם כשיעלה במחשבתו שמכל דבור ודבור שמח הבורא בו ונברא מלאך, מה מאד יתלהב כי כן הוא בדברי קדושה, והשם יתברך שמח בקריאת מגילה של בני ישראל.

מגילה ר"ת ל'העביר ג'לולים מ'ן ה'ארץ

הגמרא אומרת (מגילה ז), אסתר ברוח הקודש נאמרה, והביאה הגמ' לזה הרבה ראיות, ובכל תיבה ותיבה, יש בה סודות עצומים הרמוזים בראשי תיבות וסופי תיבות, וכמה וכמה שמות הקודש יוצאים מן המגילה, שהם בונים עולמות גדולים, כמבואר בפרי עץ חיים וסידרם בסידור הרש"ש. ולכן ידע האדם, שכשקורא את המגילה צריך להתלהב מאוד בקריאתה, כיון שעושה בזה תיקונים גדולים. ורמז רמזו בזה, 'מגלה' ר"ת 'להעביר ג'לולים מן הארץ', שע"ז מעבירים כל הסטרא אחרא. גם כן, צריך האדם להרגיש בעת שקורא את המגילה, כאלו קעת הקב"ה עושה עמנו את כל הניסים והנפלאות, יען כי אותו אור, חוזר להאיר בכל שנה ושנה.

הקורא את המגילה למפרע לא יצא, כלומר שחושב שזה כבר היה, אלא ידע שיש זה בכל שנה ושנה

ובזה ביארו בדרך רמז, את המשנה במגילה (פ"ב מ"א), 'הקורא את המגילה למפרע לא יצא', כלומר דמי שקורא את המגילה, ובקריאתו חושב שהניסים והאורות הללו, היו רק 'למפרע', דהיינו רק באותו זמן ותו לא, לא יצא, מכיון שההרגשה צריכה להיות שעכשיו הכל מתרחש, עכשיו ממש.

קריאת המגילה ביום

אמר ר' יהושע בן לוי חייב אדם לקרות את המגילה בלילה, ולשנותה ביום וכו'. כתב בספר 'ריח הדודאים' דמה שאמר ריב"ל לחזור ולשנותה ביום היינו שבקריאת היום יהיה שינוי אחרת מבלילה, כי שוב ביום יסתכל בה בעינא פקחא וימצא בה שינוי וטעם חדש, מה שלא התבונן בקריאת האתמול.

לתקן הדרכים המקולקלים

בחמשה עשר בו קורין את המגילה ומתקנין את הדרכים, רמז שיש כח באדם מחמת קריאת המגילה לתקן את הדרכים המקולקלים. [חסד לאברהם]

התרגשותו של הרבי מסאטמר בקריאת המגילה

הרבי מסאטמר זצ"ל קרא את המגילה כל תיבה ותיבה בקול חוצב להבות אש, במתינות ובנעימות נפלאה בנוסח יפה אף נעים. ומדי פעם בפעם נתרגש רבינו וזיקוקין דנורא נפקו מפומיה בקול רעש גדול, כגון באמרו "כי אין לה אב ואם" "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה", או בקראו "ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלושים יום" וכהנה פעמים רבות, ומדי פעם בפעם נתן את קולו בבכי מתוך רגש אש קודש, והיה נראה וניכר כי בכל תיבה שקרא מן המגילה מילין לצד עילאה ימלל, לעורר רחמי שמים וכתפילה אריכתא דמיא, ואם בכל ימות השנה התאמץ רבינו להסתיר את מעשיו והשגותיו הנוראים וילט פניו באדרתו, אבל ביום הפורים בעת קריאת המגילה, שכל תיבה מהמגילה בוקע רקיעים וכמבואר בספרים הקדושים, לא עצר הרבי בקרבו את הארת הקדושה אשר הרגיש והשיג, והיה קורא את המגילה בקולות וברקים ברגש ובהתעוררות רבה ועצומה. ומי בא בסוד ה' ליראו לידע דעת קדושים ומה גבהו מדרגותיו ביחודא עילאה, אמנם אף עם עוצם דביקותו בקונו וגודל התרגשותו בקריאת המגילה מ"מ לא החסיר המזג בדקדוק קריאת המגילה ובתנועות הטעמים כדת וכהלכה. [דברי יואל]

ע"י המגילה אפשר לראות את העתיד

כל מי שמקדש עצמו מכל עניני העולם, יכול לראות בקריאת המגילה, כל אשר יארע ויקרה בעולם בשנה זו. וכבר מסופר מצדיקים רבים איך שגילו לאחר קריאת המגילה כמה מאורעות שונים העתידים להתרחש בשנה זו. על זה ואמרו בספרים דלכן נקראת המגילה "אגרת" מלשון "אוגר" כי המגילה אוגרת בתוכה ע"י השמות הקדושים הרמוזים בה, כל מעשי שמים וארץ וכל אשר בהם.

סגולה לפרנסה

שפע רב נודע מה שגילה רבינו האר"י ז"ל, כי ב"פוחת את ידיך" מרומזים שמות הקודש המסוגלים לפרנסה טובה, והם פא"י היוצא מר"ת, וחת"ך היוצא מס"ת. אשרי האדם המכווין בשמות קודש אלו באומרו פסוק זה. "על מקרא מגילה" - עולה בגימטריא במכוון ב' שמות אלו פא"י וחת"ך, נמצא כי קריאת המגילה מסוגלת היא לשפע פרנסה טובה, וזה מה שאמרו "עיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה" (מגילה ד) לפי שבקריאת המגילה נשפע שפע פרנסה טובה.

בני חיי ומזוני

"מגילה" - בגימטריא "מזלא", הוא המזל העליון ממנו נשפעים בנים חיים ומזונות, כמאמר חז"ל: "בני, חיי ומזוני לאו בזכותא תליא - אלא במזלא". וע"י מקרא מגילה נשפע שפע טוב ממזל העליון להשפיע פקודת ישועה ורחמים, לכל הצריכים להוושע בבנים חיים ומזונות. ולפיכך אמרו חכמים כי עיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, כי עני פירושו אדם החסר ואין לו, וזה שם כולל לכל החסרונות, אם חסרון בנים או רפואות או מזונות, וע"י מקרא מגילה מושפעת כנסת ישראל בכל מחסורה. לכן גם באה מצוות קריאת המגילה בצורה של "פושטה כאגרת" (שו"ע סימן תרצ) לרמוז להתפשטות ההשפעות הטובות משמי מרומים על ראש ישראל קדושים.

"משנכנס אדר מרבין בשמחה"

"בשמחה" גימטריה "שנה". על ידי השמחה ששמחים בחודש אדר אפשר להמשיך ולהשפיע שמחה לכל ימות השנה (אוהב ישראל מאפטא)

סינוורו של המגיד מטריסק באמצע קריאת המגילה

פעם אחת בתוך קריאת המגילה נתמוגג המגיד הקדוש מטריסק בבכיה רבה, ופירש את הכתוב: "אם החרש תחרישי בעת הזאת ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך יאבדו, ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות".

וכך אמר: רבוננו של עולם, עד מתי תחריש ולא תגאל את עמך ישראל. "אם החרש תחרישי בעת הזאת" - אם לא תמהר לגאלם. "ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר" - תחלש אמונתך בלבות ישראל, וילכו ישראל קדושים חלילה לרעות בשדות זרים, בכתות משונות והצלחות מדומות. ואילו "את" - מרומז לתורה שהיא מא' ועד ת' "ובית אביך" מרומז לתפילה שאבות העולם תיקווה "יאבדו" כביכול, כי לא יעסקו ישראל לא בתורה ולא בתפילה. "ומי יודע אם לעת כזאת" - אשר יעלה ברצונך לגאול את עמך "הגעת למלכות" - אם יעלה בידך הדבר, כי חלילה לא תמצא את ישראל כשרים וראויים ולא תתקיים מלכותך, על כן נא חוש לגאלם כי בא מועד.

כהנים בעבודתם בטלים לשמוע מקרא מגילה

הגמרא במגילה (דף ג ע"א) אומרת: "כהנים בעבודתם בטלים ובאים לשמוע מקרא מגילה". וקשה הרי מצות קריאת מגילה היא מדרבנן, ואילו הקרבנות הם מרצין ומפייסין בעולמות העליונים, ואיך יתכן שיבטלו עבודת הקרבנות שהעולם עומד על זה ויבואו לשמוע מגילה.

ותירצו בסה"ק כידוע שאהרן הכהן כאשר הוא מקריב הקרבנות בביהמ"ק התחתון, כנגד זה בעולם העליון עומד הכהן העליון שהוא מיכאל השר ומקריב קרבנות שהם נשמות הצדיקים לפני הקב"ה, ואז הי"ת מתמלא ברחמים גדולים וחסדים עצומים, והם נמשכים למטה בעולם התחתון, ויש ישועה גדולה, כמ"ש "אני יהוה נראה אליכם". פי' מתי אני ה' - שם הוי"ה שהוא מדת רחמים וחסדים נראה אליכם, נראה אותיות אהרן, אליכם אותיות מיכאל, כלומר כאשר אהרון מקריב קרבנות בעוה"ז, כנגדו מקריב מיכאל למעלה ואז הדינים מתמתקים בחסדים.

והנה רבינו האר"י ז"ל כתב מגלה מספר מזלא, כמספר ג' הויות שהם במזל העליון, שהוא תיקון נוצר חסד, ואז ע"י מקרא מגילה מושכים חסדים גדולים ועצומים ממזל העליון ומתמתקים הדינים. ועתה מובן מדוע בטלים הכהנים ממלאכתן ובאים לשמוע מקרא מגילה, כי ע"י המגילה מושכים את החסדים ממזל העליון, ועוד כשקוראים המגילה בציבור ורוב עם עושה פעולה גדולה יותר. ועפ"י זה יובן מ"ש שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, שע"י המגילה נמשכים רחמים וחסדים על התחתונים, ואז פותחים את ידיהם לפרנס העניים ולכן הם מחכים לזה, ע"כ.

טעם ה' ימים שתקנו לקריאת המגילה

א. רמז לזה מהמגילה:

חז"ל בתחילת מסכת מגילה קבעו, כי מגילה נקראת בחמשה ימים בחודש, הם: יא, יב, יג, יד, טו. **כתב** על זה המקובל האלקי רבי אליעזר מוורמזיא: רמז לקביעת חכמים כי מגלה נקראת בחמשה ימים, מוצאים אנו במגלה עצמה, שנאמר בה: לקיים את ימי הפורים האלה "בזמניהם" - נוטריקון בה' זמנים.

ב. כנגד ה' פעמים שמחה:

עוד כתב: דחמשה ימים אלו קבעו חכמים כנגד חמש פעמים שמוזכרת השמחה במגילה. ארבע פעמים נאמר: "שמחה ומשתה" ופעם נוספת נאמר: "משתה ויום טוב".

ג. למתק ה' גבורות:

"מגלה" - בגימטריא "מזלא" הוא המזל העליון שהוא העיקר ב"ג מידות של רחמים. כלומר ע"י קריאת המגילה ממשיכים רחמים רבים ממקור הרחמים. וכנגד חמש גבורות הקיימות שמהן המצאות הכעס והרעות רח"ל, הם החמשה ימים הללו שבהם נקראת המגילה, כדי למתקם בשורשם.

ד. כנגד ה' גאולות:

חמשה ימים אלו שקבעו חכמים למקרא מגילה, הם כנגד חמש גאולות שבו נגאלו אבותינו והם כנגד חמש אותיות "מנצפ"ך". שהן האותיות היחידות בעברית שהם כפולות.

באות כ' ה' [מן המנצפ"ך] נגאל אברהם אבינו מאור כשדים, אמר: לך-לך" הרי כי גאולתו היתה באות כ"ף.
באות מ' ה' נגאל יצחק אבינו מפלשתים, כמו שנאמר: "לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד", הרי כתוב זה מרובה במ"ם.
באות נ' ה' נגאל יעקב אבינו מעשו אחיו, כמו שנאמר: "הצילני נא מיד אחי מיד עשו".
באות פ' ה' נגאלו אבותינו ממצרים, כמו שנאמר: "פקוד פקדתי".
באות צ' ה' תהיה הגאולה העתידה כמו שנאמר: "איש צמח שמו ומתחתיו יצמח".
חמש גאולות אלו הן כנגד חמשת הימים שבהם קוראים במגילה, נמצא כי יום טו בחודש רומז לגאולה העתידה, ובה נאמר: "ואני אהיה לה נאום ה' חומת אש סביב", לפיכך ביום ט"ו קוראים רק כרכים המוקפין חומה.
ה. ימי גילוי ממשלתו יתברך:

הימים הראויים לקריאת המגילה: יא, יב, יג, יד, טו עולים בגימטריא שם הקדוש "אדני". ללמד שבימים אלה מתגלה אדנותו יתברך אשר הוא מושל בכל, ומשנה סדרי הטבע למען ישראל חביביו.
ו. משכן לשכינה בימים אלו:

חשבון נוסף הוא כך: "אחד עשר" - פירושו פעם א' עֶשֶׂר. "שנים עשר" - ב' פעמים עשר. "שלשה עשר" - ג' פעמים עשר. "ארבעה עשר" - ד' פעמים עשר, "חמשה עשר" - ה' פעמים עשר. סך הכל עולה למנין ק"נ. והוא מרומז בכתוב בתהלים "גם צפור מצאה בית ודרור קן לה" - והכונה היא לשכינה הקדושה. אשר מיום שבעונינו חרב ביתנו, הולכת היא בגלות ולא מצאה מנוח. ובימים אלו מוצאת השכינה קן לה בהגלות כבוד ה' ויקרת תפארת ישראל עמו.
פורים - הכנה למשיח

כתב בספר ליקוטי תורה: על ידי קריאת המגילה נעשה הכנה לביאת המשיח, כי האור הגדול שמתגלה בשעת קריאת המגילה הוא בחינת האור של המשיח ובודאי שאנו בני ישראל צריכים להאמין שיבוא המשיח במהרה בימינו, ובאריך אנפין נחזי פניו הזך והזהיר, לכך נתן לנו השי"ת הכנה כדי שנוכל לסבול אורו הזך של המשיח לכן צריך האדם לזכך ולטהר עצמו בכל זמן ובפרט בזמן הכנה למשיח זמן הפורים.

ביאור ההפטרה

הקשר בין ההפטרה לפרשה

בהפטרה מסופר על מלאכת בניית בית המקדש, וזה מעין הפרשה שמסופר בה על בניית המשכן.

תוכן ההפטרה

ה' נתן חכמה לשלמה, ובגלל זה חירם כרת ברית עם שלמה וסיפק לו עצים לבניית המקדש.
שלמה המלך לקח מישראל שלשים אלף בקיאים במלאכת כריתת עצים, כאשר כל חודש עשרת אלפים נמצאים בלבנון ועשרים אלף נמצאים בביתם, ובתום החודש מתחלפים ונמצא כל אחד חודשיים בביתו וחודש בלבנון.
בנוסף לכך היו לו מהגבעונים שבעים אלף סבלים ושמונים אלף חוצבי אבנים מההר, זאת בנוסף לשרים הנוגשים בעושי המלאכה.

בשנה הרביעית למלכות שלמה בחודש אייר, החל שלמה בבניית המקדש.

כל סיתות ופיסול האבנים נעשו במקום החציבה. האבנים הובאו ישירות והונחו בבניה, ולכן במקום הבניה לא נשמע קול כלי ברזל כי הכל נעשה מחוץ לאתר הבניה, ולכן עשה מגרעות בקירות הבית שהניחו עליהם את הקורות של היציעים, שלא יצטרכו לעשות חורים בקירות הבית, עשה שתי תקרות, הראשונה היתה לנוי ועשויה כעין גבים (גומות ובורות). ומעליה עשה עוד תקרה של לוחות ארזים, שיכולים לעלות עליה לבדק הבית.

כאשר גמר את הבית, נגלה אליו ה' ואמר לו: אם תשמור את מצוותי ותלך בדרכי, הרי אקיים את הבטחתי ואשרה שכינתי בבית הזה, ולא אעזוב את עמי ישראל לעולם.

מלכים א' פרק ה' פסוק כ"ו - סוף, פרק ו' פסוק א' - פסוק י"ג

כַּוְיִהְיֶה נָתַן חֲכֻמָּה לְשִׁלְמֹה [א] פֶּאֶשֶׁר דְּבַר-לוֹ וּבְגִלְלַת חֲכָמָתוֹ הַגְּדוּלָּה אֶהָב אוֹתוֹ חִירָם מֶלֶךְ צוּר (מ"ד), וְלֹכַן וַיְהִי שָׁלֹם חֹזֵק וְקִיָּים (ד"ק) בֵּין חִירָם וּבֵין שִׁלְמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: כַּוְיַעֲלֵה הַמֶּלֶךְ שִׁלְמֹה מִסּוּף מִפְּלֵי-יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה עוֹלָה לְשֶׁכֶר שֶׁל שְׁלֹשִׁים אֲלָפִים אִישׁ (רש"י) לִלְכֹת לְלַבְנוֹן לְכַרוֹת הָעֵצִים עִם עַבְדֵי חִירָם (מ"ד): כַּוְיִשְׁלַחֵם לְבַנּוֹנָה עֵשֶׂר אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ בְּכָל חוֹדֶשׁ לֹא עָבְדוּ כִּי אִם עֵשֶׂר אֲלָפִים חֲלִיפֹת שֶׁהָיוּ מִתְחַלְפִים עַל סֹדֵר זֶה חֹדֶשׁ אֶחָד יִהְיוּ בְּלִבְנוֹן שְׁנַיִם חֹדָשִׁים בְּבֵיתוֹ בְּבֵיתָם וְאֶרְנִיָּהם עַל-הַיָּם לְהַכְרִיחַ לְכָל אֶחָד לִילֵךְ בְּחוֹדָשׁוֹ (מ"ד): כַּוְיִהְיֶה לְשִׁלְמֹה שְׁבַע עָלְמִים אֲלָפִים נִשְׂאָ סֶבֶל נִשְׂאֵי מִשָּׂא לְהַבִּיא הָאֲבָנִים מִן הַהַר לְעִיר וְשִׁמּוֹנִים אֲלָפִים חֲצֵב בְּהָר חוּצְבֵי הָאֲבָנִים מִהַר (רש"י): כַּוְהַמְסַפֵּר הַזֶּה הִיא לְבַד חוּץ מִשְׁרֵי הַנִּצְבִּים מִהַשְּׂרִים הַנִּצְבִּים (מ"ז) לְשִׁלְמֹה אֲשֶׁר הָיוּ מְמוֹנִים עַל-הַמְּלָאכָה שֶׁמְסַפֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשִׁלְשׁ מֵאוֹת הָרָדִים הַנוֹגְשִׁים וְהַמְּוֹשְׁלִים (מ"ד) בָּעַם הָעֹשִׂים בְּמִלְאכָה: כַּוְיִצְוּ הַמֶּלֶךְ צִוִּיהַּ הַמֶּלֶךְ וַיִּסְעוּ לְעַקּוֹר (ת"י, רש"י) וְלְהַסִּיעַ (ע"פ מלבי"ם) אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת בְּכַמּוֹת (מלבי"ם) וּכְבֻדוֹת (מ"ז) אֲבָנִים יְקָרוֹת בְּאִיכוֹת (מלבי"ם) לְיִסֹּד הַבַּיִת אֲבָנֵי גְזִית [מִלְשׁוֹן גְּזִיזָה] כְּסוֹתוֹת בְּיוֹשֵׁר (מ"ז): כַּוְיִפְסְלוּ הַחֲלִיקוּ וְהִשּׁוּ פְּנֵי הָאֲבָנִים (מ"ז) בְּנֵי שִׁלְמֹה וּבְנֵי וְאוֹמְנֵי הַבַּיִת שֶׁל חִירָם וְהַגְּבָלִים אֲנָשֵׁי מְדִינוֹת גְּבֻל שֶׁהָיוּ בְּקִיָּאִים בְּסִיתוֹת וּבְבִנְיָה (רש"י) וַיִּכְנְּנוּ הָעֹשִׂים וְהָאֲבָנִים לְבָנֹת הַבַּיִת שֶׁלֹּא יִהְיוּ צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת בָּהֶם דָּבָר רַק לְהַנִּיחֵם (מלבי"ם):

וְאִיִּהְיֶה בְּשִׁמּוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה [ב] לְצֵאת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל

עיונים והארות

ב. ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים - (ילק"ש) לצאת בני ישראל - מגיד שמונים ליציאת מצרים. אין לי אלא חדשים, שנים מנין, תלמוד לומר בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים. משנכנסו ישראל לארץ מנין, תלמוד לומר ויהי בשמונים שנה וגו' (מכילתא).

תניא מנין למלכים שאין מונין אלא מניסן, דכתיב ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל וגו' הוא החדש השני למלוך שלמה על ישראל, מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים מה יציאת מצרים מניסן, אף מלכות שלמה מניסן (ר"ה ב').

בחדש זיו - א"ר יהושע מנין שבניסן נולדו אבות שנאמר בחדש זיו, שבו נולדו זיוותני עולם. ואידך נמי הא כתיב בחדש זיו, התם דאית להו זיוא לאילני, דאמר רבי יהודה האי מאן דנפיק ביומי דניסן וחזא אילני דמלבלבי אומר ברוך שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות.

א. וה' נתן חכמה לשלמה - מסופר במדרש: כשביקש שלמה לבנות את בית המקדש, שלח שליחים אל פרעה נכה מלך מצרים, כדי שפרעה ישלח לו אומנים שיסייעו לו בבנין בית המקדש.

מה עשה פרעה? - כינס את כל האסטרונוגים - החוזים בכוכבים - שבארצו, וביקש מהם שיוודיעו לו מי הם האנשים העתידיים למות באותה שנה, ולאחר שגילו לו מי הם אותם אנשים, שלח את אותם אנשים לשלמה המלך.

כשהגיעו אצל שלמה המלך, צפה ברוח הקודש שהם ימותו באותה שנה, מה עשה? - נתן להם תכריכים ושלחם למצרים, ואמר להם שיאמרו לפרעה: האם אין לך תכריכים בארץ לקבור את המתים? - הנה לפניך המתים עם התכריכים שלהם.

ואז הבין פרעה שאין להתחכם על שלמה המלך החכם מכל אדם (במדבר רבה יט, ג).

מֵאֶרֶץ-מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הַרְבִּיעִית בְּחֹדֶשׁ זוֹ הוא חודש אייר שיש בו זיו לאילנות **הוא החֹדֶשׁ הַשְּׁנִי** למנין החודשים, ושנה רביעית **לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה עַל-יִשְׂרָאֵל** (רש"י) **וַיִּבֶן** התחיל לבנות (מ"ד) **הַבַּיִת לַיהוָה:** **בַּהַבְּיָת** ההיכל עם קודש הקודשים **אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה** [ג] **שְׁשִׁים-אַמָּה אָרְבּוּ** ממזרח למערב (מ"ד) **וְעֶשְׂרִים רְחָבּוּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ:** **וְהָאוֹלָם** כמו בית שער (מ"ז) שמקומו **עַל-פְּנֵי הַיֵּכָל הַבַּיִת** לפני ההיכל בכניסתו (רש"י) **בְּצַד מִזְרַח** (מ"ד) **עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְבּוּ** של האולם **עַל-פְּנֵי** כנגד **רְחַב הַבַּיִת** רוחב ההיכל **עֶשְׂרִים אַמָּה** **רְחָבּוּ** של אולם **עַל-פְּנֵי** לפני **הַבַּיִת** נמשך כלפי המזרח לצד חוץ (רש"י): **וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חֲלוֹנֵי חֲלוֹנוֹת שְׁקָפִים** רחבים מבחוץ **אַטְּמִים** [ד] וצרים מבפנים, לומר שהמקדש אינו צריך לאור עולם (רש"י) **אֲלֹא אֲדַרְבָּה** הוא מאיר לעולם: **הַ וַיִּבֶן עַל-קִיר הַבַּיִת** סמוך לקיר הבית **יָצוּעַ** חדר צנוע [ונקרא גם כן תא, וצלע] **(וַיַּצִּיעַ קִיר) סָבִיב** והנביא כביכול שואל, כיצד עשה **אֶת-קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב** שכנגד **לְהֵיכָל וְלְדַבִּיר** ומשיב **וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת** שעשה אותם חדרים מעץ **סָבִיב** ההיכל וקודש הקודשים לדרום ולמערב ולצפון (רש"י): **וּבְמַסַּכַת מִידוֹת** (פ"ד מ"א) **לְמַדְנֵי שֶׁהָיוּ לִ"ח תַּאֲמִים, ט"ו בְּדָרוֹם, וְט"ו בְּצָפוֹן, כִּי הָיוּ שֵׁם ג' קוֹמוֹת, ה' תַּאֲמִים בְּכָל קוֹמָה, וְהָיוּ מְשׁוּלְשִׁים-תַּחְתֵּימִים, שְׁנַיִם וּשְׁלִישִׁים הַיָּצוּעַ** החדרים בקומה **(וַיַּצִּיעַ קִיר) הַתְּחִתָּנָה חֲמִשׁ בְּאַמָּה רְחֹבָה וְהַתִּיכְנָה** והאמצעית **שֵׁשׁ בְּאַמָּה רְחֹבָה וְהַשְּׁלִישִׁית** העליונה **שִׁבְעַת בְּאַמָּה רְחֹבָה כִּי מִגְרָעוֹת** [מלשון גרעון (מ"ז)] **נָתַן לַבַּיִת סָבִיב** [ה] **חֹוצָה** עובי הקירות לא היה אחיד אלא העובי פחת אמה בכלות חמש אמות, ושוב פחת אמה בכלות עשר אמות, ושוב פחת אמה בכלות חמש עשרה אמות **לְבַלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת-הַבַּיִת** לא עשה

עיונים והארות

מרום מראשון מקום מקדשנו. האור יוצא מתוך ביתי ואיני צריך אורה, לפי שנאמר ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן, ראה מה כתיב מחוץ לפרכת העדות, לא היתה המנורה צריכה להנתן אלא לפני מן הפרוכת אצל הארון, והיא נתונה חוץ לפרוכת, להודיען שאינו צריך אורה (מנחות פ"ו, תנחומא).

ה. **כי מגרעות נתן לבית סביב** - בעת שהאדם נושא אשה ומתחיל לבנות בית נאמן לה', צריך לידע ולהזהר מאד שלא להדמות לאחרים ולרוץ אחרי מותרות אפילו בדברים המותרים, כי הוא שורש פורה ראש לכל עוון וחטאת.

וזוהו שאומר הכתוב: "כי מגרעות נתן לבית" - שכל אדם צריך להיות שורר בביתו לגרוע ולמעט מדברים המותרים, אפילו הם "סביב חוצה", דהיינו, שאינם נוגעים לדבר איסור, והטעם, "לבלתי אחוז בקירות הבית" - שלא יבוא יצר הרע חלילה להסיתו ביסודי הדת, שכל בנין ביתו של איש ישראל תלוי בהם (ילקוט חמישאי בשם קדושת ציון).

ג. **והבית אשר בנה** - ר' חייא נפק לקרייתא, רמו ליה קראי אהדדי, כתיב והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלושים אמה קומתו, וכתיב ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו, לא הוה בידיה, אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ליה הווא משפת כרובים ולמעלה קא חשיב, ומאי קא משמע לן, הא קא משמע לן, דלמטה כלמעלה, מה למעלה אינו משמש כלום, אף למטה אינו משמש כלום, דא"ר לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה (ב"ב צ"ח).

ד. **שקופים** אטומים - (ילק"ש) אמר רבי אבין הלוי, אתה מוצא מי שבקש לעשות לו חלונות עושה אותם רחבות מבפנים וצרות מבחוץ, למה שיהיו שואבות אור, אבל חלונות של בית המקדש היו רחבות מבחוץ וצרות מבפנים, למה שיהיה האור יוצא מבית המקדש ומאיר לעולם, וכן הוא אומר והארץ האירה מכבודו, ואין כבוד אלא בית המקדש, שנאמר כסא כבוד

חורים ונקבים בקירות בשביל הקורות שקלקול החומה הוא ואינו דרך נוי (רש"י) אלא הניחום על המגרעות: **וְהַבֵּית בְּהִבְנָתוֹ** [ו] **אֲבָן שְׁלֹמֹה מִסַּע נִבְנָה** כשחצבו את האבנים מההר הביאום שלימות ובמידה הנרצת והניחום בחומה (מ"ד) **וּמִקְבֹּת** ופטישים (מ"ז) **וְהַגְרָזָן** וכן **כָּל-כְּלֵי בְרָזָל לְאֶ-נִּשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבְנָתוֹ** כי לא עשו שום דבר רק הנחה בלבד: **וּמוֹדִיעֵנו כְּתוּב לְהִיכֵן הַפֶּתַח שֶׁל הַחֲדָרִים פּוֹנֵה** **פֶּתַח הַיְצָלָע הַתֵּיכְנָה** פתח שבחדר האמצעי מתוך חמש החדרים שבקומה התחתונה הפונה **אֶל-פֶּתְחָהּ** לצד **הַבַּיִת הַיְמָנִית** שהוא צד דרום משם נכנסו מחוץ לפנים **וּבְלוֹלִים** וע"י עמודים חלולים שבתוכם מדרגות סביב סביב (מ"ד) **יַעֲלוּ עַל-** אל הקומה **הַתֵּיכְנָה** האמצעית **וּמִן-הַקּוֹמָה הַתֵּיכְנָה אֶל-הַשְּׁלֵשִׁים** הקומה השלישית (רש"י): **וַיִּבְנֶן אֶת-הַבַּיִת** החיצון שהוא קירות ההיכל **וַיְכַלְהוּ** והשלימו **וַיִּסְפְּן** וכסה **אֶת-הַבַּיִת גְּבִים** בתקרה חקוקה ומצויירת כעין גומות ובורות לנוי **וַיִּשְׁדְּרַת בְּאֲרָזִים**

עיונים והארות

והבית בהבנותו - (ילק"ש) והבית כשהיה נבנה אין כתיב כאן, אלא בהבנותו, מאיליה היתה המלאכה נבנית ופורחת ועולה, אבן שלמה מסע נבנה, אמר ר' ברכיה היתה האבן נוסעת מעצמה ועולה ונבנית, הוא ששלמה אומר בנה בניתי, בנין בנוי בניתי. א"ר הונא בשם ר' אסי הכל מסייעין את המלך, אפילו הרוחות אפילו המזיקין (פסיקתא רבתי ו').

שנו רבותינו משחרב בית המקדש בטל השמיר שבו בנה שלמה את בית המקדש, שנאמר והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה, ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו, הדברים ככתבן דברי רבי יהודה. אמר לו ר' נחמיה וכי אפשר לומר כן, והלא כבר נאמר כל אלה אבנים יקרות במדת גזית מגוררות במגרה מבית ומבחוץ, אם כן מה תלמוד לומר לא נשמע בבית בהבנותו, שהיה מתקן מבחוץ ומכניס מבפנים. ורבי נחמיה שמיר למאי אתא, מיבעי ליה לכדתניא, אבנים הללו אין כותבין עליהם בדיו משום שנאמר פתוחי חותם, ואין מסרטין עליהם באיזמל משום שנאמר במלואותם, אלא כותבים עליהם בדיו ומראה להם שמיר מבחוץ והן נבקעות מאליהן (סוטה מ"ח).

והבית בהבנותו - (ילק"ש) והבית כשהיה נבנה אין כתיב כאן, אלא בהבנותו, מאיליה היתה המלאכה נבנית ופורחת ועולה, אבן שלמה מסע נבנה, אמר ר' ברכיה היתה האבן נוסעת מעצמה ועולה ונבנית, הוא ששלמה אומר בנה בניתי, בנין בנוי בניתי. א"ר הונא בשם ר' אסי הכל מסייעין את המלך, אפילו הרוחות אפילו המזיקין (פסיקתא רבתי ו').

שנו רבותינו משחרב בית המקדש בטל השמיר שבו בנה שלמה את בית המקדש, שנאמר והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה, ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו, הדברים ככתבן דברי רבי יהודה. אמר לו ר' נחמיה וכי אפשר לומר כן, והלא כבר נאמר כל אלה אבנים יקרות במדת גזית מגוררות במגרה מבית ומבחוץ, אם כן מה תלמוד לומר לא נשמע בבית בהבנותו, שהיה מתקן מבחוץ ומכניס מבפנים. ורבי נחמיה שמיר למאי אתא, מיבעי ליה לכדתניא, אבנים הללו אין כותבין עליהם בדיו משום שנאמר פתוחי חותם, ואין מסרטין עליהם באיזמל משום שנאמר במלואותם, אלא כותבים עליהם בדיו ומראה להם שמיר מבחוץ והן נבקעות מאליהן (סוטה מ"ח).

הבית הזה אשר אתה בונה אם תלך בחקתי ואת משפטי תעשה וכו' - אפשר במ"ש בענינותנו במ"א ונדפס בסוף קונטרס צפורן שמיר ושם נאמר דכל כלי הקדש רומזים לקחת מוסר השכל להתנהג במדות טובות וישרות ותכליתו לשמור התורה והמצוה כאשר עיניך תחזינה שם באורך בפרט וכתבנו בענינותנו שזהו הרמז ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ממש אימתי כשיהיה להם מדות תוריות שכליות תרומיות לכלי הקדש וז"ש ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת כליו אשר הכל מטמין ברמז רמז"ז חצרי למדות עליונות אשר בעליונותם המופלא יושג לקיים התורה ועבודה וכן תעשו בעצמכם תבנית כל רמז משכן וכליו אז תהיה השראת שכינה ויתקיים ושכנתי בתוכם. ואפשר שז"ש הבית הזה מכלל דאיכא אחר והוא גוף האדם דאיכרי משכן לשרות בו השכינה ואקרי מקדש ותלמד מן הבית הזה ומכליו לאחר הוא גופך כי בקנות המדות הרומזו' לכלי הקודש בלי שום טורח תקיים המצו' וזהו אם תלך בחוקתי הכונה תלך מעצמך. ואת משפטי משפט המלך לא ירבה לו סוסים נשים כסף וזהב תעשה אז תהיה בטוח ושמרת את כל מצותי. והקימותי את דברי אתך. ויהיה תועלת עצום ושכנתי בתוך בני ישראל שמזה יהיה תועלת לך ולישראל וידעת ההפכים אחת היא. ומתוך הדברים אפשר לומד דז"ש ויה' נתן חכמה לשלמה ואז"ל בפסוק ויה' לקח הוא ובית דינו מלבד מ"ש בסמוך. דיען מחכמת שלמה היה צד שאינו טוב דסמך על חכמתו לומר אני ארבה ולא אסור ומזה נמשך דנחלקה המלכות ועגלי ירבעם וכו' לכן אף שזה נתינה יען נמשך מזה אשר אינו טוב כתיב ויה' נתן חכמה לשלמה הוא ובית דינו. (החיד"א).

שנו רבותינו שמיר זה ברייתו כשעורה ואין כל דבר קשה יכול לעמוד מפניו, במה משמרים אותו, כורכים אותו בספוגים של צמר ומניחין אותו באיטני של אבר מלאה סובי שעורים. מי הביא את השמיר לשלמה, הנשר הביאו מגן עדן. (שוח"ט, וראה שם עוד מעשה באשמדי). שנאמר וידבר על הבהמה ועל העוף מה דבר לעוף שאל לו היכן השמיר קבוע והלך הנשר והביאו לו מגן עדן וזה אחד מן הדברים שהשליט הקב"ה הרך בקשה ובו פסל משה אבני האפוד של משכן ובו פסל את הלוחות הראשונות ולוחות האחרונות וזה מדרך הקבלה היה אצלם מימיה משה רבינו ואין להרהר אחריו (רד"ק)

שנו רבותינו שמיר זה ברייתו כשעורה ואין כל דבר קשה יכול לעמוד מפניו, במה משמרים אותו, כורכים אותו בספוגים של צמר ומניחין אותו באיטני של אבר מלאה סובי שעורים. מי הביא את השמיר לשלמה, הנשר הביאו מגן עדן. (שוח"ט, וראה שם עוד מעשה באשמדי). שנאמר וידבר על הבהמה ועל העוף מה דבר לעוף שאל לו היכן השמיר קבוע והלך הנשר והביאו לו מגן עדן וזה אחד מן הדברים שהשליט הקב"ה הרך בקשה ובו פסל משה אבני האפוד של משכן ובו פסל את הלוחות הראשונות ולוחות האחרונות וזה מדרך הקבלה היה אצלם מימיה משה רבינו ואין להרהר אחריו (רד"ק)

ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית, בבית אינו נשמע אבל בחוץ נשמע, ומה אני מקיים לא תבנה אתהן גזית, שהיה בדין, ומה מזבח הקל אסור לבנות בו גזית, היכל וקדש הקדשים חמורים אינו דין שיהא אסור לבנות בהם גזית, תלמוד לומר לא תבנה אתהן גזית, בו אי אתה בונה, אבל אתה בונה בהיכל ובקדש הקדשים (מכילתא יתרו).

וממעל לזה עשה עוד תקרה של לוחות ארזים סדורות (מ"ד ומ"ז): **וַיִּבֶן אֶת־הַיְצוֹעַ (הַיְצִיעַ קרי) הַתַּיִם**
עַל־כָּל־כַּל־הַפִּיִּת אורך הַפִּיִּת והיינו שהחדרים נשענו על קירות הבית משלוש רוחותיו דרום צפון ומערב **חֲמִשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ**
של כל אחד ואחד **וַיַּאֲחֶז אֶת־הַפִּיִּת** ויחבר את היציעים עם הבית **בַּעֲצֵי אַרְזִים** על ידי אותם קורות שהניחום על
המגרעות שבקירות הבית (מ"ד): **יֵא בַעַת שֶׁגָּמַר אֶת תְּקֵרַת הַיְצִיעַ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר** עתה כבר
בצד אחד נגמר הבית החיצון שנבנה מאבנים וקורות, וצריך להתחיל הבנין מבפנים שנבנה מעצים: **יב הַפִּיִּת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה**
בִּנְיָה אף שהוא היפה והטוב שבבנינים אינו העיקר כי לא אשרה בו שכינתי רק בתנאי (מ"ד) **אִם־תִּלְדָּ בְּחַקְתִּי**
וְאֶת־מִשְׁפָּטִי תַעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לְלַכֵּת בָּהֶם כי זו תכלית הבית כדי שיתאחדו
בו ישראל לעבוד את ה' שכם אחד (מלבי"ם) **וְהִקְמַתִּי אֶת־דְּבָרִי אֲתָךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי שֶׁהִבְטַחְתִּי אֶל־דָּוִד**
אָבִיךָ להשרות בו השכינה (מ"ד): **יג וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** בתוך כל אחד ואחד (ע"פ מלבי"ם) **וְלֹא**
אָעֻז אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

שאלות ברש"י על הפרשה

- א. מה הן שלש התרומות שלומדים מפרשתנו ומה נעשה במשכן מכל תרומה?
 תשובה
- ב. זהב וכסף ונחושת - כמה הביאו מכל סוג?
 תשובה
- ג. הסבר: תכלת, ארגמן, שש, עזים, תחשים.
 תשובה
- ד. ועצי שטים - מאין היו להם במדבר עצי שטים?
 תשובה
- ה. אבני שהם - כמה אבנים הוצרכו?
 תשובה
- ו. הסבר מבית ומחוץ תצפנו (את הארון) איך היה מבנה הארון?
 תשובה
- ז. הסבר: פעמותיו, צלעו, בדים, לא יסורו ממנו - עד מתי? והסבר: העדות, כפורת -מה היה עוביה?
 תשובה
- ח. הסבר: כרובים. בהתחלה כתוב ועשית שנים כרובים ואח"כ שוב: כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה. מדוע הכפילות? והסבר:
 מן הכפורת תעשו את הכרובים.
 תשובה
- ט. הסבר איך לומדים בפרשתנו: שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם.
 תשובה
- י. הסבר לבתים לבדים. קערותיו, כפותיו, קשותיו, מנקיותיו.
 תשובה
- יא. מדוע כתוב: מקשה תַיְעָשָׂה ולא כתוב: תַעֲשֶׂה? ומה אמר הקב"ה למשה בענין זה?
 תשובה
- יב. הסבר: ירכה, קנה, גביעה, כפתוריה, פרחיה.
 תשובה
- יג. הסבר: נרותיה. והאיר על עבר פניה. מלקחיה. מחתותיה.

תשובה
י"ד. הסבר: ככר זהב.
תשובה
ט"ו. למה כתוב: ועשית את הקרשים ולא ועשית קרשים?
תשובה
ט"ז. מה היה גובהו של המשכן? ואיך לומדים זאת? ומה היה רוחבו? ואיך לומדים זאת?
תשובה
י"ז. היכן עמד השולחן והיכן המנורה והיכן מזבח הזהב?
תשובה